

1500

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΜΕΤΑ

ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΑΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΆΛΛΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΥΠΟ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ Σ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣ ΕΝ ΤΩΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1894 ΩΣ ΜΟΝΟΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΚΑΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1895, 1896, 1897, 1899 ΚΑΙ 1904

ΕΚΔΟΣΙΣ Θ' ΕΙΣ ΤΕΥΧΗ ΤΡΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ Α' ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

Ἐλληνικὴ ιστορία
 ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς
 ἐν Μαντινείᾳ μάζης.

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Α' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Έμμη Γρηγόραμη

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Εκδότης Ιωάννης Δ. Κολλαρος

1904

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

1901
ΙΩΑ ΕΛΛ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΜΕΤΑ

ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΑΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΆΛλΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΥΠΟ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ Σ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΩΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1894 ΩΣ ΜΟΝΟΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΚΑΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1895, 1896, 1897 ΚΑΙ 1899

ΕΚΔΟΣΙΣ Θ' ΕΙΣ ΤΕΥΧΗ ΤΡΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ Α' ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

Ἐλληνικὴ ιστορία

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς
ἐν Μαντινείᾳ μάζης.

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Α' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

·Εμμ. Γρηγοράκη

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Εκδοτής Ιωάννης Δ. Κολλαρός

1901

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουσι τὴν κάτωθι ὑπογραφήν.

John Swarbrick

Ἐν Ἀθήναις Τυπογραφείον "Εστία", Κ. Μάλσωρ καὶ Ν. Καργαδούρη 8038.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

'Απὸ τοῦ ποταμοῦ κάτω Δουνάβεως καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Σαύου ἀρχεται ἐκτεινομένη πρὸς νότον ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος. Ἡ χερσόνησος αὗτη, ἥτις καὶ χερσόνησος τοῦ Αἴμου καλεῖται, περιβρέχεται πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τοῦ Ἑλλησπόντου, τῆς Προποντίδος, τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Εὔξείνου πόντου, πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ Ιονίου πελάγους.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

Τὸ νοτιώτερον καὶ στενώτερον τμῆμα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ολύμπου, τῶν Καμβουνίων καὶ τῶν Κεραυνίων ὅρέων μέχρι τῶν ἀκρωτηρίων Ταινάρου καὶ Σουνίου καὶ περιβρέχεται ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Ιονίου, ὑπελαμβάνετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς ἡ κυρίως Ἑλλάς. Ἀπετελεῖτο δὲ ἡ κυρίως Ἑλλάς ἐκ τῆς βορείου Ἑλλάδος, τῆς μέσης Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου καὶ νήσων.

Καὶ ἡ μὲν βόρειος Ἑλλὰς ἐκτεινομένη πρὸς δυσμὰς μὲν ἀπὸ τῶν Κεραυνίων ὅρέων μέχρι τοῦ Αμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἀπὸ τῶν Καμβουνίων καὶ τοῦ Ολύμπου μέχρι τῆς Οίτης καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλ-

που, περιελάμβανε δύο χώρας, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῆς Πίνδου.

Ἡ δὲ μέσην Ἑλλάς, ἥτις ὑπὸ τῶν νεωτέρων Στερεὰ Ἑλλὰς καλεῖται, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, τῆς Οἰτης καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ, περιελάμβανεν ἐννέα χώρας, τὴν Ἀκαρνανίαν, Αιτωλίαν, Ὁζολίδα, Δωρίδα, Φωκίδα, Λοκρίδα, Βοιωτίαν, Ἀττικὴν καὶ Μεγαρίδα.

Ἡ δὲ Πελοπόννυνος, ἥτις συνεδέετο μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ, ἥδη δὲ χωρίζεται ἀπ' αὐτῆς διὰ τῆς Κορινθιακῆς διώρυχος, περιελάμβανεν ἐννέα ωσαύτως χώρας, τὴν Κορινθίαν, Σικυωνίαν, Φλιασίαν, Ἀχαίαν, Ἡλιν, Μεσσηνίαν, Λακωνίαν, Αρκαδίαν καὶ Ἀργολίδα.

Νῦν δοι δὲ ἀνήκουσαι εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἥσαν ἀφ' ἐνὸς μὲν αἱ ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει, δύν ἐπισημότεραι ὑπῆρχαν ἡ Κέρκυρα, ἡ Λευκάς, ἡ Ιθάκη, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Ζάκυνθος καὶ τὰ κατέναντι τοῦ λακωνικοῦ κόλπου Κύθηρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει, δύν ἐπισημότεραι ὑπῆρχαν κατὰ μὲν τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ πελάγους ἡ ἔνδοξος Σαλαμίς, ἡ Αἴγινα, ἡ Καλαυρία (Πόρος) καὶ ἡ Εὔβοια, κατὰ δὲ τὸ μέσον καὶ νότιον αἱ κύκλωψ τῆς ἱερᾶς νήσου Δήλου Κυκλαδες καὶ ἡ νοτιώτερον τούτων μεγαλόνησος Κρήτη.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω χωρῶν καὶ νήσων ἐνωρίτατα ὑφ' Ἑλλήνων κατελήθησαν καὶ τῆς Ἑλλάδος μέρος ἀπετέλεσαν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ Μακέδονια καὶ ἡ Θράκη, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους νῦνσοι Θάσος, Σαμοθράκη, Ἡμέρας καὶ Λῆμνος, αἱ περὶ τὴν μικρὰν Ασίαν, Λέσβος, Χίος, Σάμος καὶ Ρόδος, καὶ τέλος ἡ ἀνατολικωτάτη καὶ μεγίστη πασῶν τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος Κύπρος.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΜΕΤΑ ΤΩΝ

ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΑΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΆΛΛΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

'Απὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐρ.
Martireία μάχης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΜΥΘΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

§ 1. Ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.

'Αδύνατον εἶναι νὰ γυωρίζῃ ἡ ιστορία τὰ ὄνόματα καὶ τὴν φυλὴν τῶν ἀνθρώπων ἔκεινων, οἵτινες πρῶτοι ἐπάτησαν τὸ ἀκαλλιέργητον ἔδαφος τῆς ἑλληνικῆς γῆς. 'Αδύνατον ώσαύτως εἶναι νὰ ἔξευρεθῇ καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἡ Ἑλλὰς τὸ πρῶτον κατακήθη. 'Αλλ' ἐκ πολλῶν ἐνδείξεων συμπεραίνουμεν, ὅτι οἱ πρῶτοι ἀνθρώποι, οἵτινες κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἐποχὴν τῆς ἀρχαιότητος ἔζων ἐν Ἑλλάδι, δὲν εἶχον κατοικίας καὶ ἐνδύματα καὶ δὲν ἔγνώριζον νὰ καλλιεργῶσι τὴν γῆν, ἀλλὰ διέτριβον ἐν σπηλαίοις καὶ ἔτρωγον ἄγρια ζῷα, καρποὺς δένδρων καὶ φυτά. 'Αφ' οὖ δὲ παρῆλθον ἵκανὰ ἔτη, ἥλθεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐκ τῆς Ἀσίας, πιθανῶς, κλάδος φυλῆς τινος Ἀρίας ὀνομαζομένης, ιδστις ἔφερε τὰ στοχεῖα ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Οἱ τὸν κλάδον τοῦτον

τῆς Ἀρίας φυλῆς ἀποτελοῦντες ἦσαν οἱ ὄνομαζόμενοι Πελασγοί, οἵτινες ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχηγῶν των ἢ τῶν χωρῶν, τὰς δύοις κατώκησαν, ἐκαλοῦντο συγχρόνως καὶ ἄλλως, ὡς Μινύαι, Κᾶρες, Θεσσαλοί, Βοιωτοί κλπ. Ἀπετέλουν δὲ οἱ Πελασγοί ἔθνος γεωργικόν, ἔζων εἰς πόλεις, εἶχον πολιτικὸν ὄργανισμὸν καὶ ἐλάτερουν πολλοὺς θεούς, ἐν οἷς κατ' ἔξοχὴν τὸν Δία, τοῦ ὅποίου μαντεῖον περίφημον εἶχον ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἡπείρου.

Οἱ Πελασγοί, διὰ νὰ προφυλάξτωνται ἀπὸ διαφόρων ἐπιδρομῶν, φύκοδόμουν τείχη καὶ ἀκροπόλεις, τὰς δύοις ὠνόμαζον Λαρίσας· τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο διέσφαν τινες τῶν ἀρχαιοτάτων πόλεων, ἐν αἷς καὶ ἡ Θεσσαλική. Κατεσκεύαζον δὲ τὰ ὄχυρώματά των ταῦτα ἐκ πελωρίων λίθων, τοὺς δύοις συνήρμοζον τεχνικῶτατα ἀνευ οὐδεμᾶς συνδετικῆς ὕλης. Τὰ πελώρια καὶ θαυμαστὰ ταῦτα ὄχυρώματα ἔξηγειραν τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἀρχαίων, οἵτινες ὠνόμαζον αὐτὰ «Κυκλώπεια τείχη», διότι ἐπίστευον, ὅτι ἔκτισαν αὐτὰ οἱ μυθολογούμενοι μονόφθαλμοι Κύκλωπες. Λείψανο τοιούτων κολοσσαίων κτισμάτων τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὰ σφέζόμενα καὶ μέχρι σήμερον ἐν Τίρυνθι, Μυκήναις, Ὁρχομενῷ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν ποῖον αἰώνα ἔκτισθησαν.

§ 2. ἜΔΛΩΝΕΣ.

Οἱ Ἔλληνες κατήγοντο ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἐκ τῆς ὅποιας καὶ οἱ Πελασγοί, ἀλλ᾽ ἦσαν πολεμικώτεροι τῶν Πελασγῶν. Οὗτοι ἥλθον ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τῶν ὄμοφύλων των Θρακῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀφ' οὐ δ' ὑπέταξαν τοὺς Πελασγούς, ἦνώθησαν μετ' αὐτῶν καὶ κατώρθωσαν ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ὄνομα αὐτῶν νὰ ἐπικρατήσῃ τοῦ ὄνόματος τῶν Πελασγῶν. Διαιροῦσι δὲ τοὺς Ἔλληνας εἰς τέσσαρας φυλάς, τὴν Ἀχαικήν, τὴν Δωρικήν, τὴν Ἰωνικήν καὶ τὴν Αἰολικήν. Καὶ οἱ μὲν τῆς Ἀχαικῆς φυλῆς Ἔλληνες κατώκησαν τὴν Λακωνικήν καὶ τὴν Ἀργολίδα, οἱ δὲ τῆς Δωρικῆς κατέλαβον τὴν περὶ τὴν Ὅσσαν καὶ τὸν Ὄλυμπον χώραν τὴν καλουμένην Ἐστιαιῶτιν· οἱ δὲ τῆς Ἰωνικῆς κατέσχον τὴν Ἀττικήν, τὴν Εὔβοιαν, τὴν

βόρειον παραλίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους· οἱ δὲ τῆς Αἰολικῆς κατέλαβον τὴν Θεσσαλίαν, Φωκίδα, Αἰτωλίαν, Λοκρίδα, Βοιωτίαν, Κορινθίαν καὶ Ἡλιδα, ως καὶ νήσους τινὰς τοῦ Ιονίου καὶ Αἰγαίου πελάγους. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων ἡ μὲν Ἀχαικὴ δὲν ἀνέπτυξεν ιδίαν διάλεκτον, διότι κατεβλήθη ὑπὸ τῆς Δωρικῆς· ἐκάστη δὲ τῶν τριῶν ἄλλων ὡμίλει καὶ ἔγραφεν ιδίαν διάλεκτον. Τελειοτάτη δὲ καὶ πλουσιωτάτη τῶν διαλέκτων ἐγένετο μετὰ ταῦτα ἡ Ἀττικὴ, εἰς ἣν ἐγράφησαν τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ διάλεκτοι αὐται ἡσαν συγγενέσταται πρὸς ἄλληλας, οἱ ἀνήκοντες εἰς οἰανδήποτε φυλὴν Ἑλληνες ἐνόσουν τοὺς τῶν ἄλλων φυλῶν ὅμιλοις οὗντας καὶ γράφοντας, ως καὶ σήμερον ὁ Ἑλλην τῶν Ιονίων νήσων δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὸν Ἑλληνα τῆς Κύπρου καὶ ὁ Τραπεζούντιος δύναται νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ἡπειρώτου.

Οἱ Ἑλληνες, ἐπειδὴ ἥθελον νὰ δεῖξωσιν ὅτι ἀπετέλουν ἔθνος, τὸ ὅποιον εἶχε κοινὴν τὴν καταγωγὴν, ἐπίστευον ἐν τοῖς ὕστερον, ως φαίνεται, χρόνοις, ὅτι γενάρχης αὐτῶν ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας Δευκαλίων καὶ ὁ τούτου υἱός Ἑλλην. Παρεδέχοντο δηλαδή, ὅτι ἀπὸ μὲν τοῦ Ἑλληνος ἡ μὲν χώρα ἐκλήθη Ἑλλάς, οἱ δὲ ἐνοικοῦντες αὐτὴν ὡνομάσθησαν Ἑλληνες, ἀπὸ δὲ τῶν υἱῶν τοῦ Ἑλληνος, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Δώρου καὶ τοῦ Αἰόλου, ὡνομάσθη ἡ Δωρικὴ καὶ ἡ Αἰολικὴ φυλὴ, ἀπὸ δὲ τῶν υἱῶν τοῦ ἑτέρου υἱοῦ του Ξούθου, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Ἰωνος καὶ Ἀχαιοῦ, ὡνομάσθη ἡ Ιωνικὴ καὶ ἡ Ἀχαικὴ. Ἄλλ' ἡ γενεαλογία αὕτη φαίνεται, ὅτι ἐπλάσθη ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις, διότι ὁ Ομηρος Ἑλληνας καὶ Μυρμιδόνας καλεῖ μόνον τοὺς πολεμιστάς, οἵτινες ἐξεστράτευσαν μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ τῆς Τροίας, σύμπαντας δὲ τοὺς κατοικους τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζει ἄλλοτε μὲν Δαναούς, ἄλλοτε δὲ Ἀχαιούς, ἄλλοτε δὲ Ἀργείους· μόνον δ' εἰς ἐν μέρος τῆς Ἰλιάδος ὀνομάζει αὐτοὺς πανέλληνας.

§ 3. Ἔποικοι.

Εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος τὰ μέγιστα συντέλεσαν ἔποικοι ἐξ Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου, ιδίως δὲ οἱ Φοίνικες,

οίτινες εἰς πολλὰ παράλια μέρη τῆς Ἑλλάδος ὥρυσαν ἀκροπόλεις καὶ ἐμπορικὰς ἀγοράς. Υπὸ δὲ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως ἀναφέρονται ως ἐπισημότεροι τῶν εἰς Ἑλλάδα ἐποίκων ὁ Κέκροψ, ὅστις ἐκ τῆς Σάεως, πέλεως τῆς Αἰγύπτου, ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁ Κάδμος, ὅστις ἐκ Φοινίκης ἦλθεν εἰς Θήβας καὶ ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν Καδμείαν, ὁ Δαναός, ὅστις ἐκ Χέρμηεως τῆς Αἰγύπτου ἦλθεν εἰς Ἀργος, καὶ ὁ Πέλοψ, ὅστις ἐκ Φρυγίας ἦλθεν εἰς τὴν Πίσαν τῆς Ἡλιδος. Ἐκ τούτων δὲ ὁ Πέλοψ διὰ τῶν πολεμικῶν του ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ πλούτου τοσοῦτον ηὔξησε τὴν φήμην του, ὡστε ἀπαστρά ή χερσόνησος, ἥτις ἐκαλεῖτο Ἀπία, ὡνομάσθη ἀπὸ τοῦ ὄνοματος αὐτοῦ Πελοπόννησος.

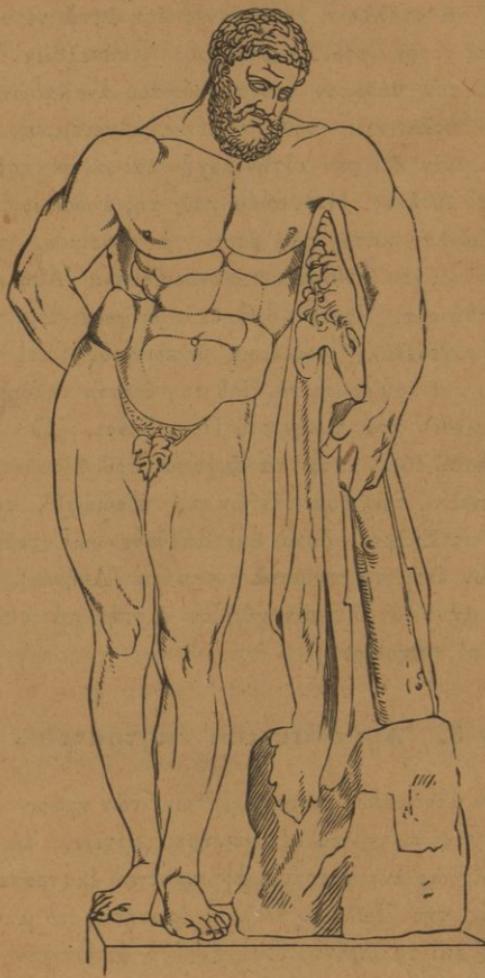
§ 4. Ἡρωες. Ἡρακλῆς. Θησεύς.

Υπὸ τῆς ἀρχαίας ώσταύτως παραδόσεως ἀναφέρεται, ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἀνεφάνησαν ἐν Ἑλλάδi ἄνδρες τινές, οἱ δόποιοι διέφερον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων κατὰ τὴν σωματικὴν ἕρωμην καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ διέπραξαν ἔνδοξα κατορθώματα. Οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες ἐκαλοῦντο ἥρωες καὶ μετὰ τὸν θάνατόν των ἐλατρεύοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ως ἡμίθεοι. Τούτων ἔξοχώτεροι ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Θησεύς.

Οἱ Ἡρακλῆς ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης καὶ ἐθεωρεῖτο πρῶτος τῶν ἥρωων, διότι μετὰ θαυμαστῆς εὑψυχίας καὶ γενναιότητος ἐτέλεσε κατὰ διαταγὴν τοῦ ἔξαδέλφου του Εύρυσθέως δώδεκα ὑπεράνθρωπα κατορθώματα, τὰ δόποια ὄνομάζονται ἄθλοι. Μυθολογεῖται δηλαδή, ὅτι ἐπινίξε τὸν ἐν Νεμέᾳ ἄτρωτον λέοντα, ἐκαθάρισεν ἐν μιᾷ μόνῃ ἡμέρᾳ τὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν κειμένην ἐν Ἡλιδὶ κόπρον τῶν ἀπειραρίθμων βοσκημάτων τοῦ βασιλέως Αὐγείου, ἐφόνευσε ληστὰς καὶ θηρία, καὶ ἐν γένει ἐτέλεσε τὰ μᾶλλον παράτολμα κατορθώματα.

Ο δὲ Θησεὺς ἐγεννήθη ἐν Τροιζήνῃ ἐκ πατρὸς μὲν τοῦ Αἰγέως, βασιλέως τῆς Ἀττικῆς, ἐκ μητρὸς δὲ τῆς Αἴθρας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροιζήνος Πιτθέως, ἐλέγετο δὲ σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ Ἡρακλέους. "Οτε ἔγινε δεκαοκταετής ὁ Θησεύς, μετέβη

διὰ ξηρᾶς ἐκ Τροιζῆνος εἰς Ἀθήνας πρὸς συνάντησιν τοῦ πατρός του, ὃπότε κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν του ἐφόνευσε πολλὰ θηρία καὶ

ΗΡΑΚΛΗΣ

πολλοὺς ληστάς, οἵτινες ἐφόνευον τοὺς διαβάτας. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Κρήτην καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀριάδνης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Κρήτης Μίνωος, ἐφόνευσε τὸν Μινώταυρον, ὅστις

εἶχε κεφαλήν μὲν ταύρου, σῶμα δὲ ἀνδρός, καὶ ἔζη ἐντὸς ἀπεράντου καὶ ἀδιεξόδου σπηλαίου, ὅπερ ἐκαλεῖτο Λαβύρινθος. Τοιουτοτρόπως ἀπῆλλαζε τοὺς Ἀθηναίους τῆς ὑποχρεώσεως, τὴν ὁποίαν εἶχον νὰ στέλλωσι κατὰ ἐννέα ἔπτα νέους καὶ ἔπτα παρθένους πρὸς τροφὴν τοῦ Μινωταύρου. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ἀθήνας καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἀναλαβὼν τὴν βασιλείαν ἤνωσε πολιτικῶς τοὺς δώδεκα αὐτονόμους δῆμους τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν πόλιν τὰς Ἀθήνας. Πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐνώσεως ταύτης ὥρισε νὰ πανηγυρίζωνται κατὰ πᾶν ἔτος τὰ συνοίκια, τὰ δὲ πρὸς τιμὴν τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς πανηγυρίζομενα Ἀθήναια μετέβαλεν εἰς Παναθήναια. Προσέτι δὲ Θησεὺς διήγερε τοὺς πολίτας εἰς εὔπατρίδας (εὐγενεῖς), γεωμάρους (γεωργούς) καὶ δημιουργούς (χειροτέχνας) καὶ καθίδρυσε τὰ Ἱσθμια, ἑορτὴν τελουμένην ἐν τῷ Ἱσθμῷ τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἄλλ' ἂν καὶ ᾧτο εὐεργετικὸς βασιλεὺς, κατὰ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου του ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν συμπολιτῶν του ἔζεδιώχθη τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀπῆλθεν εἰς Σκύρον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἐντεῦθεν τῷ 468 π. Χ. δὲ Κίμων ἐκόμισε τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐπανηγύριζον ἑορτὴν τὰ «Θήσεια» καὶ ἔκτισαν ναὸν τὸ «Θησεῖον».

§ 5. Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Ἐκτὸς τῶν μονομερῶν κατορθωμάτων τῶν ἡρώων ἀναφέρονται καὶ κοινά τινες πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις αὐτῶν. Ως πρώτη δὲ τοιαύτη ἐπιχειρήσις ἀναφέρεται ἡ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Ο βασιλεὺς τῆς Ἰωλκοῦ Πελίας ἐρωτήσας τὸ μαντεῖον, ἐὰν εἰναι ἀσφαλῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου του, ἔλαβεν ἀπάντησιν νὰ φοβήσται ἐκεῖνον, ὅστις ἥθελε παρουσιασθῆ ἐνώπιόν του μονοσάνδαλος. Μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἐνώπιόν του ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰάσων, ὅστις ἐφόρει ἐν μόνον σάνδαλον, διότι τὸ ἔτερον εἶχεν ἀπολέσῃ διαβαίνων ποταμόν τινα. Ο Πελίας ἐννοήσας, ὅτι αὐτὸς ἥτο ὁ ἔχθρος, τὸν ὅποῖον ὥφειλε νὰ φοβήσῃ, γνωρίζων δ' ἐξ ἄλλου, ὅτι

ό ἀνεψιός του οὗτος εἶχε δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐσκέφθη ν' ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ ἀποστέλλων αὐτὸν εἰς ἐπικίνδυνον ἐπιχείρησιν. Παρώτρυνε λοιπὸν αὐτὸν νὰ πλεύσῃ εἰς Κολχίδα, ἵνα ἰθασίλευεν ὁ πλουσιώτατος Αἴγτης, καὶ ν' ἀφαιρέσῃ ἐκεῖθεν χρυσόμαλλόν τι δέρας, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀφιερωθῆ ἐις τὸν ἔκει ναὸν τοῦ Ἀρεως ὑπὸ τοῦ μίοῦ τοῦ Ἀθάμαντος καὶ τῆς νεφέλης Φρίξου καὶ ἐφυλάττετο ὑπὸ δράκοντος ἀγρύπνου· ὑπεσχέθη δέ, ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του θὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν Ἰάσονα τὴν βασιλείαν. Ο δὲ Ἰάσων ἀναλαβὼν τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην ἐπιχείρησιν κατεσκεύασε πλεῖστον, τὸ ὅποιον ὡνομάσθη Ἀργώ (ταχεῖα). Αφ' οὗ δὲ παρέλαβε πεντήκοντα συμπλωτῆρας, Ἀργοναύτας ἐκ τοῦ πλοίου ὄνομασθέντας, ὃν ἔξοχώτεροι ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησέus, ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης, ὁ Πηλεύς, ὁ Ὁρφεὺς καὶ ἄλλοι, ἔφθασε μετὰ μυρίους κινδύνους εἰς Κολχίδα. Κινήσας δ' ἔκει τὴν συμπάθειαν τῆς θυγατρὸς τοῦ Αἴγτου Μηδείας, κατέβρωσε διὰ φαρμάκων, τὰ ὅποια ἔλαβε παρ' αὐτῆς, ν' ἀποκοιμήσῃ τὸν δράκοντα. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἥδυνήθη νὰ λάβῃ τὸ δέρας καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Ἰωλκὸν φέρων μεθ' ἐαυτοῦ καὶ τὴν Μήδειαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πελίας παρὰ τὰ συμπεφωνημένα ἥρνήθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν βασιλείαν, ὁ Ἰάσων ἐκδικούμενος αὐτὸν ἐπέτυχε τὸν θάνατόν του καὶ τοιουτοτρόπως ἔγινε βασιλεύς. Ἀλλὰ μετὰ χρόνον τινὰ ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀκάστου, μίοῦ τοῦ Πελίου, κατέφυγε εἰς Κόρινθον καὶ ἐφονεύθη ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ ναῷ τοῦ Ποσειδῶνος.

§ 6. Συμφοραὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Θηβῶν.

Μυθολογεῖται, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἀπόγονος τοῦ Κάδμου Λάίος λαβὼν σύζυγον τὴν Ἰοκάστην ἤρωτησε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἐὰν θὰ εὐτυχήσῃ ἐκ τοῦ γάμου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μαντεῖον ἐχρησιμοδότησεν εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ μίον, ὑπὸ τοῦ ὅποιου θὰ φυνευθῇ, φοβηθεὶς μὴ πραγματοποιηθῆ ὁ χρησμός, διέταξεν ἔνα τῶν ὑπηρετῶν του νὰ παραλάβῃ τὸ γεννθὲν παι-

δίον καὶ νὰ φονεύσῃ αὐτό· ὁ δὲ ὑπηρέτης, ἐπειδὴ δὲν ἦθελε νὰ ἀποκτείνῃ αὐτὸς τὸ παιδίον, ἔφερεν αὐτὸ εἰς τὸ ὅρος Κιθαιρῶνα καὶ ἐκρέμασεν αὐτὸ ἀπὸ δένδρου, δέσας τοὺς πόδας διὰ σχοινίου.

Ἄλλὰ κατὰ τύχην ποιμήν τις τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Πολύ-
βου διερχόμενος ἤκουσε τὰς φωνὰς τοῦ παιδίου καὶ πλησιάσας
παρέλαβεν αὐτὸ καὶ ἔφερεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κορίνθου Πόλυ-
βον. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος, ἐπειδὴ ἡτο ἄκληρος, ἀνέθρεψε τὸ παι-
δίον ὡς ἕδιον τέκνον, δινομάσας αὐτὸ Οἰδίποδα ἔνεκα τοῦ οἰδή-
ματος, τὸ ὄπεῖον ἐσχηματίσθη εἰς τοὺς πόδας ἐκ τοῦ σχοινίου.

Ο Οἰδίπους, ἀφ' οὗ ἡλικιώθη, ἔμαθεν, δτι δὲν ἦτο γνήσιος
υἱὸς τοῦ Πολύβου. Διὰ τοῦτο μετέβη εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελ-
φῶν, διὰ νὰ ἐρωτήσῃ ποῖοι ἦσαν οἱ γονεῖς του. Ἀλλὰ τὸ μαν-
τεῖον εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Οἰδίποδος ἀπήντησε μόνον, δτι, ἐὰν
ἐπανέλθῃ οὗτος εἰς τὴν πατρίδα του, θὰ φονεύσῃ τὸν γνήσιον
πατέρα του καὶ θὰ λάθῃ σύζυγον τὴν μητέρα του. Διὰ τοῦτο ὁ
Οἰδίπους δὲν ἦθέλησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κόρινθον, διότι ἀλλην
πατρίδα δὲν ἔγνωριζεν εἰμὴ τὴν Κόρινθον, καὶ ἔλαβε τὴν ἄγουσαν
εἰς Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα. Ἀλλά, ἐνῷ ἐπορεύετο, συναντᾷ
αἴφνης εἰς στενὴν ὁδὸν τὸν Λάιον ἐπὶ ἄρματος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἡνίο-
χος τοῦ Λαίου διέταξε τὸν Οἰδίποδα νὰ παραμερίσῃ, ὁ δὲ Οἰδί-
πους ἥρνήθη, ἐπῆλθε συμπλοκή, κατὰ τὴν ὄποιαν ἐφόνευσεν οὗτος
ὅχι μόνον τὸν ἡνίοχον, ἀλλὰ καὶ τὸν Λάιον. Μετὰ τοῦτο, χωρὶς
νὰ γνωρίζῃ ὁ δυστυχής, δτι ὁ φονευθεὶς ἐκεῖνος γέρων ἦτο ὁ πατήρ
του, προυχώρησε πρὸς τὰς Θήβας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λαίου ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν τῶν Θηβῶν
ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἰοκάστης Κρέων. Ἄλλα ἀμέσως νέα μεγάλη συμ-
φορὰ ἐπῆλθεν εἰς τὰς Θήβας. Εἰς τὰ προπύλαια τῶν Θηβῶν
ἀνεφάνη τερατῶδές τι θηρίον, τὸ ὄποιον ἐκαλεῖτο Σφίγξ. Τὸ
τέρας τοῦτο ἐπὶ τινος βράχου καθήμενον ἤρωτα τοὺς διαβάτας
«ποῖον ζῶν εἶναι καὶ τετράπουν καὶ δίπουν καὶ τρίπουν»· ὁ δὲ
μὴ δυνάμενος νὰ λύσῃ τὸ αἰνιγμα κατεσπαράσσετο ὑπὸ τοῦ τέρα-
τος. Ὁ Κρέων θέλων νὰ σώσῃ τὴν χώραν του διεκήρυξεν, δτι,
ὅστις θὰ λύσῃ τὸ αἰνιγμα καὶ ἐλευθερώσῃ τὴν χώραν ἀπὸ τῆς
Σφιγγός, θὰ λάθῃ σύζυγον τὴν Ἰοκάστην, συγχρόνως δὲ καὶ τὴν

βασιλείαν. Τοῦτο μαθῶν ὁ Οἰδίποις ἔσπευσε πρὸς τὸ τέρας καὶ εὐφυέστατα ἔλυσε τὸ αἰνιγμα εἰπών, ὅτι τοιοῦτον ζῆφον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ἐξήγησε δηλαδὴ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν μὲν εἴναι βρέφος, εἴναι τετράπουν, διότι βαδίζει καὶ διὰ τῶν ποδῶν καὶ διὰ τῶν χειρῶν συγχρόνως· ὅταν δὲ ἀναπτυχθῇ, εἴναι δίπουν, διότι, διὰ νὰ βαδίζῃ, μεταχειρίζεται μόνον τοὺς πόδας του· ὅταν δὲ γηράσῃ, εἴναι τρίπουν, διότι διὰ νὰ βαδίζῃ μεταχειρίζεται τοὺς πόδας του καὶ μίαν φάδδον. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν λύσιν ταύτην ἡ μὲν Σφίγξ κατεκρημνίσθη ἀπὸ τοῦ βράχου, ὁ δὲ Οἰδίποις ἀνεκρυχθῇ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἐλαβε σύζυγον τὴν Ἰοκάστην, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὅτι αὕτη ἦτο ἡ μήτηρ του. Ἐκ τοῦ γάμου δὲ αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἰοκάστης ἐγεννήθησαν τέσσαρα τέκνα, ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ ὁ Πολυνείκης, ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἰσμήνη.

Μετά τινα χρόνον καταστρεπτικὴ ἀσθένεια ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Θήβας, ἡ ὁποία ἔθεριζε τοὺς κατοίκους. Ἐρωτήσας δ' ὁ Οἰδίποις τὸν περίφημον μάντιν Τειρεσίαν περὶ τῆς αἰτίας τοῦ κακοῦ, ἐλαβεν ἀπόκρισιν, ὅτι cι Θησεῖοι τιμωροῦνται, διότι ἔχουσι βασιλέα πατροκτόνον καὶ σύζυγον τῆς μητρός του. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τοῦ Τειρεσίου ἡ μὲν Ἰοκάστη ἀπηγγονίσθη, ὁ δὲ Οἰδίποις ἔξορύζας τοὺς ὀφθαλμούς του διὰ περόνης ἔξηλθε τῶν Θηβῶν καὶ συνδευόμενος ὑπὸ τῆς προσφιλοῦς θυγατρός του Ἀντιγόνης περιεπλανᾶτο μέχρις οὗ κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Κολωνόν, ἔνθα μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν.

§ 7. Πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῶν ἐπιγόνων.

Οἱ δύο νίοι τοῦ Οἰδίποδος Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης συνεφόρησαν νὰ βασιλεύωσιν ἐναλλάξ ἀνὰ ἐν ἔτος ἔκαστος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἐτεοκλῆς μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους τῆς βασιλείας του ὥχι μόνον ἡροήθη νὰ παραδώσῃ τὴν ἔξουσίαν εἰς τὸν Πολυνείκη, ἀλλὰ καὶ ἔξεδίωζεν αὐτόν, ὁ ἀδικηθεὶς οὗτος ἀδελφὸς κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Ἀργούς Ἀδραστον, τοῦ ὅποιού τὴν θυγατέρα ἐλαβε σύζυγον. Μετὰ τοῦ πενθεροῦ-του δὲ Ἀδράστου καὶ πέντε

ἄλλων στρατηγῶν ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Θηρῶν, ητις εἶναι ἡ δευτέρα κοινὴ ἐπιχείρησις ἥρώων καὶ ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρατηγῶν «πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας». 'Αλλ' ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἔλαβε κάκιστον τέλος, διότι οἱ μὲν δύο ἀδελφοὶ μονομαχήσαντες ἐφόνευσαν ἄλληλους, οἱ δὲ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐφονεύθησαν, πλὴν τοῦ Ἀδράστου. Τοιουτορόπως λοιπὸν οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια ἡττημένοι, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀνεκῆρυξαν βασιλέα τὸν Κρέοντα. Οὗτος δὲ γενόμενος βασιλεὺς διεκῆρυξεν, διτὶ ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀπηγόρευε τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Πολυνείκους. 'Αλλ' ἡ εὐσεβῆς Ἀντιγόνη, ητις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της εἶχεν ἐπιστρέψῃ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Θήβας, παρέβη ἐξ ἀδελφικῆς εὐσεβείας τὴν διατογὴν τοῦ θείου της καὶ ἔθυψε τὸν Πολυνείκη. Διὰ τοῦτο ὁ ἀπάνθρωπος Κρέων διέταξε νὰ θάψωσιν αὐτὴν ζῶσαν. 'Αλλ' ἡ θεία δίκη δὲν ἀφῆκε τὸν σκληρὸν τοῦτον βασιλέα ἀτιμώρητον, διότι ἀμέσως ὁ υἱός του Αἴμων, δοτις ἡτο μνηστήρ τῆς Ἀντιγόνης, ηύτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς.

Δέκα ἔτη ὕστερον οἱ υἱοί τῶν ἐπτὰ στρατηγῶν οἱ ἐπικληθέντες ἐπίγονοι, ἐπεχείρησαν νέον πόλεμον κατὰ τῶν Θηρῶν καὶ, ἀφ' οὗ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, ἐφόνευσαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἐτεοκλέους Λαοδάμαντα καὶ ἀνεκῆρυξαν βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκους Θέρσανδρον.

§ 8. Τρωικὸς πόλεμος (1194—1184 π. Χ.).

'Η σημαντικωτάτη ἐπιχείρησις, ητις ἔγινεν ἐπὶ τῶν ἥρωικῶν χρόνων, εἶναι ὁ Τρωικὸς πόλεμος.

Εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἔκειτο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἡ πόλις Ἱλιον ἢ Τροία, τῆς ὁποίας βασιλεὺς ἦτο ὁ Πρίαμος. Τοῦ βασιλέως τούτου ὁ υἱὸς Πάρις, ἀφ' οὗ ἐπεσκέφθη διαφόρους χώρας καὶ βασιλεῖς, ἥλθε καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, ἔνθα ἐβασίλευεν ὁ ἀπόγονος τοῦ Πέλοπος Μενέλαος, δοτις ἡτο ἀδελφὸς μὲν τοῦ βασιλέως τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνονος, σύζυγος δὲ τῆς ώραιοτάτης Ἐλένης. 'Ο Μενέλαος, ἐπειδὴ ἦτο

λίαν φιλόξενος ἀνήρ, ἐφιλοξένησε τὸν Πάριν μεγαλοπρεπέστατα, ἔπειτα δέ, ἔπειδὴ ἀνεχώρησεν εἰς Κρήτην χάριν τελετῆς τινος, ἀνέθηκε τὴν περιποίησιν τοῦ ξένου εἰς τὴν Ἐλένην. Ἀλλ' ὁ Πάρις, ὡφεληθεὶς ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Μενελάου, ἀρπάζει τὴν Ἐλένην, ἔτι δὲ καὶ πολλοὺς θησαυρούς τοῦ Μενελάου, καὶ φεύγει εἰς τὸ Ἰλιον.

Ο Μενέλαος, ὅτε ἔμαθε τὴν ἀρπαγὴν τῆς συζύγου του, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τάχιστα. Ἀμέσως δὲ οὗτος καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀγαμέμνων ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Τροίας καὶ νὰ τιμωρήσωσι τὸν αὐθάδη Πάριν. Ἄφ' οὐ δὲ διεκοίνωσαν τὸν σκοπόν των τούτων καὶ εἰς τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων, εὔρον αὐτοὺς προθύμους νὰ συνδράμωσι τὸν ὑδρισθέντα Μενέλαον καὶ νὰ ὑποταχθῶσι καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐκστρατείας ὑπὸ ἔνα ἀρχηγόν, τὸν Ἀγαμέμνονα. Ἡσαν δὲ οἱ ἀποφασίσαντες νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Τροίας ἐπιφανέστεροι ἡγεμόνες οἱ ἔζης· ὁ ἐνδοξότατος Ἀγαμέμνων, ὁ ξανθός καὶ πρᾶφος Μενέλαος, ὁ ἀνδρειότατος πάντων τῶν Ἑλλήνων Ἀχιλλεύς, ὁ πολυμήχανος τῆς Ἰθάκης βασιλεὺς Ὁδυσσεύς, ὁ τῆς Πύλου συνετός βασιλεὺς Νέστωρ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν υἱόν του Ἀντίλοχον, ὁ ἔξ "Ἀργος" κρατερὸς Διομήδης, ὁ ἐκ Σαλαμίνος πελώριος καὶ μεγάθυμος Αἴας ὁ Τελαμώνιος καὶ ὁ τούτου ἀδελφός Τεῦκρος, ὁ ἐκ Λοκρίδος ταχὺς Αἴας, υἱὸς τοῦ βασιλέως Ὁιλέως, ὁ περίφημος ἀκοντιστὴς Ἰδομενεύς, ὅστις ἦτος βασιλεὺς τῆς Κρήτης, καὶ ἄλλοι.

Συναθροίσαντες λοιπὸν πάντες οὗτοι στρατὸν 100000 ἀνδρῶν καὶ στόλον ἐκ 1186 πλοίων ἐν Αύλιδι τῆς Βοιωτίας, ἔξεστράτευσαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀγαμέμνονος κατὰ τῆς Τροίας καὶ ἐποιόρκησαν αὐτὴν. Ἡ πολιορκία διήρκεσε δέκα ἔτη, πολλοὶ δ' ἐκατέρωθεν ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου Ἐκτωρ, ὅστις ἦτος ὁ ἀνδρειότατος τῶν Τρώων. Τέλος διὰ τοῦ δουρείου (ξυλίνου) ἵππου, ὅστις ἦτος τέχνασμα τοῦ Ὁδυσσέως, οἱ "Ἑλληνες" ἐκυρίευσαν τὴν Τροίαν καὶ ἐπυρπόλησαν αὐτὴν. Ἐκ τῶν Τρώων πολλοὶ μὲν κατεσφάγησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ γέρων Πρίαμος καὶ ὁ Πάρις, ἄλλοι δὲ ἐξηνδραποδίσθησαν.

Ἡ δὲ σύζυγος τοῦ Πριάμου γραῖα Ἐκάβη, ἡ τούτου θυγάτηρ Κασσάνδρα καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ἐκτορος Ἀνδρομάχη ἀπήχθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα αἰχμάλωτοι· διέφυγεν δὲ τὸν θάνατον καὶ τὸν ἔξανδρα ποδισμὸν ὁ Αἴνειας μετὰ τοῦ πατρός του Ἀγγίσου καὶ ὁ

ΟΜΗΡΟΣ

Ἀντήνωρ. Ἡ δὲ αἰτία πάντων τῶν κακῶν Ἐλένη παρεδόθη εἰς τὸν Μενέλαον.

* Ἄλλὰ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν νικητῶν ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔπαθον πλεῖστα δεινά. Ὁ Μενέλαος, ἀφ' οὗ ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη περιεπλανήθη μετὰ τῆς Ἐλένης εἰς τὰς ἀπωτάτας χώρας τῆς

χωρικοῦ καὶ, ἀφ' οὗ ἔλαβεν ἐπ' ὅμου φορτίον ξύλων καὶ πέλεκυν ἀνὰ χεῖρας εἰσῆλθεν ἄγνωστος εἰς τὸ δωρικὸν στρατόπεδον· ἐκεῖ δ' ἐπίτηδες ἐφιλονίκησε πρὸς τινα Δωριέα καὶ, ἐπειδὴ ἐτραυμάτισεν αὐτόν, ἐφονεύθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ τραυματισθέντος ἐκείνου Δωριέως. Οἱ δὲ Δωριεῖς, ὅτε ἤμαθον ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο ὁ βασιλεὺς Κόδρος, ἀπηλπίσθησαν περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐκστρατείας τῶν καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον.

§ 11. Πρῶτος ἐλληνικὸς ἀποικισμός.

Ἡ μεγάλη ἀνατροπή, ἥτις ἐπῆλθεν ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι διὰ τῆς μεταναστάσεως τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων, ὑπῆρξεν ἡ αἵτια, διὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ λαοὶ τῆς Ἑλλάδος ἡναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς πατρίδας των καὶ νὰ ἴδρυσωσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀποικίας. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ πολλοὶ τῶν νικητῶν Δωριέων μιμούμενοι τοὺς μεταναστεύσαντας τούτους λαοὺς διηγούμενοι εἰς τὰς ἀκτὰς ώστε τῷ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κοινῷ ἴδρυσαν καὶ αὐτοὶ ἀποικίας. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἴδρυθησαν ἀνὰ τὰ παράλια ἐκεῖνα ἀποικίαι, αἵτινες ὡνομάσθησαν αἰολικαὶ, ἰωνικαὶ καὶ δωρικαὶ.

Αἰολικαὶ ἀποικίαι. Ἐκ τῶν ἀχαϊκῶν λαῶν τῶν νικηθέντων ὑπὸ τῶν Δωριέων ἄλλοι μὲν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Δωριεῖς, ἄλλοι δὲ ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως Τισαμενοῦ διηγούμενοι εἰς τὰ βόρειαν μέρος τῆς Πελοποννήσου, ἄλλοι δὲ ἀναμιχθέντες μετὰ διαφόρων ἄλλων συγγενῶν λαῶν μετενάστευσαν εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔνθα μετὰ μακροὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν ἐγχωρίων ἴδρυσαν ἀποικίας. Πάντες οὗτοι οἱ πρὸς τὰς Ἀσιατικὰς παραλίας διευθυνθέντες ἀχαϊκοὶ καὶ ἄλλοι λαοί, οἵτινες οὔτε Ἰωνες ἦσαν οὔτε Δωριεῖς, ὡνομάσθησαν Αἰολεῖς καὶ αἱ ἀποικίαι αὐτῶν αἰολικαί. Ἀπετελοῦντο δὲ αἱ ἀποικίαι αὕτα τῶν Αἰολέων ἐκ δώδεκα πόλεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιολογώτεραι ὑπῆρξαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμύρνη, ἥτις βραδύτερον ἔγινεν ἰωνική. Υπὸ τῶν Αἰολέων ἐκτίσθησαν πόλεις καὶ ἐπὶ τῶν παρακειμένων

νήσων, μάλιστα δ' ἐπὶ τῆς εὐφόρου νήσου Λέσβου, ἔνθα ἐκτίσθη, ἡ ἀξιολογωτάτη Μυτιλήνη καὶ ἄλλαι προσέτι πρέντε.

Ίωνικαὶ ἀποικίαι. Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι πολλοὶ τῶν Ἀχαιῶν ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως Τιτανενοῦ δὲν ἡκολούθησαν τοὺς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀποικήσαντας ὁμοφύλους των, ἀλλὰ διηγούθησαν πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Ἀχαιοὶ λοιπὸν οὗτοι ἐλθόντες εἰς τὸν αἰγαλὸν τῆς Πελοποννήσου, τὸν κείμενον εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐκεῖ οἰκούντων Ἰώνων, καὶ ἐκδιώξαντες αὐτοὺς ἐγκατέστησαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τὴν ὅποιαν ἐκτοτε ἐκάλεσαν Ἀχαίαν. Οὗτοι δὲ οἱ ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐκδιωγμέντες Ἰωνες κατέφυγον εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἥτις εἶχε γίνη κοινὸν κέντρον τῶν προσφύγων, καὶ ἐκεῖθεν συμπαραλαβόντες καὶ ὁμοφύλους ἐκ τῆς Χαλκίδος, τῆς Ἐρετρίας, τῶν Ἰωνικῶν τῆς Εὔβοιας πόλεων καὶ τινῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου, διηγούθησαν εἰς τὸ Αίγαίον πέλαγος κοινωνίᾳ κατέλαβον τὰς Κυκλαδας ἐκτὸς τῆς Μήλου, Θήρας καὶ Ἀνάφης, αἵτινες κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Δωριέων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀποπλεύσαντες οὗτοι ἐκ τῶν Κυκλαδῶν διηγούθησαν πρὸς μεσημβρίαν τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν ἐκεῖ δὲ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν ἐγγωρίων κατέλαβον βαθμηρὸν καὶ κατ' ὄλιγον τὰς μεγάλας νήσους Χίον καὶ Σάμον καὶ τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ τῆς βορείου Καρίας καὶ ἔδρυσαν ἀποικίας, αἵτινες ὀνομάσθησαν Ἰωνικαί. Ἀπετελοῦντο δὲ αἱ ἀποικίαι αὗται τῶν Ἰώνων, ὡς αἱ τῶν Αἰολέων, ἐκ δώδεκα πόλεων, ἐκ τῶν ὅποιων ἐπισημόταται ἀπέβησαν. ἡ Σάμος καὶ ἡ Χίος κείμεναι ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων νήσων, ἡ Κολοφών, ἡ Ἐφεσος, ἡ Φώκαια καὶ αἱ Κλαζομεναί, κείμεναι εἰς τὰ παράλια τῆς Λυδίας, καὶ τέλος ἡ ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Καρίας ἐμπορικωτάτη καὶ πλουσιωτάτη Μίλητος. Πᾶσαι δ' αἱ πόλεις τῶν Ἰώνων ἀπετέλεσαν κατόπιν, κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα, ὁμοσπονδίαν (τὴν Ἰωνίαν δωδεκάπολιν), τῆς ὅποιας τὸ θρησκευτικὸν κέντρον ἦτο ὁ παρὰ τὴν Μυκάλην ναὸς τοῦ Ἐλικωνίου Ποσειδῶνος. Ἐνταῦθα συνερχόμενοι οἱ Ἰωνες ἐώρταζον τὰ Πανιώνια καὶ ἀπεφάσιζον περὶ τῶν σπουδαιτέρων κοινῶν ὑποθέσεων.

Δωρικαὶ ἀποικίαι. Μετὰ τὴν ἔδρυσιν τῶν αἰολικῶν καὶ

ἰωνικῶν ἀποικιῶν κατέλαβε τάσις πρὸς ἀποικισμὸν καὶ τοὺς Δωριεῖς. Πολλοὶ τούτων, ἐξ Ἐπιδαύρου, Τροιζῆνος καὶ Μεγάρων ἐκκινήσαντες καὶ μετ' ἄλλων λαῶν ἀναμιχθέντες ὥρμησαν πρὸς ἀναζήτησιν εὐφόρου χώρας. Ἀφ' οὗ λοιπὸν κατέλαβε τὴν Αἴγιναν, τὰ Κύθηρα, τὴν Μῆλον, Θήραν καὶ Ἀνάφην, ἔπλευσαν πρὸς μεσημβρίαν τῶν ἰωνικῶν ἀποικιῶν καὶ κατέλαβον τὴν Ρόδον, Κῶν καὶ τὴν μεσημβρινὴν ἀκτὴν τῆς Καρίας, ἔνθα ὥρμησαν τὰς πόλεις Κνίδουν καὶ Ἀλικαρνασσόν. Αἱ δύο αὗται πόλεις καὶ ἡ Κῶς μετὰ τῶν τριῶν πόλεων τῆς Ρόδου ἀπετέλεσαν τὰς ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δωρικὰς ἀποικίας. Αὕται δὲ αἱ ἐξ πόλεις συνεκρότησαν ὅμοσπονδίαν (τὴν Δωρίδα ἐξάπολιν), τῆς ὁποίας θρησκευτικὸν κέντρον ἦτο ὁ ἐπὶ τοῦ Τρισπίου ἀκρωτηρίου κείμενος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐνταῦθα συνερχόμενοι cί κάτοικοι τῶν πόλεων τούτων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐτέλουν πανηγύρεις καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων.

Πᾶσαι σχεδὸν αἱ^π ἀνωτέρω μνημονεύθεισαι αἰολικαὶ, ιωνικαὶ καὶ δωρικαὶ ἀποικίαι ἀπέβησαν ἀξιολογώταται ὅχι μόνον διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, διότι ἐκεῖ ἐγεννήθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξοχωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἦτοι ὁ Ὄμηρος, ὁ Ἀλκαῖος, ἡ Σαπφώ, ὁ Θαλῆς, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ἀνακρέων, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Ἰπποκράτης, ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Θεόφραστος καὶ ἄλλοι πολλοί.

§ 12. Ἐθνικὴ ἐνότης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Οἱ Ἑλληνες τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀποικιῶν ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς πολιτείας ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἄλληλων, διέμειναν ὅμως ἐν καὶ τῷ αὐτῷ ἔθνος, διότι ἐκτὸς τῆς κοινῆς γλώσσης, τῶν αὐτῶν ἥθων καὶ τῆς αὐτῆς καταγωγῆς εἶχον τὴν αὐτὴν θρησκείαν καὶ συνεδέοντο διὰ τῶν μαντείων, τῶν ἀμφικτιονιῶν καὶ τῶν πανελλήνιων ἀγώνων.

§ 13. Θρησκεία.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες πάντα τὰ φυσικὰ φαινόμενα, ἦτοι τὸν οὐρανόν, τὰ νέφη, τὴν βροχήν, τὴν θύελλαν, τὸν κεραυνόν, τὰ φῶς,

τὴν διαύγειαν τοῦ αἰθέρος κ.τ.λ., ἀπέδιδον εἰς δυνάμεις διαφόρων θεῶν. Ἀγαπῶντες δ' οἱ Ἑλληνες τὰ ώρισμένα καὶ καταληπτὰ ἐνωρίς ἐπροσωποποίησαν τὰς δυνάμεις ταύτας, κατόπιν δὲ ἐπροσωποποίησαν καὶ αὐτὰς τὰς ἡθικὰς δυνάμεις (σοφίαν, δικαιοσύνην κ.λ.π.). Τοιουτοτρόπως οἱ ἀρχαῖοι εἶχον θεοὺς πολλούς· ἔθεώρουν δ' αὐτοὺς ἀγρύπνους φύλακας τῶν ἡθικῶν νόμων, ἢτοι προστά-

ΖΕΥΣ

τὰς τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τιμωρούς τοῦ ἀδίκου. Ἐκ τῶν πολλῶν θεῶν τῶν Ἑλλήνων μέγιστοι καὶ ἔξοχώτατοι ἦσαν οἱ Ὄλυμπιοι, οἵτινες ὠνομάσθησαν οὕτω, διότι κατέκουν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὄλυμπου. Ἡσαν δὲ οὗτοι οἱ ἔξης δῶδεκα· ὁ Ζεύς, ὁ Ποσειδῶν, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Ἀρης, ὁ Ἡφαιστος, ὁ Ἔρμης, ἡ Ἡρα, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἀρτεμις, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Ἔστια καὶ ἡ Δημήτηρ.

Πάντες οἱ θεοὶ ἐλατρεύοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς ναοὺς καὶ εἰς ιερὰ ἄλση διὰ θυσιῶν, δεήσεων, ἀγαλμάτων καὶ ἀφιερωμάτων, Τούτων δέ τινες ἐπροστάτευον ἴδιαιτέρως μίαν πόλιν, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ τὰς Ἀθήνας. Ἐπιστεύετο δὲ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὅτι οἱ θεοὶ ἐδήλουν τὴν θέλησίν των διὰ τῶν σπλάγχνων τῶν θυσιαζομένων

ΗΡΑ

ζώων, διὰ τῆς φωνῆς καὶ πτήσεως τῶν πτηνῶν, διὰ τῶν ὄνείρων, διὰ τῆς βροντῆς, διὰ τῆς ἀστραπῆς καὶ τέλος διὰ τῶν χρησμῶν.

§ 14. Μαντεῖα.

Τὰ μαντεῖα ἦν χρηστήρια ἥσαν ναοί, ἐν οἷς θεός τις δι' ιερέως ἢ ιερείας προέλεγε τὰ μέλλοντα. Τοιαῦτα μαντεῖα ἥσαν πολλά,

ἐπισημότερον ὅμως ἦτο τὸ ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἡπείρου, πάντων δὲ μέγιστον τὸ ἐν Δελφοῖς τῆς Φωκίδος.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἔκειτο ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ Παρνασσοῦ, ἦτο δὲ ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ μαντεῖον τοῦτο ἐθεωρεῖτο τὸ ἀψευδέστατον πάντων τῶν μαντείων. Διὰ τοῦτο συνέρρεον εἰς αὐτὸν κομίζοντες πλούσια δῶρα ὅχι μόνον Ἑλληνες, ἀλλὰ καὶ ἔνοι. Οἱ προσερχόμενοι εἰς τὸ μαντεῖον ἡρώτων τὸν θεὸν περὶ τῆς τύχης των καὶ περὶ σπουδαίων ἐπιχειρήσεών των, ὁ δὲ θεὸς Ἀπόλλων ἀπεκρίνατο διά τινος ἵερείας, ἣτις ἐκαλεῖτο Πυθία. Ἀνήρχετο δηλαδὴ ἡ Πυθία ἐπὶ τρίποδος τεθειμένου ἀνωθεν χάσματος, ἔξ οὖτος ἀνεπέμποντο ἀτμοί, καὶ καταλαμβανομένη ὑπὸ προφητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ προέφερε μετὰ σπασμών τῆς κινήσεως λέξεις ἀσυναρτήτους· διὰ τῶν λέξεων δὲ τούτων οἱ ἱερεῖς, οἵτινες ἦσαν λίαν πεπαιδευμένοι καὶ εὑφυέστατοι, κατήρτιζον τὴν ἀπόκρισιν. Αἱ ἀποκρίσεις αὗται, αἵτινες συνήθως ἦσαν σκοτειναὶ καὶ διφορούμεναι, ἐκαλοῦντο χρησμοί.

§ 15. Ἀμφικτιονίαι.

Αἱ ἀμφικτιονίαι ἦσαν συνέδρια ἀποτελούμενα ἔξ ἀντιπροσώπων διαφόρων ἑλληνικῶν πόλεων. Ἡσαν δὲ τὰ συνέδρια ταῦτα κατ' ἄρχας μὲν θρησκευτικά, διότι σκοπὸν εἶχον τὴν τέλεσιν θρησκευτικῶν τινῶν ἕορτῶν, ἔπειτα δὲ καὶ πολιτικά. Τῶν ἀμφικτιονιῶν τούτων περιφημοτάτη ἐγένετο ἡ συνερχομένη παρὰ τὸν ναὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, ἣτις ἐκλήθη κατ' ἔξοχὴν «Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον». Εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν τοῦτο συνέδριον ἐλάμβανον μέρος δώδεκα λαοί, ἥτοι Δωριεῖς, Ιωνεῖς, Θεσσαλοί, Βοιωτοί, Φωκεῖς, Λοκροί καὶ ἄλλοι· ἔκαστος δὲ τῶν λαῶν τούτων ἀπέστελλεν εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο δύο ἀντιπροσώπους, ὃν δὲ μὲν εἰς ἐκαλεῖτο Ιερομνήμων, ὃ δὲ ἔτερος Πυλαγόρας. Οἱ ἀμφικτίονες οὕτοι συνήρχοντο διὰ τοῦ ἔτους εἰς τὸ προπύλαιον τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος καὶ εἰς τὴν παρὰ τὰς Θερμοπύλας κάωμην Ἀνθήλην, ἐν τῷ ἵερῷ χώρῳ τῆς ἀμφικτιονίδος Δήμητρος, καὶ ὥρκίζοντο, διὰ οὐδαμῶς θάνατον παράξωσι τὰς ἀμφι-

κτιονίδας πόλεις οὐδὲ θ' ἀποκόψωσι τὸ ὄδωρ αὐτῶν οὐδὲ θὰ ἀποκλείσωσι τοῦ συνεδρίου ἀμφικτιονίδα πόλιν αὐθαιρέτως. Ἐργον δὲ εἶχον νὰ προστατεύωσι τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον καὶ ἐν ὑστέροις χρόνοις (ἀπὸ τοῦ 586 π.Χ.) νὰ διευθύνωσι τοὺς πυθικοὺς ἀγῶνας.

§ 16. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Πολλαὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἑλληνικαὶ πόλεις ἔτέλουν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις, τὰς ὅποιας καθίστων τερπνὰς διὰ μουσικῶν, ποιητικῶν, φιλολογικῶν καὶ ἴδιως γυμνικῶν ἀγώνων. Εἰς ἑκάστην τῶν θρησκευτικῶν τούτων πανηγύρεων ἐλάμβανον μέρος οἱ κατοικοὶ τῆς πόλεως, ἐντὸς τῆς ὅποιας ἦτο ὁ πανηγυριζόμενος ναός, ἀκόμη δὲ καὶ οἱ κατοικοῦντες τὰ πέριξ τῆς πανηγυριζόμενης πόλεως. Υπῆρχον δῆμοις καὶ πανηγύρεις τινές, εἰς τὰς ὅποιας ἐλάμβανε μέρος σύμπας ὁ Ἑλληνισμός. Τοιαῦται κοιναὶ πανηγύρεις ἦσαν οἱ τέσσαρες πανελλήνιοι ἀγῶνες, ἢτοι α') τὰ Πύθια, ἃτινα ἐτελοῦντο παρὰ τοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος· β') τὰ Νέμεια, ἃτινα ἐτελοῦντο ἐν Νεμέᾳ κατὰ πᾶν δεύτερον ἔτος πρὸς τιμὴν τοῦ Διός· γ') τὰ Ἰσθμια, ἃτινα ἐτελοῦντο ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος κατὰ πᾶν δεύτερον ὡσαύτως ἔτος· δ') τὰ πάντων ὄνομαστότατα Ὁλύμπια.

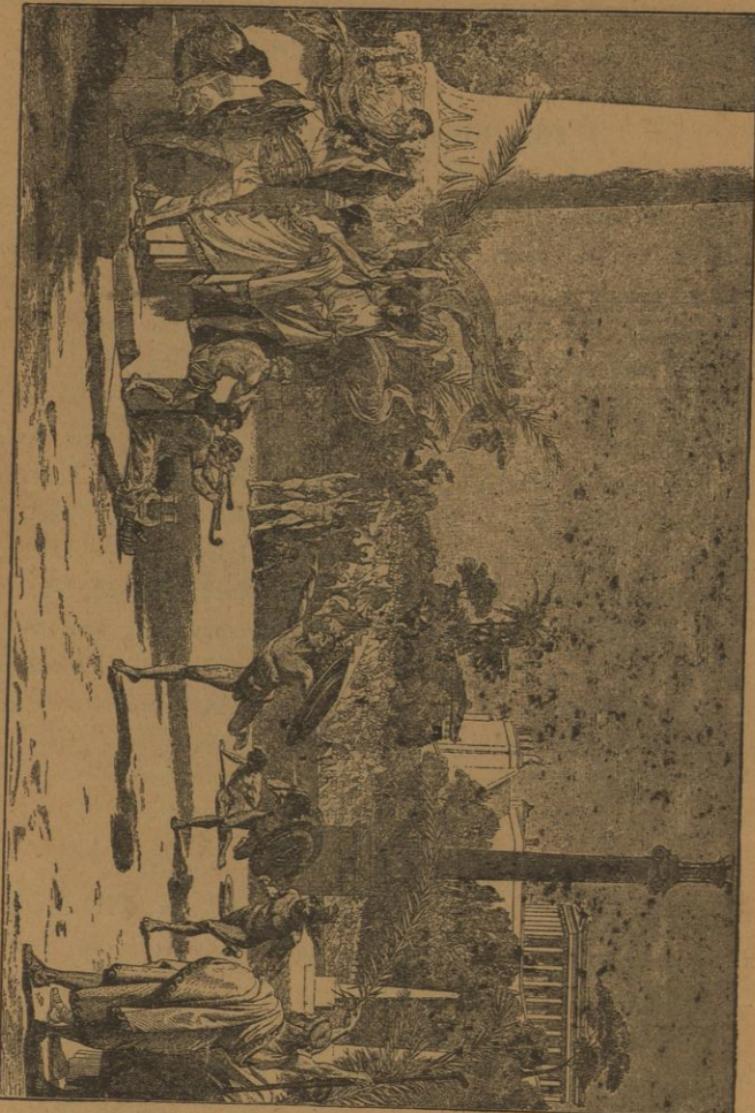
§ 17. Ὁλύμπια.

Τὰ Ὁλύμπια¹ ἐτελοῦντο ἐν Ὁλυμπίᾳ¹ τῆς Ἡλιδος ἀνὰ πᾶσαν τετραετίαν κατὰ τὴν πρώτην πανσέληνον μετὰ τὴν ἔναρξιν

¹ Ὁλύμπια εἶναι οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Ὁλυμπία δὲ ὥνομαζετο ὁ ἱερὸς τόπος (σχις πόλις), ἐνῷ ἐτελοῦντο τὰ Ὁλύμπια. Ὅταν λοιπὸν σήμερον μεταβαίνωμεν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν σωζομένων ἀρχαιοτήτων τῆς Ὁλυμπίας, δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν, διτὶ μεταβαίνομεν εἰς τὰ Ὁλύμπια, διότι σήμερον μόνον Ὁλυμπία σώζεται, σχις δὲ καὶ τὰ Ὁλύμπια, δηλ. οἱ ἀγῶνες, οἱ ὅποιοι μόνον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐτελοῦντο.

τοῦ θέρους πρὸς τιμὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Διήρκουν δὲ μέχρι μὲν τῆς 77 ὀλυμπιάδος (472 π. Χ.) μίαν ἡμέραν, ἀπὸ δὲ τῆς ὀλυμ-

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

πιάδος ταύτης καὶ ἐφεξῆς πέντε ἡμέρας. Ἐκ τῶν ἡμερῶν δὲ τούτων ἡ μὲν πρώτη ἦτο πρωτισμένη διὰ τὰς θυσίας καὶ ἄλλας

τελετάς, αἱ δὲ μετ' αὐτὴν τρεῖς διὰ τοὺς ἀγῶνας, ἡ δὲ τελευταῖα διὰ τὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων καὶ διὰ τὰς θυσίας τῶν νικητῶν, Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων τούτων ἐκηρύσσετο γενικὴ τῶν πολέμων διακοπὴ (ἐκεχειρία). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ ἀγὼν συνίστατο ἀπλῶς εἰς τὸν δρόμον· ἐγίνετο δὲ ὁ δρόμος ἐντὸς ώρισμένου τόπου, ὅστις ἐκαλεῖτο στάδιον. Ἐπειτα δὲ σὺν τῷ χρόνῳ εἰσήχθησαν καὶ ἄλλα ἀγωνίσματα, ὡς ἡ πάλη, τὸ ἄλμα, ἡ δισκοβολία, τὸ ἀκόντιον, ἡ πυγμῆ, τὸ παγκράτιον (ἀγὸν πυγμῆς καὶ πάλης συγγρόνως), αἱ ἵπποδρομίαι, αἱ ἀρματοδρομίαι καὶ ἄλλα διάφορα ἀγωνίσματα. Δικαίωμα νὰ ἔγωνιζωνται μόνοι οἱ Ἑλληνες εἶχον, οἵτινες καὶ ὕφειλον νὰ εἰναι πολῖται ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμου πόλεως· οἱ δὲ ξένοι δὲν εἶχον μὲν τὸ δικαίωμα νὰ μετέχωσι τῶν ἀγώνων, ἀλλ᾽ ἥδυναντο νὰ παρευρίσκωνται ὡς θεαταί. Ὅλως ἀπεκλείοντο τῆς πανηγύρεως ταῦτης οἱ ἀσεβεῖς καὶ οἱ φονεῖς, προσέτι δὲ καὶ αἱ γυναῖκες, πλὴν τῆς ιερείας τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ιεροῦ τῆς Δήμητρος.

Οἱ ἀγωνιζόμενοι διετέλουν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν κριτῶν τῶν ἀγώνων. Ἐκκλοῦντο δὲ οἱ κριταὶ οὗτοι Ἑλλανοδίκαιοι (= κριταὶ τῶν Ἑλλήνων) καὶ ἦσαν Ἡλεῖοι τὴν πατρίδα ἐκλεγόμενοι διὰ κλήρου. Οἱ Ἑλλανοδίκαιοι εὗτοι προσέφερον μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀγώνων εἰς τὸν νικητὴν τὸ βραβεῖον, τὸ ὄποιον κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο χρηματικόν, ἐπειτα δὲ στέφανος ἐκ κλάδου ἀγριελαίας (χοτίνου), τὸν ὄποιον ἀπέκοπτε ποιεῖς διὰ χρυσοῦ μαχαιρίου ἐκ τῆς ἐκεῖ ιερᾶς ἐλαίας. Ἀλλ᾽ ἐν τούτοις τὸν ἀπλοῦν ἐκεῖνον στέφανον ὁ εὐγενῆς ἐλληνικός λαὸς ἐθεώρει ἀνώτερον παντὸς θησαυροῦ. Διὰ τοῦτο δὲν ἐδοξάζετο μόνον ὁ λαμβάνων αὐτὸν νικητής, ὅστις ὠνομάζετο ὀλυμπιονίκης, ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ καὶ ἡ ἴδιαιτέρα πατρίς του. Πλείστας δὲ τιμᾶς ἐλάμβανον οἱ ὀλυμπιονίκαι εἰν τῇ πατρίδι των, διότι ὅχι μόνον προσήδρευον πάντοτε εἰς τὰ δημόσια θεάματα, ἀλλὰ καὶ εἰς οὐδεμίαν δημοσίαν ὑποχρέωσιν ὑπεβάλλοντο. Ἐν Ἀθήναις οἱ ὀλυμπιονίκαι διετέρφνοντο ἐν τῷ πρυτανείῳ· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἔτασσον αὐτοὺς ἐν τῇ μάχῃ πλησίον τοῦ βασιλέως. Πρὸς δὲ τούτοις πᾶς ὀλυμπιονίκης ἐνεγράφετο ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὀλυμπιονικῶν, τὸν ὄποιον διετήρουν οἱ Ἡλεῖοι, μετὰ

τρεῖς δὲ νίκας ἐδικαιοῦτο ν' ἀνεγείρη τὸν ἀνδριάντα του ἐντὸς τοῦ παρὰ τὸ στάδιον ἱεροῦ χώρου τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὸν Δία. Ἐκαλεῖτο δὲ ὁ ἱερὸς οὔτος χῶρος "Αλτις" (= ἄλσος). Ἐντὸς δὲ τῆς "Αλτεως" ὑπῆρχεν ἡ ἱερὰ ἐλαῖα, ἥτις κατὰ τὴν παράδοσιν ἐφυτεύθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ἀνυψοῦντο δὲ πλεῖστοι βωμοὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς ναοί, ὃν μεγαλοπρεπέστατος ἦτο ὁ ὑπὸ τῶν Ἡλείων ἰδρυθεὶς ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὅστις περιεῖχε τὸ μέγα χρυσελεφάντι-

ΤΕΘΡΙΠΠΟΝ ΑΡΜΑ

νον ἄγαλμα τοῦ Διός, τὸ ἔκτακτον δηλαδὴ ἐκεῖνο ἀριστοτέχνημα, τὸ δποῖον κατεσκεύασεν δ περίφημος τῆς ἀρχαιότητος ἀνδριαντοποιὸς Φειδίας ὁ Ἀθηναῖος. Ἐντὸς δὲ τῆς "Αλτεως" ταύτης ὑπῆρχον ώσαύτως καὶ πλεῖστα ἄγαλματα, ἀτινα σὺν τῷ χρόνῳ ἀνήλθον εἰς πλείονα τῶν τρισχιλίων. Ἐν ἐκ τούτων ἦτο καὶ τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1877 ἐν τοῖς ἑρειπίοις τῆς Ὀλυμπίας ἀνευρεθὲν ἔζαίσιον ἄγαλμα τοῦ Ἔρμοῦ, τὸ ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους κατασκευασθέν, τὸ δποῖον εὑρισκόμενον ἦδη ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ὀλυμπίας κινεῖ τὸν θυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν Ὀλυμπίαν.

§ 18. Ἡ Σπάρτη πρὸ τοῦ Λυκούργου.

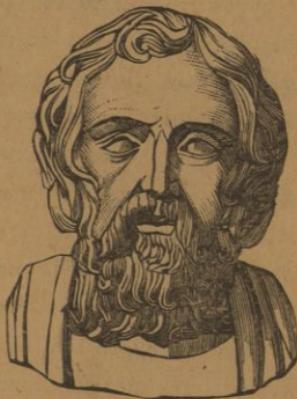
Ἐκ τῶν καταλαβόντων τὴν Πελοπόννησον Δωριέων ὑπέρτατοι ἀπέβησαν ἐκεῖνοι, οἵτινες κατέλαβον τὴν Λακωνικήν. Ἐκτοτε ἐν Λακωνικῇ διεκρίνοντο τρεῖς τάξεις, ἡ τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ τῶν περισκῶν καὶ ἡ τῶν εἰλώτων. Καὶ Σπαρτιᾶται μὲν ἐλέγοντο οἱ

ύπὸ τὸν Εὔρυσθένη καὶ Προκλέα κατακτηταί, οἱ δόποιοι ὡνομά-
σθησαν τοιουτοτρόπως, διότι κατώκησαν ἐν τῇ Σπάρτῃ. Οἱ τοιοῦ-
τοι εἶχον πάντοτε τὰ δῆπλα ἀνὰ χεῖρας ὡς στρατιῶται ἐστρατο-
πεδευμένοι ἐν ἔχθρικῇ χώρᾳ καὶ μόνοι αὐτοὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς
τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ καὶ κατεῖχον τὰς δημοσίας ἀρχάς. Περίοι-
κοι δ' ἐλέγοντο οἱ ιθαγενεῖς ἑκεῖνοι Λάκωνες, οἱ δόποιοι κατώ-
κουν τὴν ἐκτός τῆς Σπάρτης χώραν τῆς Λακωνικῆς. Οἱ τοιοῦτοι
ἡσαν μὲν ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν, διοικούμενοι ὑπὸ ἄρμοστῶν
Σπαρτιατῶν, ἐπλήρων φόρους καὶ δὲν μετεῖχον τῶν δημοσίων
ἀρχῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἄνευ ἀντιστά-
σεως εἶχον δεσχῆθη τὸν ζυγὸν τῶν Σπαρτιατῶν, διέτηρησαν τὴν
προσωπικὴν τῶν ἐλευθερίαν· ἡσχολοῦντο δὲ πάντες οὗτοι εἰς τὴν
καλλιέργειαν τῶν κτημάτων των, εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν βιο-
μηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Εἶλωτες δ' ἐλέγοντο οἱ ἀνδρεῖς ἑκεῖ-
νοι ιθαγενεῖς Λάκωνες, οἱ δόποιοι, ἐπειδὴ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς
Σπαρτιάτας μετὰ ἔνοπλον ἀντίστασιν, ἀπεστερήθησαν τῆς ἐλευ-
θερίας των, τῆς περιουσίας των καὶ παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος
καὶ ἔγιναν δοῦλοι. Οἱ τοιοῦτοι ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα τῶν
Σπαρτιατῶν καὶ μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων των ἔξε-
τέλουν πᾶσαν οἰκιακὴν καὶ πᾶσαν ἄλλην ὑπηρεσίαν τῶν κυρίων
των. Ἐφόρουν δὲ ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς κάλυμμα ἐκ δέρματος
ζῷου, ἐπὶ δὲ τοῦ σώματος δορὰν προβάτου ἢ αἴγας.

Οἱ ἐν τῇ Σπάρτῃ συγκεντρωθέντες Δωριεῖς εἶχον μὲν ἀπαντες
ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ λίαν ἐνωρίς διηρέθησαν εἰς πλου-
σίους καὶ εἰς πένητας. Ἡ εἰς πλουσίους καὶ εἰς πένητας διαι-
ρεσις αὕτη ἐπέφερε μεταξὺ αὐτῶν ἀντιζηλίαν, ἡ δὲ ἀντιζηλία
ταραχάς καὶ στάσεις, αἱ δόποιαι ἡπείλουν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν
ταχεῖαν τῶν Σπαρτιατῶν καταστροφήν. Ἀλλ' ἐν τῷ κρισίμῳ διὰ
τὴν Σπάρτην ἐκείνῳ καιρῷ ἀνεφάνη κατὰ τὴν ἐνάτην π. X. ἐκα-
τονταετηρίδα ὁ Λυκοῦργος, διστις προελαθε τὴν καταστροφὴν τῆς
σπαρτιατικῆς πολιτείας.

§ 19. Λυκούργος.

Ο Λυκούργος ἦτο ὁ δευτερότοκός υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Εὔνόμου. Ο Εὔνομος σύτος φονευθεὶς ἐν τινι στάσει ἀφῆκε τὴν βασιλείαν εἰς τὸν πρεσβύτερον τοῦ Λυκούργου ἀδελφὸν Πολυδέκτην. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τινα χρόνον ἀπέθανεν ὁ Πολυδέκτης ἄνευ τέχνων, ὁ Λυκούργος ἔγινε βασιλεὺς. Άλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πολυδέκτου ἡ χήρα αὐτοῦ ἐγένενησεν υἱόν. Ως ἐκ τούτου ὁ Λυκούργος παρηγήθη τῆς βασιλείας καὶ ἀνεκῆρυξε βασιλέα

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

τὸν νεογέννητον ἀνεψιόν του, ὀνομάσας αὐτὸν Χαρίλαον. Ἐξηκολούθει δὲ νὰ κυβερνᾷ τὴν Λακωνικὴν ὡς ἐπίτροπος ποὺ ἀνηλίκου ἀνεψιοῦ του. Αλλ' ἐπειδὴ συνέθαινον ἐν Σπάρτῃ ταραχαί, οἵδε ἔχθροὶ τοῦ Λυκούργου συκοφαντοῦντες αὐτὸν ἔλεγον, διτὶ ἐσκόπευεν νὰ κρατήσῃ δι' ἐαυτὸν τὴν βασιλείαν, ἡναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ τῆς Σπάρτης.

Ἀπελθὼν τῆς Σπάρτης ὁ Λυκούργος περιηγήθη διαφόρους χώρας καὶ ἐσπούδασε τοὺς νόμους αὐτῶν. Ἀφοῦ δ' ἀπεδήμησεν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν πατρίδα του νόμους, τῶν διοίων ὑφίστατο μεγάλη ἀνάγκη. Άλλὰ πρὶν η μεταβῆ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἔξαναγκάσῃ τοὺς Σπαρ-

τιάτας νὰ σεβασθῶσι τὴν νομοθεσίαν του, μετέβη εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὸ ὄποῖον τὰ μέγιστα ἐσέβοντο οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ ἡρώτησεν αὐτὸ τί ὠφειλε νὰ πράξῃ. Ἀφ' οὗ δὲ προσηγορεύθη ὑπὸ τῆς Πυθίας θεοφιλῆς καὶ ἔλαβε τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι οἱ νόμοι του θὰ εἶναι ἄριστοι, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ εἰσήγαγε νόμους συμφώνως πρὸς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν Σπαρτιατῶν. Οὗτοι δὲ οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν δόξαν τῆς Σπάρτης.

'Αφ' οὗ ἔθηκε τοὺς νόμους του ὁ Λυκούργος, ἐπειδὴ ἥθελε νὰ ἔξαναγκάσῃ τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μὴ μεταβάλωσιν αὐτούς, συνεκάλεσε τὸν λαὸν εἰς συνέλευσιν καὶ εἶπεν, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ μεταβῇ εἰς Δελφούς, διὰ νὰ ἐρωτήσῃ τὸ μαντεῖον, ἐὰν εἴναι ἀνάγκη νὰ προσθέσῃ τι. Ἀφ' οὗ δὲ ὤρκισεν αὐτούς νὰ μὴ μεταβάλωσι τοὺς νόμους ἔως ὅτου ἐπανέλθῃ, ἐπανῆλθεν εἰς Δελφούς καὶ ἔλαβεν ἀπόκρισιν παρὰ τῆς Πυθίας, ὅτι οἱ νόμοι του ἡσαν ἀξιολογώτατοι καὶ ἡ Σπάρτη θὰ δοξάζηται, ἐν δοφ θὰ διατηρῇ αὐτούς. Ταύτην τὴν ἀπόκρισιν ἀπέστειλεν ὁ Λυκούργος εἰς τὴν Σπάρτην, αὐτὸς δὲ δὲν ἥθελησε νὰ ἐπιστρέψῃ ποτὲ, ἀλλ᾽ ἀπῆλθεν εἰς Κρήτην, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν ἐξ ἀστιτίας. Λέγεται μάλιστα, ὅτι παρήγγειλε νὰ καύσωσι τὸ σῶμά του, τὴν δὲ κόνιν νὰ βίψωσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως μὴ οἱ Σπαρτιᾶται κομίσωσιν εἰς τὴν Σπάρτην τὸ λείψανον αὐτοῦ καὶ λύσωσι τὸν ὄρκον των.

§ 20. Πολίτευμα καὶ νόμοι τῆς Σπάρτης.

Διανομὴ τῆς Λακωνικῆς χώρας. Ἡ κυριωτέρα φροντὶς τῶν σπαρτιατικῶν νόμων ἦτο ν' ἀνατρέφωνται οἱ Σπαρτιᾶται στρατιωτικῶς καὶ νὰ διατελῶσιν ἐν στρατιωτικῇ πειθαρχίᾳ. Διὰ τοῦτο πάντες οἱ πολῖται κατεστάθησαν ἵσοι ὅχι μόνον κατὰ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς περιουσίας. Τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς Λακωνικῆς διγρέθη ὑπὸ τοῦ Λυκούργου εἰς 9,000 ἵσας μερίδας, τὰς ὅποιας ἔλαβον οἱ Σπαρτιᾶται, τὸ δὲ μικρότερον εἰς 30,000 μερίδας, τὰς ὅποιας ἔλαβον οἱ περίοικοι ἀπηγορεύθη δὲ ἡ διανομὴ καὶ ἡ πώλησις αὐτῶν. Ἡ μερὶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ

πατρὸς μετεβιβάζετο εἰς τὸν πρωτότοκον οὐάν, δστις ἐλέγετο ἐπί-
χληρος· ὡφειλε δὲ οὔτος νὰ δικτρέψῃ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς οἰκο-
γενείας μέλη.

Βασιλεῖς καὶ γερουσία. Οἱ βασιλεῖς ἐν Σπάρτη ἦσαν δύο-
κατήγοντο δὲ ἀπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀριστοδήμου Εὐρυσθένους καὶ
Προκλέους καὶ ἐκαλοῦντο Ἀγίδαι (ἐξ Ἀγιδος υἱοῦ τοῦ Εὐρυσθέ-
νους) καὶ Εύρυπωντίδαι (ἐξ Εύρυπῶντος ἐγγόνου τοῦ Προκλέους).
Ἐν καιρῷ εἰρήνης οἱ βασιλεῖς εἶχον δικαιώματα περιωρισμένα,
ἐν καιρῷ δὲ πολέμου εἶχον μεγάλην ἴσχύν, διότι ἀνελάμβανον
τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ καὶ εἶχον τὴν ἔξουσίαν νὰ
θανατώνωσιν ἢ ἀθφώνωσι πάντα ἐκ τῶν ἐν τῷ στρατεύματι· διὰ
πᾶσαν ὅμως πρᾶξιν των ἐπιστρέφοντες εἰς Σπάρτην ἔδιδον λόγον.
Ἐπειταν δὲ μέχρι μὲν τοῦ ἔτους 510 π. Χ. καὶ οἱ δύο,
ἐπειτα δὲ ὁ εἰς βραδύτερον ὅμως ἀπεστέλλοντο ὡς στρατηγοὶ
καὶ ἄλλοι Σπαρτιάται. Ἄλλ' ἀν καὶ εἶχον περιωρισμένα δικαιώ-
ματα, ἀπελάμβανον πολλὰς τιμάς. Ἐλάμβανον δηλαδὴ διπλῆν
μερίδα κατὰ τὰς κοινὰς τραπέζας, τιμητικὴν θέσιν εἰς τοὺς
ἀγῶνας, φόρον πληρωνόμενον ὑπὸ τῶν περισίκων καὶ τὸ τρί-
τον τῶν λαφύρων ἐν τοῖς πολέμοις· τελευτῶντες δὲ τὸν βίον
ἐκηδεύοντο λαμπρῶς καὶ ἐπενθοῦντο καθ' ὑποχρέωσιν ἐπὶ δέκα
ἡμέρας καὶ ὑπὸ τῶν περισίκων καὶ ὑπὸ τῶν εἰλώτων. Ἀμφότεροι
οἱ βασιλεῖς ἦσαν καὶ πρόεδροι τῆς γερουσίας, ἡ δόπια ἀπετε-
λεῖτο ἐξ εἰκοσι καὶ ὅκτω γερόντων ὑπερβάντων τὸ ἔξηκοστὸν
ἔτος τῆς ἡλικίας των· ἐξελέγοντο δὲ οἱ γέροντες οὗτοι ὑπὸ τῆς
ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ καὶ ἦσαν ἵσσοις ἐν τῇ ἀρχῇ. Η γερουσία
εἶχεν εἰς χειράς τῆς ἀπασαν τὴν κυβέρνησιν καὶ δχ: μόνον ἐδίκαζε
περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, ἀλλὰ καὶ ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου, εἰρή-
νης καὶ συνθηκῶν. Ἄλλ' αἱ περὶ πολέμου, εἰρήνης καὶ συν-
θηκῶν ἀποφάσεις τῆς γερουσίας ἐπραγματοποιοῦντο, ἐὰν παρεδέ-
χετο αὐτὰς καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ.

Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ. Η ἐκκλησία τοῦ λαοῦ, ἡ δόπια εἰς
τὰς ἄλλας δωρικὰς πόλεις ὠνομάζετο «ἄλια», ἐκαλεῖτο ἐν Σπάρτη
«ἀπέλλα». Ἀπετελεῖτο δὲ ἡ ἀπέλλα ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ τρια-
κοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος Σπαρτιατῶν καὶ συνήρχετο κατὰ πᾶσαν

δονόμοι. Ἐδιδάσκοντο δ' ἐν Σπάρτη οἱ παῖδες νὰ σέβωνται καὶ νὰ τιμῶσι τοὺς γέροντας καὶ ἑρωτώμενοι ν' ἀποκρίνωνται συνετῶς καὶ συντόμως· ἐκαλεῖτο δ' ἡ σύντομος ἀπόκρισις λακωνισμός. Πρὸς τούτοις ἐμάνθανον μουσικὴν, στρατιωτικὸν χορὸν (πυρρίχην) καὶ ὀλίγην μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀπεστήθιζον τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, ἔκομιῶντο ἐπὶ στρωμῶν ἐκ σχοίνου, ἡσχολοῦντο εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, ἐφόρουν ἔνα μόνον βραχὺν χιτῶνα, τὸν ὅποιον ἀπέθετον ἐν καιρῷ τῶν ἀσκήσεων, καὶ ἐλάμβανον ὀλίγην τροφὴν διὰ ν' ἀναγκάζωνται νὰ κλέπτωσι καὶ γίνωνται τοιουτορόπως ἐπιτήδειοι ἐν τοῖς πολέμοις. "Οσοι δὲ συνελαμβάνοντο κλέπτοντες ἐτιμωροῦντο διὰ τὴν ἀνεπιτηδειότητά των. Διὰ τοῦτο ἐφίλοτιμοῦντο νὰ μὴ ἀνακαλύπτωνται. Λέγεται ὅτι παῖς κλέψας μικρὰν ἀλώπεκα καὶ κρύψας αὐτὴν ὑπὸ τὸ ἔνδυμά του προυτίμησε νὰ κατασπαρχῇ ὑπ' αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ μὴ προδοθῇ. Ἐν γένει οἱ παῖδες τῶν Σπαρτιατῶν ἀνετρέφοντο μετὰ μεγίστης σκληραγωγίας ὑποφέροντες γενναίως πεῖναν, δίψαν, ψῦχος, καύσωνα καὶ κόπους. Τῆς τοιαύτης ἀνατροφῆς οὐδὲν αὐτοὶ οἱ βασιλόπαιδες ἔξηροῦντο.

'Αλλ' ἐν Σπάρτη καὶ αὐταὶ αἱ Σπαρτιάτιδες ἀνετρέφοντο αὐστηρῶς. Αὗται ἐκ παιδικῆς ἡλικίας συνανεστρέφοντο μετὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἀνετρέφοντο ἀνδρικῶς. Ἐμάνθανον δηλαδὴ ὅχι μόνον νὰ χρεύωσι καὶ νὰ ἄδωσιν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀσκῶνται εἰς τὴν πάλην, τὸν δρόμον, τὸ ἀκόντιον καὶ τὸν δίσκον. "Ενεκα λοιπὸν τῆς τοιαύτης ἀνατροφῆς καθίσταντο αὗται γενναῖαι καὶ ἔθυσίαζον τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Η Σπαρτιάτις διδουσα τῷ υἱῷ τὴν ἀσπίδα ἔλεγεν «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς» ἥτοι «ἢ ταύτην νὰ φέρῃς νικητὴς ἢ ἐπὶ ταύτης νὰ σὲ φέρωσι νεκρόν».

§ 22. Πρώτος μεσθηνιακὸς πόλεμος.

Οἱ Σπαρτιάται, ἀφ' οὗ διὰ τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου κατέστησαν ἀνώτεροι ἀπάντων τῶν Πελοποννησίων κατὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἀπεράσισαν νὰ κατακτήσωσι τὴν ὥραιαν Μεσσηνίαν. Εὑρόντες λοιπὸν ἀφορμὴν πολέμου ἐπετέθησαν

ἐν ἔτει 743 π. Χ. κατὰ τῶν Μεσσηνίων, τῶν ὁποίων βασιλεὺς ἦτο ὁ Εὐφάνης. Οἱ Μεσσῆνιοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντεῖχον γενναίως, ἀλλ' ἔπειτα δὲν ἤδυνήθησαν ν' ἀντιστῶσι καὶ ἡγαγκάσθησαν νὰ καταλίπωσι τὴν πεδινὴν χώραν καὶ νὰ κλεισθῶσιν ἐντὸς τοῦ ὄχυροῦ φρουρίου τῆς Ἰθώμης. Ἐντοῦθα πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἥλθον εἰς μεγάλην στενοχωρίαν, διότι ἔξηντλησαν τὰς πτροφάς. Διὰ τοῦτο ἥρωτησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν τί ὥφειλον νὰ πράξωσιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μαντεῖον ἀπεκρίθη, διτὶ θὰ σωθῇ ἡ Ἰθώμη, ἐὰν θυσιασθῇ παρθένος ἐκ βασιλικοῦ αἵματος, οἱ Μεσσῆνιοι ἔρριψαν κλήρους· ἔλαχε δὲ ὁ κλήρος εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Λυκίσκου· ἀλλ' οὗτος, διὰ νὰ σώσῃ τὴν θυγατέρα του, ἔφυγε μετ' αὐτῆς εἰς Σπάρτην. Ἐνῷ δὲ πάντες ἥσαν ἐκπεπληγμένοι, ὁ Ἀριστόδημος, δστις κατήγετο ἐκ βασιλικοῦ αἵματος, προσέφερεν ἔκουσίως τὴν θυγατέρα του ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ἐθυσίασεν αὐτήν.

Μετὰ τὴν θυσίαν τῆς κόρης τοῦ Ἀριστόδημου οἱ Μεσσῆνιοι εἶχον πεποιθησιν, διτὶ ἥθελον νικήσῃ, διότι ἔξεπληρώθη ὁ χρησμός. Διὰ τοῦτο, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀρκάδων, ὥρμησαν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν μετὰ θάρρους καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγήν. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἔξηκολούθουν νὰ ἐφορμῶσιν ἐπιμόνως· ἐν τινι δὲ μάχῃ κατώρθωσαν νὰ φονεύσωσι τὸν βασιλέα τῶν Μεσσηνίων Εὐφάνην. Τὸν βασιλέα τοῦτον ὀιεδέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Ἀριστόδημος, δστις ἐφ' ἵκανα ἔτη ὑπερανθρώπους ἀγῶνας κατέβαλε πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος του. Ἀλλ' ὁ φιλόπατρις οὗτος βασιλεύς, ἐπειδὴ εἰς πάσας τὰς κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν μάχας ἀπετύγχανεν, ἀπώλεσε πλέον τὸ θάρρος του. Ἐπὶ τέλους δέ, ἐπειδὴ ἔβλεπε καθ' ὑπνους τρομακτικὰ ὅνειρα καὶ ἴδιας τὴν θυσιασθεῖσαν θυγατέρα του, ηὔτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστόδημου ἡ Ἰθώμη ἐκυριεύθη. Τοιουτορόπως λοιπὸν ἔληξεν ὁ πρῶτος μεσσηνιακὸς πόλεμος, δστις διήρκεσε 19 ἔτη, ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 743 μέχρι τοῦ 724 π. Χ. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἄλλοι μὲν τῶν Μεσσηνίων ἔφυγον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, Ἀργος καὶ Σικυῶνα, ἄλλοι δὲ ἀπέ-

πλευσαν εἰς Ἰταλίαν καὶ μετώκησαν εἰς τὴν πόλιν Ρήγιον. Οἱ δὲ ἐναπομείναντες ἐν Μεσσηνίᾳ κατεστάθησαν περίοικοι καὶ εἶλωτες.

§ 23. Δεύτερος μεσσηνιακὸς πόλεμος.

Μετὰ 39 ἑτῶν δουλείαν οἱ Μεσσῆνοι ἐκλέξαντες ἀρχηγὸν τὸν ἀτρόμητον Ἀριστομένην ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, διὰ νὰ ἐπανακτήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἥρχισεν ὁ δεύτερος μεσσηνιακὸς πόλεμος, διτις διήρκεσε 17 ἔτη, ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 685 μέχρι τοῦ 668 π. Χ. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην μάχην οἱ δύο στρατοὶ ἐφάνησαν ἴσοπαλοι· ἔπειτα δῆμος οἱ Μεσσῆνοι κατενθουσιασθέντες ἐκ τῆς ἀνδρείας τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἀριστομένους ἀνεδείχθησαν ὑπέρτεροι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ μάλιστα προυχώρησαν νικηταὶ πρὸ αὐτῆς τῆς Σπάρτης. Τότε δ' ὁ Ἀριστομένης θέλων νὰ ἐκφοβήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας εἰσῆλθεν ἐν καιρῷ ἀσελήνου καὶ βροχερᾶς νυκτὸς εἰς τὴν Σπάρτην καὶ διευθύνθησεν εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἔστησεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἀσπίδα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπέγραψεν «Ἀριστομένης τῇ Ἀθηνᾷ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Λακεδαιμονίων». Τὴν ἀσπίδα ταύτην ἰδόντες οἱ Σπαρτιάται ἐξεπλάγησαν, ως ἡτο ἐπόμενον, καὶ ἐδείλιασαν· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐνθαρρυνθέντες διὰ τῶν ἀσμάτων τοῦ περιφήμου ποιητοῦ Τυρταίου, καταγομένου πιθανῶς ἐκ τῆς Λακωνικῆς πόλεως Ἀφίδνης, ὥρμησαν κατὰ τῶν Μεσσηνίων καὶ ἐπολέμησαν πρὸς αὐτοὺς γενναίως. Ἐν τούτοις μεθ' ὅλην τὴν γενναιότητα τῶν Σπαρτιατῶν οἱ Μεσσῆνοι καὶ κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην ἀνεδείχθησαν νικηταί. Ἀλλὰ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ γενναῖοι Μεσσῆνοι προδοθέντες ὑπὸ τοῦ συμμάχου τῶν βασιλέως τῶν Ἀρκάδων Ἀριστοκράτους περιεκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ὑπέστησαν τοιαύτην ἥτταν καὶ σφαγὴν, ὥστε κατέφυγον εἰς τὸ φρουρίον τῆς Εἴρας (ὅρους κειμένου μεταξὺ Μεσσηνίας καὶ Ἀρκαδίας).

Ἐπὶ ἔνδεκα ὅλα ἔτη ἀντεῖχον οἱ Μεσσῆνοι ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Εἴρας ἀποκρούοντες γενναίως τὰς προσβολὰς τῶν Σπαρτιατῶν. Πολλάκις μάλιστα ἐξῆρχοντο τοῦ φρουρίου καὶ ἐπιτιθέμενοι κατὰ

τῶν Σπαρτιατῶν προυζένουν εἰς αὐτοὺς καταστροφάς. Ἀλλὰ κατὰ τινα ἔξοδον ἐπληγώθη εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ λίθου ὁ γενναῖος Ἀριστομένης καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος μετ' ἄλλων 50 Μεσσηνίων. Πλήρεις δὲ χαρᾶς οἱ Σπαρτιᾶται διὰ τὸ κατόρθωμά των ὀδηγησαν τοὺς αἰχμαλώτους ἑκείνους εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἔρριψαν πάντας εἰς τὸν Καιάδαν, ὅστις ἦτο βάραθρον, εἰς τὸ ὄποιον κατεκρήμνιζον τοὺς κακούργους. Παραδόξως δῆμως, ἐνῷ πάντες οἱ αἰχμάλωτοι πίπτοντες εἰς τὸ φοβερὸν ἑκεῖνο βάραθρον ἐφονεύοντο, ὁ Ἀριστομένης δὲν ἐφονεύθη, διότι ἡ μεγάλη ἀσπὶς του προσκρούσουσα εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ βαράθρου κατέστησε τὴν πτῶσιν ἀσθενῆ. Ἐν τούτοις ὁ γενναῖος Μεσσηνίος οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας εἶχε καὶ περιέμενε τὸν ἄφευκτον θάνατόν του. Ἀλλ᾽ ἐνῷ ἀπηλπισμένος ἑκεῖ εύρισκετο, αἴφνης ἀκούει κρότον καὶ στραφεῖς βλέπει ἀλώπεκα, ἥτις ἔτρωγε πτώματα. Ἀμέσως λοιπὸν συλλαμβάνει τὴν ἀλώπεκα ἀπὸ τῆς οὐρᾶς, ἀκολουθεῖ αὐτὴν μέχρι τῆς ὀπῆς, διὰ τῆς ὀποίας ἑκείνη εἶχεν εἰσέλθη εἰς τὸ βάραθρον, πλατύνει περιστρέφεται τὴν ὀπὴν καὶ ὡς ἐκ θαύματος σφέζεται καὶ φθάνει εἰς τὴν Εἰραν. Ὄτε δὲ ἔφθασεν εἰς τὴν Εἰραν, ἔμαθεν ὅτι οἱ Κορίνθιοι ἤρχοντο πρὸς βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν. Διὰ τοῦτο δὲν ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ καιρός, ἀλλ᾽ ἀμέσως ἔσπευσε μετὰ τοῦ στρατοῦ του κατ' αὐτῶν καὶ ἐπιτεθεὶς ἐφόνευσε πολλούς, ἐν σίς καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Κορινθίων. Ταῦτα δὲ κατορθώσας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εἰραν.

Ἀλλ᾽ ἐνῷ ὁ γενναῖος Ἀριστομένης ὑπερανθρώπως ἡγωνίζετο, διὰ νὰ σώσῃ τὴν Εἰραν, φρουροὶ τινες τῆς Εἰρας ἐν νυκτὶ τινὶ βροχερῷ καὶ τρικυμιώδει ἐπωφελούμενοι ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἀριστομένους, ὅστις εἶχε πληγωθῆ καὶ ἔμενε κλινήρης, ἀφῆκαν τὰς θέσεις των καὶ μετέβησαν εἰς τὰς σίκιας των. Τοῦτο λοιπὸν μαθόντες οἱ Σπαρτιᾶται παρά τινος δούλου πρόσφυγος ὥρμησαν κατὰ τῆς Εἰρας καὶ διὰ τοῦ ἀπροφυλάκτου ἑκείνου μέρους εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οἱ δυστυχεῖς Μεσσηνίοι ἐπολέμουν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους ἀπέκαμον. Τέλος οἱ πλεῖστοι ἔξ αὐτῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀριστομένους ἀπελπισθέντες ὥρμησαν ξιφήρεις μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ ἐζήτησαν νὰ διασχίσωσι τὰς τάξεις

τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τοιουτοτρόπως νὰ φύγωσιν. Οἱ δὲ Σπαρτῖται ἴδογτες τὸ θέαμα τοῦτο τοσοῦτον ἔξεπλάγησαν, ὥστε ἀφῆκαν αὐτοὺς νὰ διέλθωσιν ἀνενόχλητοι. Κατέφυγον δὲ οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι Μεσσήνιοι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔνθα μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπεδέχθησαν αὐτοὺς οἱ Ἀρκάδες. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὁ Ἀριστομένης δὲν ἔμεινεν ἡσυχος. Ἐξέλεξε 500 Μεσσηνίους καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιπέσῃ μετ' αὐτῶν κατὰ τῆς Σπάρτης ἥλπιζε δέ, ὅτι ἥθελε κυριεύση αὐτήν, διότι οἱ πλεῖστοι τῶν Σπαρτιατῶν ἦσαν εἰσέτι ἐν Εἴρᾳ. Τὸ στρατηγῆμα ὅμως τοῦτο προυδόθη εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὑπὸ τοῦ βασιλέως πάλιν τῶν Ἀρκάδων Ἀριστοκράτους. Ἐνεκκ δὲ τῆς προδοσίας ταύτης ὁ μὲν Ἀριστομένης δὲν ἐπεχείρησε τὴν ἐπίθεσιν, οἱ δὲ μεγαλόψυχοι Ἀρκάδες τὸν μὲν προδότην βασιλέα των ἐλιθοβόλησαν καὶ τὸ σῶμά του ἔρριψαν ἔξω τῶν ὄριών τῆς Ἀρκαδίας, τὴν δὲ βασιλείαν κατήργησαν. Μετὰ ταῦτα οἱ Μεσσήνιοι ἐκεῖνοι ἔχοντες ἡγεμόνας τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀριστομένου Γόργον καὶ Μάντικλον ἀπέπλευσαν εἰς Ρήγιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ζάγκλην τῆς Σικελίας, τὴν δόπιαν ὠνόμασαν Μεσσήνην. Ο δὲ Ἀριστομένης ἐπλευσεν εἰς Ρόδον, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ὅσοι δὲ τῶν Μεσσηνίων ἔμειναν ἐν τῇ πατρίδι των ἔγιναν ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐντὸς δὲ ὀλίγου χρόνου ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς τῶν Μεσσηνίων οἱ Σπαρτιάται ἀνεδείχθησαν ἡγεμόνες τῆς Πελοποννήσου.

§ 24. Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους.

Αἱ Ἀθῆναι, αἵτινες εἶχον πολιοῦχον τὴν Ἀθηνᾶν; λέγεται ὅτι ἔλαθον τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ παρὰ τοῦ ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐλθόντος Κέκροπος, πολιτικῶς δὲ κατηρτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Θησέως. Διηρούντο δὲ παλαιόθεν πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς εἰς τέσσαρας φυλάς, ὃν ἐκάστη εἶχε τὸν βασιλέα της (φυλοβασιλέα), μετὰ δὲ ταῦτα εἰς δώδεκα δῆμους, ὃν ἐκαστος εἶχεν τῷον βουλευτήριον καὶ ἰδίους ἀρχοντας. Τούτους τοὺς δῆμους ἦνωσεν, ὡς εἶδομεν ἀλλαχοῦ, ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν δ Θησεύς. Ἀξιομνημόνευτος βασιλεὺς ὑπῆρξεν ἐν Ἀθήναις ἐν τοῖς μετὰ τὸν

Θησέα χρόνοις ὁ πολυθρύλητος Κόδρος, ὅστις, ώς εἶδομεν ἀνωτέρω, διὰ τοῦ ἔκσυσίου θανάτου του ἔσφε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς κατακτητικῆς φυλῆς τῶν Δωριέων.

Α Θ Η Ν Α

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κόδρου τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως δὲν κατηγήθη, ἀλλ' ἔγινε βασιλεὺς ὁ υἱὸς τοῦ Κόδρου Μέδων καὶ εἴτα ὁ Ἀκαστος. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ἐπειδὴ βασιλεῖς τινες ἦσαν ἄπειροι περὶ τὰ πολεμικά, διώρισθη καὶ δεύτερος ἄρχων, ὁ ὅποιος ὠνομάσθη πολέμαρχος, ἐπειτα δὲ καὶ τρίτος ἄρχων, ὅστις ὡνο-

μάσθη ἀπλῶς ἄρχων. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν τὸ πολίτευμα σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη διλιγαρχικόν. Καὶ κατ' ἄρχας μὲν οἱ τρεῖς ἄρχοντες ἦσαν ισόβιοι καὶ κατήγοντο ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Κόδρου, ἔπειτα δὲ (τῷ 752 π. Χ.) περιωρίσθησαν εἰς δεκαετίαν καὶ ἐξελέγοντο οὐχὶ πλέον ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Κόδρου, ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν εὐπατριδῶν, βραδύτερον δὲ ἔγιναν ἐνιαύσιοι. Ἐκ τῶν τριῶν ἀρχόντων πρῶτος καὶ κυρίως ἄρχων ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ ὁ ἄρχων, διτις βραδύτερον καὶ ἄρχων ἐπώνυμος ἐκλήθη, διότι ἀντὶ ἄλλης χρονολογίας οἱ Ἀθηναῖοι ἔχρονολόγουν τὸ ἔτος ἐπιγράφοντες ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων τῶν τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἄρχοντος δειπτερος δὲ ἔγινεν ὁ βασιλεύς, διτις εἶχε τὴν ἐπιστασίαν τῶν θηροσκευτικῶν· τρίτος δὲ ὁ πολέμαρχος, διτις εἶχε τὴν ἐπιστασίαν τῶν στρατιωτικῶν. Μετὰ ταῦτα προσετέθησαν εἰς τοὺς τρεῖς εἰρημένους ἄρχοντας καὶ ἔτεροι ἔξι ἐνιαύσιοι ἄρχοντες, οἵτινες ἐκαλοῦντο θεσμοθέται. Τῶν θεσμοθετῶν τούτων ἔργον ἦτο ν' ἀναγράφωσι τοὺς θεσμούς, διὰ τῶν ὄποιων ἐκρίνοντο οἱ παρανομοῦντες. Πάντες δὲ οἱ μνημονευθέντες ἐννέα οὗτοι ἄρχοντες διωρίζοντο ἀρχαιότατα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλῆς.

Ἡ ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλὴ ἦταν ἡ ἄρχη Ἀρείου Πάγου βουλὴ ἦτο δικαστήριον ἀρχαιότατον καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ δικαστῶν ισοβίων, οἱ ὄποιοι ὡνομάζοντο Ἀρεοπαγῖται. Ἡ βουλὴ αὕτη ἐκλήθη τοιουτοτρόπως, διότι οἱ Ἀρεοπαγῖται συνήρχοντο καὶ ἐδίκαζον ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἀρεως τοῦ κειμένου πρὸς δυσμάς τῆς Ἀκροπόλεως. Εἶχε δὲ εὐρεῖαν πολιτικὴν καὶ δικαστικὴν ἔξουσίαν, ἐπετήρει τὴν ἐφορμογὴν τῶν νόμων καὶ τὰ μέγιστα συμφέροντα τῆς πόλεως καὶ ἐτιμώρει τοὺς ἀκοσμοῦντας. Κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχήν, καθ' ἣν οἱ ἄρχοντες ἦσαν ισόβιοι, διωρίζοντο Ἀρεοπαγῖται ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐπατριδῶν, ἔπειτα δὲ ἐκεῖνοι, οἱ ὄποιοι διετέλεσαν ἄρχοντες καὶ ἐξεπλήρωσαν τὰ καθήκοντά των ἐντίμως καὶ εὐσυνειδήτως.

§ 25. Κυλώνειον ἄγος.

Ἐν Ἀθήναις πᾶσαν τὴν γῆν κατεῖχον οἱ εὐπατρίδαι, οἱ δὲ πέντε εἰργάζοντο τοὺς ἀγρούς τῶν εὐπατριδῶν καὶ ἐκαλοῦντο πελά-

ται καὶ ἔκτήμοροι, διότι ἐλάμβανον τὸ ἔκτον μόνον τοῦ εἰσοδήματος. Ἐν περιπτώσει δέ, καθ' ἥν ὁ πένης δὲν ἀπέδιδε τὸ ὄφεισμένον εἰσόδημα εἰς τὸν κύριον τοῦ ἄγρου, ἐγίνετο δοῦλος καὶ αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες του, πολλάκις δὲ ἐπώλεετο καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ἀλλ' ἔκτος τούτων ὅσοι ἐκ τῶν πενήτων ἐδανείζοντο παρὰ τῶν εὐπατριδῶν χρήματα ὥφειλον νὰ θέτωσιν ὡς ἐνέχυρα τὰ ἴδιά των σώματα. Τοιουτοτρόπως δέ, ἐὰν δὲν ἡδύναντο νὰ πληρώσωσι τὰ ὄφειλόμενα, ἐγίνοντο δοῦλοι καὶ ἐπώλουντο. Δι' ὅλα λοιπὸν ταῦτα οἱ πένητες ἐμίσουν τοὺς εὐπατρίδας καὶ ἐθεώρουν αὐτοὺς κακοὺς δαιμονας. Ἐκ τοῦ μίσους δὲ τούτου τῶν πενήτων ἐπωφελούμενος εὐπατρίδης τις Κύλων ὀνομαζόμενος, ὅστις ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, διότι ἦτο ὀλυμπιονίκης, καὶ στηριζόμενος εἰς πολλοὺς φίλους του καὶ τὴν βασιθειαν τοῦ πενθεροῦ του Θεαγένους τυράννου τῶν Μεγάρων, ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν. Πρὸς τοῦτο μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν του κατέλαβε περὶ τὸ ἔτος 636 π. Χ. τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀλλὰ τὸ διάθημα τοῦτο τοῦ Κύλωνος ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, διότι πάντες οἱ εὐπατρίδαι ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐπώνυμον ἄρχοντα Μεγακλέα, τὸν ἀνήκοντα εἰς τὸν πλούσιον οἴκον τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ἐποιείρκησαν τὴν Ἀκρόπολιν. Καὶ ὁ μὲν Κύλων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του κατέρθισε νὰ διαφύγῃ εἰς Μέγαρα, οἱ δὲ ὀπαδοὶ του κατεψυγόντες εἰς τὸν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐσυνθηκολόγησαν μετὰ τοῦ Μεγακλέους, ὅπως δικασθῶσιν. Ἀλλ' ἐνῷ κατήρχοντο ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὸ ἄστυ, κατεσφάγησαν δολίως ὑπὸ τῶν Μεγακλέους καὶ τῶν ὀπαδῶν του πρὸ τοῦ παρὰ τὸν Ἀρειον Πάγον βωμοῦ τῶν Εὔμενίδων. Ἐπειδὴ δὲ ἀσθένειαι ἐπιδημιαι καὶ ἐνέσκηψαν εἰς τὴν πόλιν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν, ὅτι ἐτιμωροῦντο ὑπὸ τῶν θεῶν διὰ τὸ Κυλώνειον ἄγος, ἤτοι τὸ κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κύλωνος ἀνοσιούργημα. Διὰ τοῦτο τοὺς μὲν ἀποθανόντας ἐκ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν ἐξέβαλον ἐκ τῶν τάφων, τοὺς δὲ ζῶντας κατεδίκασαν εἰς ἀειψυγίαν. Μετὰ δὲ ταῦτα προσκληθεὶς ἐκ Κρήτης ὁ θεοφιλῆς μάντις καὶ ιατρὸς Ἐπιμενίδης ἐκαθάρισε διὰ θυσιῶν τὴν πόλιν.

§ 26. Νόμοι τοῦ Δράκοντος.

Ως νὰ μὴ ἥρκουν τὰ δεινά, τὰ ὅποῖα ὑπέφερεν δὲ λαὸς ἐκ τῆς πενίας, οἱ εὐπατρίδαι κατεῖχον ἐν Ἀθήναις καὶ ἀπάσας τὰς ἀρχὰς, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτὴν τὴν δικαστικὴν ἔξουσιαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐδίκαζον στηρίζοντες τὰς ἀποφάσεις των εἰς παλαιοὺς ἀγράφους νόμους καὶ δὲν ἀπέδιδον εἰς τὸν λαὸν πάντοτε δικαιοσύνην, δὲ λαὸς ἔξαναστὰς ἀπήγησε νόμους γραπτούς. Ἀναγκασθέντες λοιπὸν οἱ εὐπατρίδαι νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, ἀνέθηκαν τῷ 621 π. Χ. εἰς τὸν γηραιὸν εὐπατρίδην Δράκοντα νὰ συγγράψῃ νόμους.

Οἱ Δράκων συνέγραψε νόμους, δι᾽ ὃν ἐζήτησε πρῶτον μὲν νὰ δρίσῃ τὰς ποινὰς τῶν ἐγκλημάτων, δεύτερον δὲ νὰ κανονίσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ.

Καὶ τὰς μὲν ποινὰς ὥρισεν ὁ Δράκων τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς μὲν τὰ πλεῖστα τῶν ἐγκλημάτων, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ πάντα διὰ θανάτου. Ἐνομοθέτησε δὲ νὰ τιμωρῆται διὰ θανάτου ὅστις ἐφόνευεν ἐκ προμελέτης, τούτου δὲ νὰ δημεύηται καὶ ἡ περιουσία. Κατὰ τοῦ ἀπρομελετήτως φονεύσαντος ὥρισεν ὡς τιμωρίαν τὴν ἀειψυγίαν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς πάντα πολίτην νὰ δύναται νὰ φονεύῃ ἀτιμωρητὶ τὸν ἀνθρωποκτόνον, ἐὰν οὗτος ἐτόλμα νὰ διαμείνῃ ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς. Διὰ δὲ τὰ λοιπὰ ἐγκλήματα ἐνομοθέτησεν αὐστηρὰς μὲν τιμωρίας, ἀλλ᾽ οὐχὶ δι᾽ ὅλα τὸν θάνατον. "Ωρισε π. χ. ὁ ἄεργος νὰ κηρύσσηται ἀτιμος, δηλ. νὰ στερήται τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων, οἱ δὲ διαπράττοντες ἄλλα ἐγκλήματα νὰ τιμωρῶνται διὰ χρηματικῆς ζημίας. Μόνους τοὺς κλέπτας ἐτιμώρει ὁ Δράκων αὐστηρότατα ὡς τοὺς ἀνθρωποκτόνους. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς ταῦτα ὑπερβολικὸν εἶναι τὸ λεχθὲν περὶ τῶν νόμων τοῦ Δράκοντος, διτὶ ἐγράφησαν ὑπὸ αὐτοῦ οὐχὶ διὰ μελάνης ἀλλὰ δι᾽ αἴματος.

Τὰ δὲ δικαιώματα τοῦ λαοῦ ἔκανόνισεν ὁ Δράκων τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ λάβῃ δὲ λαὸς ἀνακούφισιν. "Ωρισε δηλαδὴ νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ πάντες οἱ φέροντες ὅπλα, νὰ ἔκλεγνται δὲ διὰ κλήρου ἀρχοντες μὲν οἱ ἔχοντες

περιουσίαν οὐχὶ κατωτέραν τῶν δέκα μνῶν¹, στρατηγοὶ δὲ καὶ ἵππαρχοι οἱ ἔχοντες περιουσίαν οὐχὶ κατωτέραν τῶν ἑκατὸν μνῶν καὶ παιδίας συμπληρώσαντας τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας. Πάντες δὲ οἱ ἄρχοντες, στρατηγοὶ καὶ ἵππαρχοι ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν τριάκοντα ἐτῶν. Πρὸς δὲ τούτοις προσδιώρισε ν' ἀποτελήσται ἡ βουλὴ ἐκ 401 μελῶν καὶ νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ γίνωνται διὰ κλήρου βουλευταὶ πάντες οἱ ἔχοντες ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν τριάκοντα ἐτῶν· οὐδεὶς δὲ νὰ λαμβάνῃ οἰανδήποτε ἀρχὴν διὰ μέχρις οὗ πάντες λάθωσιν ἀρχὴν τινα. Τέλος τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν νόμων ἀνέθηκεν ὁ Δράκων εἰς τὴν ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλὴν, εἰς τὴν ὄποιαν ἔδωκε καὶ τὴν ἔξουσίαν νὰ τιμωρῇ τοὺς παραβαίνοντας τοὺς νόμους.

§ 27. Σόλων.

Διὰ τῶν νόμων τοῦ Δράκοντος ἔλαβε μὲν ἵκανὰ δικαιώματα ὁ λαός, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔλαβεν ἀνακούφισιν ἀπὸ τῶν κακῶν, τὰ δόποια προέρχονται ἐκ τῆς πενίας. Πολλοὶ εἶχον πωληθῆ ὡς δοῦλοι, διότι δὲν ἦδυναντο νὰ πληρώσωσι τὰ χρέη των, πλεῖστοι δὲ διέτρεχον τὸν κίνδυνον τούτον. Ἐνεκα λοιπὸν τὴς τοιαύτης καταστάσεως ὁ λαὸς ἔζεγερθεὶς ἐστασίασε κατὰ τῶν εὐπατριδῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ στάσις ἐγίνετο ἴσχυρὰ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον διήρκει, ἐμφύλιος δὲ πόλεμος ἡπείλει τὴν πόλιν, οἱ διαμαχόμενοι ἔξελεξαν ἀπὸ κοινοῦ ἄρχοντα καὶ διαλλακτὴν τὸν Σόλωνα καὶ ἀνέθεσαν εἰς αὐτὸν τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ πολιτεύματος (τῷ 594 π. Χ.).

Ο Σόλων ἦτο γένος τοῦ Ἐζηκεστίδου, ἐγεννήθη δὲ τῷ 640 π. Χ. καὶ κατήγετο ἀπὸ τοῦ Κόδρου. Ο ἐπιφανῆς οὗτος ἀνήρ, δοτις διὰ τὴν παιδείαν του ἐθεωρεῖτο ὡς εἰς τῶν ἐπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, εἶχε διακριθῆ ὡς ἔξοχος πολίτης ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐνεκα τῆς

¹ Ἡ μνᾶ ἐπὶ Δράκοντος εἶχεν εἰσέτι 73 ἀρχαίας δραχμάς, ἀπὸ δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ἐφεξῆς ἑκατὸν δραχμάς. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ σχετικὴ ἀξία τῶν πολυτίμων μετάλλων ἦτο περίπου ὅκταπλασία τῆς σημερινῆς, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἡ δραχμὴ τῶν ἀρχαίων ἦξιεν ὀκτὼ σημερινὰς δραχμάς.

πολιτικής του συνέσεως, ἀφ' ἑτέρου δ' ἔνεκα τῶν ποιημάτων του, ἐν τοῖς δόποίσι διεφαίνετο σοφία καὶ φιλοπατρία. Ἐν ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι καὶ ἐκεῖνο, δι' οὗ ἐξῆγειρε τῷ 600 π. Χ. τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τῶν Μεγαρέων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Σαλαμῖνος, ἡ ὄποια ἀνῆκε μὲν ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους, εἶχε δὲ καταληφθῆ τότε ὑπὸ τῶν Μεγαρέων. Διὰ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ δὲ τοῦ ὑποκινηθέντος ὑπ' ἐκείνου τοῦ ποιήματος κατωρθώθη ἡ ἐπανάληψις

ΣΟΛΩΝ

τοῦ πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς πολέμου, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδὲ λόγος ἐπετρέπετο νὰ γίνη ἔνεκα τῶν προτέρων συμφορῶν τῶν Ἀθηναίων, καὶ τοιουτοτρόπως ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἡ Σαλαμίς.

§ 28. Νόμοι τοῦ Σόλωνος.

'Αφ' οὗ ἔγινε κύριος τῆς ἀρχῆς ὁ Σόλων (594 π. Χ.), πρῶτον μὲν ἔκαμεν ἀποκοπὰς ἐκ πάντων τῶν ἴδιωτικῶν καὶ δημοσίων χρεῶν, ἔπειτα δὲ κατήργησε τὴν βάρβαρον συνήθειαν, καθ' ἣν οἱ δανειζόμενοι ἔθετον ὡς ἐνέχυρα τὰ ἴδιά των σώματα καὶ ἐπωλοῦντο ἔπειτα ὡς δοῦλοι. Τὰ σωτήρια δὲ ταῦτα μέτρα ὠνόμασαν οἱ Ἀθηναῖοι σεισάχθειαν, διότι ἀπεσείσθη τὸ ἄχθος, τὸ ὅποιον ἐβάρυνε τὸν λαόν. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ Σόλων διὰ νὰ εὔκολύνῃ τὰς συναλλαγὰς τοῦ λαοῦ μετερρύθμισεν δχι μόνον τὸ μετρικὸν

σύστημα, ἀλλὰ καὶ τὸ νομισματικόν, αὐξήσας τὴν ἀξίαν τῆς μνᾶς ἀπὸ ἑδομήκοντα τριῶν δραχμῶν εἰς ἑκατόν. Προσέτι ἡκύρωσε πάντας τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος πλὴν τῶν φονικῶν καὶ κατέστησεν ἐπιτίμους πολίτας πάντας τοὺς κεκηρυγμένους ἀτίμους (τοὺς στερηθέντας τῶν πολιτικῶν των δικαιωμάτων) ἔξαιρέσας μόνον τοὺς προδότας τῆς πατρίδος καὶ τοὺς φονεῖς.

Διὰ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος οἱ πολῖται ἔμειναν διηρημένοι εἰς τέσσαρας τάξεις, καθὼς καὶ πρὸ αὐτοῦ ἦσαν διηρημένοι, ἥτοι εἰς πεντακοσιομεδίμνους, ἵππεῖς, ζευγίτας καὶ θῆτας. Καὶ ἡ μὲν τάξις τῶν πεντακοσιομεδίμνων ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ἔχοντων ἐτήσιον εἰσόδημα ἐκ πεντακοσίων ἐν συνόλῳ μέτρων ξηρῶν καὶ ύγρῶν προϊόντων, εἴτε τὰ μέτρα ταῦτα ἀπετελοῦντο ἐκ μεδίμνων εἴτε ἐκ μετρητῶν¹ εἴτε ἐκ συναμφοτέρων. Οἱ τοιοῦτοι ὑπηρέτουν ἐν τῷ στρατῷ ὡς ὄπλιται καὶ ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἔξιοπλίζωσι τὸ ναυτικόν. Ἡ δὲ τάξις τῶν ἵππων ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ἔχοντων ἐτήσιον εἰσόδημα τριακοσίων μετρων. Οἱ τοιοῦτοι διετήρουν ἔνα ἢ περισσοτέρους ἵππους καὶ ἀπετέλουν τὴν ἵππικὴν δύναμιν τῆς χώρας. Ἡ δὲ τάξις τῶν ζευγιτῶν ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ἔχοντων εἰσόδημα διακοσίων μετρων καὶ δυναμένων νὰ τρέψωσι ζεῦγος βιων. Οἱ τοιοῦτοι ὑπηρέτουν ἐν τῷ στρατῷ ὡς ὄπλιται. Ἡ δὲ τάξις τῶν θητῶν περιελάμβανε πάντας τοὺς ἀπολαμβάνοντας ἐτήσιον εἰσόδημα διλγώτερον τῶν διακοσίων μετρων ὡς καὶ τοὺς ἐντελῶς ἀπόρους. Οἱ τοιοῦτοι ὑπηρέτουν ἐν τῷ στρατῷ ὡς ψιλοὶ στρατιῶται ἢ καὶ ἐν τῷ νευτικῷ ὡς κωπηλάται. Ὁρίσθη δὲ ἐκ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων νὰ ἐκλέγωνται ἀναλόγως τῶν περιουσιῶν των οἱ ἐννέα ἄρχοντες, οἱ στρατηγοί, οἱ ἵππαρχοι, οἱ ταμίαι, οἱ πωληταί, οἵτινες ἦσαν δέκα καὶ ἕργον εἶχον νὰ πωλῶσι τὰς δημευομένας περιουσίας καὶ νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς μισθώσεως τῶν φόρων καὶ τῶν δημοσίων κτημάτων, οἱ κωλακρέται, οἵτινες ἦσαν δώδεκα καὶ ἕργον εἶχον νὰ

¹ Διὰ μὲν τοῦ μεδίμνου ἐμετροῦντο τὰ ξηρὰ προϊόντα, διὰ δὲ τοῦ μετρητοῦ τὰ υγρά. Καὶ ὁ μὲν μέδιμνος ἴσοϋτο πρὸς 52,53 λίτρας, ἥτοι πρὸς 41 ὄχαδας καὶ 16 δράμια, ὁ δὲ μετρητὴς πρὸς 39,39 λίτρας, ἥτοι 30 ὄχαδας καὶ 309 δράμια.

φροντίζωσι περὶ τῶν θυσιῶν καὶ τῶν δημοσίων δείπνων, καὶ τέλος οἱ ἔνδεκα, οἵτινες ἡσαν δημόσιοι ωσαύτως λειτουργοὶ καὶ ἔργον εἶχον νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ καὶ περὶ τῆς ἔκτελέσεως τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων. Οἱ δὲ θῆτες οὐδεμίαν ἀρχὴν ἦδυναντο νὰ ἄρξωσιν· ἐδικαιοῦντο μόνον νὰ γίνωνται ἔνορκοι δικασταὶ καὶ νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου.

Αἱ φυλαὶ διὰ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος ἦσαν, καθὼς πρότερον, τέσσαρες. Ἐκάστη τῶν φυλῶν διῃρεῖτο εἰς τρεῖς μὲν τριτūς, εἰς δώδεκα δὲ ναυκραρίας. Ἐκάστης ναυκραρίας προίστατο ὁ ναύκραρος, ὃστις ἔργον εἶχε νὰ εἰσπράττῃ παρὰ τῆς ναυκραρίας του χρήματα πρὸς κατασκευὴν πλοίων. Προσέτι δὲ ἐκάστη φυλὴ διῃρεῖτο καὶ εἰς τρεῖς φατρίας, ὧν ἐκάστη πάλιν διῃρεῖτο εἰς τριάκοντα γένη. Πᾶσαι δ' αἱ ἀρχαὶ ἦσαν ἅμισθοι καὶ κληρωταὶ ἐκ καταλόγου, εἰς τὸν διποῖον ἐκάστη ἐκ τῶν τεσσάρων φυλῶν ἀνέγραφεν ἑκείνους, τοὺς ὅποιους προέκρινεν ὡς ὑποψηφίους. Οὕτω π. χ. διὰ τὰς θέσεις τῶν ἐννέα ἀρχόντων ἐκάστη φυλὴ ἔξελεγε δέκα, τοὺς ὅποιους ἀνέγραφεν ἐν καταλόγῳ· ἐκ τῶν τεσσαράκοντα δ' ἐν ὅλῳ γραφέντων ἐν τῷ καταλόγῳ ἐκληροῦντο οἱ ἐννέα ἀρχοῦτες.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου καὶ διὰ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος ἀπετελεῖτο ἐξ ὅλων τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν. Πάντες οἱ πολῖται ὥφειλον νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς ἐκκλησίας· πᾶς δέ, ὃστις ἤθελε καὶ ἦδυνατο ν' ἀγορεύῃ, ἥγρόρευε· πάντοτε δ' ὁ ἀγορεύων ἔφερεν ἐπὶ κεφαλῆς στέφανον καὶ ἐθεωρεῖτο ιερός, ἀνεύθυνος καὶ ἀπαραβίαστος. Ἀπεφάσιζε δὲ ἡ ἐκκλησία περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης καὶ περὶ ὅλων ἐν γένει τῶν ὑποθέσεων διὰ ψηφοφορίας ἢ χειροτονίας. Ἄλλ' οἰαδήποτε ὑπόθεσις καὶ ἀν ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἔπειτε νὰ προμελετηθῇ, συζητηθῇ καὶ ἀποφασισθῇ προηγουμένως ὑπὸ τῆς βουλῆς. Ἡ βουλὴ ἀπετελεῖτο ἐκ τετρακοσίων βουλευτῶν, ὅτοι ἐξ ἐκατὸν ἐξ ἐκάστης φυλῆς. Οἱ ἐκλεγόμενοι βουλευταὶ ἔπειτε νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις καὶ νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν τριάκοντα ἑτῶν. Ἔξελέγοντο δὲ δι': ἐν ἕτοις καὶ συνήρχοντο ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καθ' ἐκάστην πλὴν τῶν ἑορτῶν.

Τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἀνέθηκεν ὁ Σόλων καὶ εἰς ἄλλα

μὲν δικαστήρια, τῶν ὁποίων προηδρευον οἱ ἔννέα ἄρχοντες, μάλιστα δὲ εἰς τὸ δικαστήριον τῆς Ἡλιαίας. Ἡ Ἡλιαία συνεκροτεῖτο ἐξ ἑξακισχιλίων δικαστῶν, οἱ ὅποιοι ἐκληροῦντο ἐξ ὅλων τῶν πολιτῶν· διηρεῖτο δ' αὕτη εἰς δέκα τμήματα, ὡν ἕκαστον ἀπετελεῖτο ἐκ πεντακοσίων· οἱ δὲ περιττεύοντες χίλιοι ἦσαν ἀναπληρωτικοί. Τὴν δ' ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλὴν ἔταξεν ὁ Σόλων νὰ ἐπιτηρῇ, ως καὶ πρίν, τοὺς νόμους καὶ νὰ τιμωρῇ τοὺς παραβαινοντας αὐτούς, νὰ δικάζῃ τὰς φονικὰς δίκας, νὰ ἐπιτηρῇ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν καὶ τὰ ἥθη τῶν πολιτῶν, καὶ ν' ἀκυρῷ τοὺς νόμους ἀντιφάσκοντας. Οἱ Σόλωνοι δὲ ἔθηκε καὶ τὸν μοναδικὸν νόμον νὰ κηρύσσηται ἀτιμος ἐκεῖνος, δοστις ἐν στάσει τινὶ δὲν ἐτάσσετο εἰς μίαν τῶν μερίδων διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν στασιάζουσαν. Εἰς τὸν Σόλωνα τέλος ἀποδίδονται καὶ ἄλλοι νόμοι, ἢτοι ὁ μὴ ἐπιτρέπων τὴν ἑξαγωγὴν τῶν προιόντων τῆς Ἀττικῆς, πλὴν τοῦ ἑλαίου, ὁ καταργῶν τὰς προῖκας, ὁ τιμωρῶν τοὺς ἀρέγους, ὁ μὴ ἐπιτρέπων νὰ ὑθρίζῃ τις δημοσίᾳ, ὁ ἀπελλάξας τὸν υἱὸν τῆς ὑποχρεώσεως νὰ γηροκομήσῃ τὸν πατέρα, ἐὰν ὁ πατήρ δὲν ἐδίδαξεν αὐτὸν τέχνην τινά, καὶ τέλος ὁ νόμος, δοστις διέτασσε νὰ φονεύηται ὁ ἄρχων ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ἥθελεν εὑρεθῆ μεθύων.

Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος ἐγράφησαν εἰς τὰς κύρβεις (τριπλεύρους ξυλίνας πυραμίδας) καὶ ἐξετέθησαν εἰς δημόσιον τόπον· πάντες δὲ οἱ πολῖται ὡρκίζοντο, διτὶ θ' ἀνέθετον δι' ιδίων ἑξόδων χρυσοῦν ἀνδριάντα, ἐὰν ἥθελον παραβῆ νόμον τινά.

Οἱ Σόλωνοι, ἀφ' οὗ ἐπεράτωσε τὴν νομοθεσίαν του, ἔδωκεν εἰς πάντας τοὺς νόμους του ἴσχυν δι' ἐκατὸν ἔτη καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον θέλων ν' ἀποφύγῃ τὰς ἐνοχλήσεις, ἃς καθ' ἐκάστην εἶχε παρὰ διαφόρων παραπονουμένων, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πόλεως (τῷ 593) καὶ μετέβη εἰς Αἴγυπτον, Κύπρον καὶ Μικρὰν Ἀσίαν, ὅποθεν μετὰ δεκαετῆ ἀποδημίαν ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας.

§ 29. Πεισίστρατος. Θάνατος τοῦ Σόλωνος.

Οἱ Πεισίστρατος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις· ἦτο δὲ υἱὸς τοῦ Ἰπποκράτους καὶ συγγενῆς τοῦ Σόλωνος. Οἱ ἀνὴρ οὗτος ἦτο εύφυης,

εὔγλωττος, σώφρων; πλούσιος, γενναιός καὶ προστάτης τῶν πτωχῶν. Διὰ τοῦτο δὲ λαὸς ὑπερηγάπα αὐτὸν καὶ ἐπίστευεν, ὅτι, ἐάν ποτε οὗτος ἥθελε γίνη κύριος τῆς πολιτείας, ἥθελε φέρη τὴν ἴσοκτημοσύνην. Ἐπωφελήθεις λοιπὸν δὲ Πεισίστρατος ἐξ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς αὐτὸν δὲ λαός, κατώρθωσε διὰ τεχνάσματος νῦν ἀνακηρυχθῆ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν. Ἡμέραν τινὰ δηλαδὴ ἐτραυμάτισεν ἑαυτὸν καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὴν ἀγορὰν ἔδεικνε τὴν πληρῆ του καὶ ἐφώναζεν, ὅτι οἱ ἀντίπαλοι του ἐτραυμάτισαν αὐτόν, διότι ὑπερήσπιζε τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ. Οἱ λαός λοιπὸν συγκινηθεὶς ἐξ τῶν λόγων τοῦ Πεισίστρατου καὶ ἀγανακτήσας κατὰ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν πεντήκοντα σωματοφύλακας (κορυνηφόρους). Τοὺς πεντήκοντα τούτους σωματοφύλακας αὐξήσας δὲ Πεισίστρατος εἰς τετρακοσίους κατέλαβεν αἴρηντος τὴν Ἀκρόπολιν καὶ μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας καὶ τὰς φωνὰς τοῦ Σόλωνος καὶ ἄλλων ἀνεκηρύχθη τύραννος. Τὸ τόλμημα τοῦτο τοῦ Πεισίστρατου ἐγένετο κατὰ τὸ τριακοστὸν τέταρτον ἔτος μετὰ τὴν διημοσίευσιν τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος, ἥτοι τῷ 560 π. Χ. Δύος ἔτη δὲ μετὰ τοῦτο ἀπέθανεν ὁ Σόλων.

Διὸς δὲ Πεισίστρατος ἐξεδιώχθη τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του, ἀλλὰ διὰ πάλιν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Ἐκυβέρνησε δὲ τὰς Ἀθήνας τόσον καλῶς καὶ δικαίως, ὡστε θεωρεῖται ὅτι ἔθηκε τὰ θεμέλια τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν. Ἡτο φιλάνθρωπος πρὸς πάντας καὶ εὐηργέτει τοὺς πτωχοὺς δίδων εἰς αὐτοὺς χρήματα διὰ νὰ καλλιεργῶσι τοὺς ἀγρούς των. Ἐκαλλώπισε τὰς Ἀθήνας διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδεμημάτων καὶ ἔθηκε τὰ θεμέλια τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Ὄλυμπίου Διός, τὸν ὄποῖς, ἀφ' οὗ διεκόπη ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας ἡ οἰκοδόμησις αὐτοῦ, ἐπεράτωσεν δὲ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Ἀδριανός. Προσέτι δὲ δὲ Πεισίστρατος κατεσκεύασεν ἀγροτικὰς ὁδοὺς καὶ ὑδραγωγεῖα καὶ μετεσκεύασε τὴν κρήνην Καλλιρρόην, ἡ ὁποία ὠνομάσθη ἐννεάκρουνος, πρῶτος δὲ αὐτὸς ἔδρυσεν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθήκην. Πρὸς δὲ τούτοις ἐπροστάτευσε τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὴν γεωργίαν

καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τέλος συλλέξας τὰ ποιήματα τοῦ Ὄμηρου (τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν) κατέταξεν αὐτὰ δι' ἀρμοδίων καὶ ἵκανῶν ἀνδρῶν εἰς ἣν τάξιν σφέζονται μέχρι σήμερον καὶ διέταξεν ἀπαγγέλλωνται ἐν τοῖς Παναθηναίοις. Ἀπέθανε δὲ τῷ 527 π. Χ., ἡτοι μετὰ 33 ἔτη, ἀφ' ὅτου τὸ πρῶτον κατέλαβε τὴν ἀρχὴν, τυραννήσας 19 ἐν ὅλῳ ἔτη.

§ 30. Πεισιστρατίδαι.

Ἄποθανὼν ὁ Πεισιστρατος ἀφῆκε τέσσαρας υἱούς, τὸν Ἰππίαν, Ἰππαρχον, Ἰοφῶντα καὶ Ἡγησίστρατον, τὸν ἐπιλεγόμενον Θεσσαλόν. Ἐκ τούτων παρέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ πρεσβύτερος Ἰππίας, ἔχων συνάρχοντα τὸν φιλόμουσον Ἰππαρχον. Ἐξηκολούθησαν δὲ εἰ δύο ἀδελφοὶ νὰ διοικῶσι τὴν πόλιν καλῶς, ὡς ὁ πατήρ των, νὰ διακοσμῶσιν αὐτὴν καὶ νὰ προστατεύωσι τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Οἱ Ἀθηναῖοι δύμας μεθ' ὅλην τὴν καλὴν διοίκησιν τῶν Πεισιστρατίδῶν ἐπεθίμουν τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος καὶ τὴν ἀνιδρυσιν δημοκρατίας. Διὰ τοῦτο ἐμίσουν τοὺς Πεισιστρατίδας.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅπότε δύο ἐπιστήθιοι φίλοι, ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων, ἔξωργίσθησαν κατὰ τῶν Πεισιστρατίδῶν καὶ συνώμοσαν μετ' ἄλλων πολιτῶν νὰ ἔξελθορεύσωσιν αὐτούς· ἔξωργίσθησαν δὲ κατὰ τῶν Ηεισιστρατιδῶν οἱ δύο οὗτοι φίλοι καὶ δι' ἄλλας μὲν αἰτίας, ἵδιως δὲ διότι ὁ μικρότερος τῶν Ηεισιστρατιδῶν Θεσσαλός, ὅστις ἦτο θρασὺς καὶ ύβριστής, ἥμποδεισε κατὰ τὴν ἑσρτὴν τῶν Παναθηναίων τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀρμόδιου νὰ φέρῃ ἐπὶ κεφαλῆς κάνιστρον, ὡς ἔφερον πᾶσαι αἱ παρθένοι. Κατὰ τὴν ἑσρτὴν λοιπὸν τῶν μεγάλων Παναθηναίων οἱ συνωμόται ἐπιπεσόντες φονεύουσι τὸν Ἰππαρχον. Ἄλλ' ἀμέσως ὁ μὲν Ἀρμόδιος ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν δορυφόρων τοῦ Ἰππάρχου, ὁ δὲ Ἀριστογείτων συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη, ἐπειτα δὲ καὶ οὗτος ἐθανατώθη ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Ἰππίου. Ἐπειδὴ δὲ ἔκτοτε ὁ Ἰππίας κατέστη ὡμὸς καὶ τραχύς, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤδυναντο νὰ ὑποφέρωσιν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἤδυναντο νὰ ἐκδιώξωσιν αὐτόν, διότι

είχεν ισχυράν σωματοφυλακήν. Ἐπὶ τέλους ὅμως τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἐν ἔξοριᾳ διαιτείσθυτων Ἀλχμεωνιδῶν ἥλθεν εἰς Ἀθῆνας κατὰ τοῦ Ἰππίου ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀγχίμολος καὶ μετὰ τοῦτον φονευθέντα ὁ βασιλεὺς Κλεομένης, διστις μετὰ πολλοῦ στρατοῦ καὶ μετὰ τῶν Ἀλχμεωνιδῶν καὶ πολλῶν Ἀθηναίων ἐπολιόρκησε τὸν Ἰππίαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (τῷ 510). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Ἰππίας ἀνθίστατο, ἐπειτα ὅμως ἡναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, διὰ νὰ σφῆῃ τὴν ζωὴν τῶν τέκνων του, τὰ ὅπεια είχον αἰχμαλωτισθῆ, καὶ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν παρέδωκε τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀπῆλθε τῆς πόλεως διευθυνθεὶς εἰς τὴν Περσίαν.

§ 31. Κλεισθένης.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος ἔγινεν ἐν Ἀθηναῖς ὁ υἱὸς τοῦ Μεγακλέους καὶ τῆς Ἀγαρίστης Κλεισθένης, διστις κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν συνεπλήρωσε τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος καὶ ἔδωκε πλειστα δικαιώματα εἰς τὸν λαόν. Οὗτος διήρεσε τοὺς Ἀθηναίους εἰς δέκα φυλὰς ἀντὶ τεσσάρων· ἐνομοθέτησε νὰ συνέρχηται ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ δεκάκις ἑτησίως· ὥρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν εἰς πεντακοσίους (50 ἐξ ἑκάστης φυλῆς), κατήργησε τὰς ναυκραρίας καὶ ἀντὶ τῶν ναυκραριῶν διένειμε τὴν χώραν εἰς τριάκοντα δῆμους, οἱ διποῖοι ὅμως κατόπιν ηὐξήθησαν βαθμηδόν μέχρι σχεδὸν διακοσίων· ἀντικατέστησε τοὺς ναυκράρους διὰ τῶν δημάρχων, ἀπηλευθέρωσε πολλοὺς δούλους καὶ τέλος εἰσήγαγε τὸν ἔξοστρακισμόν. Ἡτο δὲ ὁ ἔξοστρακισμὸς δεκαετῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἔξορία πολίτου Ἀθηναίου, τὸν ὅποιον ὑπεδείχνυεν ἡ πλειονοψία τοῦ λαοῦ, γράφουσα τὸ ὄνομά του ἐπὶ ὀστάρκων, ἢτοι κεφαλίων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔξωστρακίζοντο ἔκεινοι, οἵτινες ἦσαν ἐπίφοβοι νὰ καταστῶσι τύραννοι· ἀλλ' ἐπειτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετεβλήθη ἡ ἔννοια τοῦ ἔξοστρακισμοῦ καὶ ὁ λαὸς ἔξωστρακίζεν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπιφανεῖς πολιτευομένους, τῶν ὅποιών δὲν ἀπεδέχετο τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα.

Διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Κλεισθένους τὸ πολίτευμα ἔγινε

δημοκρατικώτερον τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Ἐκτοτε ὡρίσθη οἱ στρατηγοὶ νὰ εἰναι δέκα καὶ νὰ ἐκλέγηται εἰς ἑξ ἑκάστης φυλῆς. Σύμπαντος δὲ τοῦ στρατεύματος ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ἀρχων πολέμαρχος.

§ 32. Πολίτευμα τῶν διαφόρων ἔλληνικῶν πόλεων.

Καθὼς ἐν Ἀθήναις, οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐλληνικαῖς πόλεσι κατ' ἀρχὰς ὑφίστατο ἡ βασιλεία. Ἄλλ' ἀφ' οὐ παρηλθον αἰῶνές τινες ὑπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Δωριέων, ἡ βασιλεία ἥρχισε νὰ ἐκλείπῃ ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Μόνον δὲ ἐν Σπάρτῃ ἡ βασιλεία διετηρήθη μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀντὶ δὲ τῆς καταργηθείσης βασιλείας εἰσήχθη εἰς τὰς πλείστας τῶν ἐλληνικῶν πόλεων ὅλιγαρχικὸν πολίτευμα, ἤτοι ἡ ἀρχὴ ὅλιγων ἀνδρῶν ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ πλουσιωτέρων. Μετὰ δὲ ταῦτα εἰς τινας πόλεις ἴσχυροι καὶ φιλόδοξοι ἀνδρες ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς εὐνοίας τοῦ λαοῦ κατώρθωσαν νὰ γίνωσι τύραννοι. Τοιουτότροπας λοιπὸν εἰς πολλὰς πόλεις τὸ ὅλιγαρχικὸν πολίτευμα ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς τυραννίδος. Ἐπισημότεροι τῶν τυράννων ὑπῆρξαν ὁ τῆς Σικουῶνος Ὁρθαγόρας (673 π.Χ.) καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ Ὁρθαγορίδαι, ὃν ἐπισημότατος ὁ Κλεισθένης, ὅστις ἦτο πατήρ τῆς Ἀγαρίστης καὶ πάππος τοῦ νομοθέτου τῶν Ἀθηνῶν Κλεισθένους, ὁ ἐν Κορίνθῳ Κύψελος (655 π. Χ.) καὶ οἱ τούτου ἀπόγονοι Κυψελίδαι, ὃν ἐπισημότατος ὁ οὐίος καὶ διάδοχος τοῦ Κυψέλου Περίανδρος, ὅστις θεωρεῖται ὡς εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ τῶν Μεγάρων Θεαγένης (620 π. Χ.), ὁ τῆς Σάμου Πολυκράτης (540 π. Χ.), ὁ Γέλων καὶ ὁ Ιέρων τῶν Συρακουσῶν καὶ ἄλλοι. Ἄλλα καὶ τὴν τυραννίδα οἱ φιλελεύθεροι Ἐλληνες δὲν ἤδυναντο ν' ἀνεχθῶσιν ἐπὶ πολύ. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν μηδικῶν πολέμων πανταχοῦ σχεδὸν τὸ τυραννικὸν πολίτευμα εἶχε καταλυθῆ. Ἐκτοτε δὲ εἰς μὲν τὰς ἴωνικὰς πόλεις ἐπεκράτει ἡ δημοκρατία, εἰς δὲ τὰς δωρικὰς ἡ ἀριστοκρατία.

§ 33. Δεύτερος ἐλληνικὸς ἀποικισμός.

Μετὰ πάροδον ἵκανοῦ χρόνου ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν Ἑλλήνων ἀποικισμοῦ, ἥτοι κατὰ τὸν ὅγδοον αἰῶνα, ἐπανελήφθη ὁ ἀποικισμὸς τῶν Ἑλλήνων, ὃστις διήρκεσε μέχρι τοῦ ἔκτου αἰῶνος. Αἱ κυριώτεραι αἰτίαι, αἴτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν νέαν αὐτὴν ἔξαπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ ἄλλων χωρῶν, ἥσαν συγκρούσεις καὶ ἔριδες πόλεων, ἡ μεγάλη αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ πολλῶν πόλεων καὶ τὸ φύσει ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων. Ἔνεκκ λοιπὸν τῶν αἰτιῶν τούτων κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα πλεῖστοι Ἑλληνες ἀπὸ διαφόρων πόλεων τῆς τε κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπέκησαν εἰς νέας πόλεις. Τοιουτοτρόπως ἰδρύθησαν σὺν τῷ χρόνῳ πολυάριθμοι ἀποικίαι εἰς πάντα τὰ παράλια τῆς Ἡπείρου καὶ Ἰλλυρίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρις αὐτῶν τῶν παραλίων τοῦ Εὔξείνου Πόντου καὶ τῶν στενῶν τῆς Ἀζεφιλῆς θαλάσσης. Τῶν ἀποικιῶν τούτων ἀξιολογώταται ἀπέβησαν τὰ Ἀθέηρα, ἡ Ἀμφίπολις, ἡ Ὄλυνθος, ἡ Ποτείδαια, τὸ Βυζάντιον, ἡ Σινώπη, ἡ Κερασοῦς, ἡ Τραπεζοῦς καὶ ἄλλαι.

Ἄλλ' ἔκτος τούτων ἐλληνικαὶ ἀποικίαι ἔξηπλώθησαν καὶ πρὸς δυσμάς καὶ πρὸς νότον τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἔτι δὲ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀκτὰς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας· πλεῖσται δὲ ἥσαν ἐσκορπισμέναι ἐπὶ τῆς νήσου Σικελίας, ἔνθα πλουσιωτάτη καὶ μεγίστη πόλις ἀπέβησαν αἱ Συράκουσαι. Εἰς δὲ τὰ νότια μέρη τῆς Ἰταλίας τόσον μέγα ἦτο τὸ πλήθος τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν, ὥστε ἡ χώρα αὐτῇ ὡνομάσθη Μεγάλη Ἑλλάς.

Ἐκάστη ἀποικία ἦτο αὐτόνομος καὶ εἶχε συνήθως πολίτευμα, ὅποιον εἶχεν ἡ μητρόπολις. Μόνος δεσμός, ὃστις συνέδεε τὰς ἀποικίας πρὸς τὰς μητροπόλεις, ἥτο τὸ ἀμοιβαῖον σέβας καὶ ἡ λατρεία τῶν αὐτῶν πατρώων θεῶν· κατὰ δὲ τὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις καὶ ἔορτὰς ἀπέστελλεν ἔκαστη ἀποικία πρὸς τὴν μητρόπολίν της πλούσια δῶρα. Τέλος δὲ ἀνόσιον ἐνομιζετο μητροπόλεις καὶ ἀποικίαι νὰ πολεμῶσι πρὸς ἄλληλας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

'Απὸ τῶν περσικῶν πολέμων μέχρι τῆς ἐράρξεως
τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

§ 34. Αἰτία τῶν περσικῶν πολέμων.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπήρχεν ἐν Ἀσίᾳ μικρόν τι καὶ ἄσημον κράτος, τὸ ὅποιον ἐκαλεῖτο Περσικὸν καὶ διετέλει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μῆδων. Τοῦ περσικοῦ τούτου κράτους περὶ τὰ μέσα τῆς ἔκτης π. Χ. ἐκατονταετηρίδος ἔγινε βασιλεὺς ὁ Κῦρος, ὃστις ἦτο ἀνὴρ γενναῖος, δρμητικὸς καὶ σώφρων. Ὁ Κῦρος οὗτος τὸ μικρόν καὶ ἄσημον ἐκεῖνο περσικὸν κράτος ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου ἀνέδειξε μέγα, διότι κατώρθωσεν ὅχι μόνον ν' ἀποσείσῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μῆδων καὶ νὰ ὑποτάξῃ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποδουλώσῃ τὰ πλεῖστα ἐν Ἀσίᾳ κράτη, ἐν οἷς καὶ τὸ ἴσχυρὸν Λυδικὸν βασίλειον, τοῦ ὅποιου βασιλεὺς ἦτο ὁ πλουσιώτατος Κροῖσος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ἔγινε βασιλεὺς τοῦ μεγάλου καὶ ἴσχυροῦ πλέον περσικοῦ κράτους ὁ τοῦ Κύρου υἱὸς Καμβύσης, ὃστις μιμούμενος τὸν πατέρα του ἀκατάσχετον εἶχεν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον. Μετὰ δὲ τὸν Καμβύσην ἐσφετερίσθη τὴν βασιλείαν ὁ Μῆδος Σμέρδοις, ὃστις ἐβασίλευσεν ὀλίγους μόνον μῆνας, διότι ἐδολοφονήθη ὑπὸ ἑπτὰ ἐπιφυνῶν Περσῶν. Τέλος μετὰ τὸν Σμέρδοιν ἀνηγορεύθη βασιλεὺς εἰς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐκείνων ἐπιφυνῶν Περσῶν, ἦτοι Δαρεῖος ὁ Υστάσπους. Οὗτος δὲ ὁ Δαρεῖος, προσέτι δὲ καὶ ὁ μετ' αὐτὸν βασιλεύσας Ξέρξης, μιμούμενος τὸν Κῦρον καὶ τὸν Καμβύσην ἀκατάσχετον εἶχον ἐπιθυμίαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ κράτος των κατακτῶντες χώρας. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοιαῦτα κατακτητικὰ σχέδια εἶχον οὕτοι, ἐπεθύμουν νὰ κατακτήσωσι καὶ τὴν Ἑλλάδα. "Ωστε αἰτία τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος περσικῶν πολέμων ἦτο ἡ ἀκατάσχετος ἐπιθυμία, τὴν ὅποιαν

εἶχον οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν, νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ κράτος των κατακτῶντες χώρας.

§ 35. Ἀφορμὴ τῶν περσικῶν πολέμων.

Αἱ ἀνὰ τὴν μικρὰν Ἀσιαν ἑλληνικὰς ἀποικίας κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἐλεύθεραι καὶ αὐτόνομοι, ἔπειτα δὲ κατεκτήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν Κροίσου (559—546) π. Χ.) καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου (546 π. Χ.), διστις εἰς ἐκάστην τῶν ἀποικιῶν ἐπέβαλεν ὡς τύραννον ἓνα τῶν ἐγγωρίων τῶν προθύμων νὰ ἀκολουθῶσι τὰς διαταγὰς του. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 500 π. Χ. οἱ ἑλληνικὰς αὗται ἀποικίαι ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ τότε βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου. Ἡ ἐπανάστασις δ' αὕτη, ἥτις ὡνομάζεται Ἰωνικὴ ἐπανάστασις, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῶν περσικῶν ἢ μηδικῶν πολέμων, καθ' αὑτῆς συνεκρούσθησαν λαοὶ ἀντιθέτου ἀναπτύξεως, οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ Πέρσαι, ὁ πολιτισμὸς δηλαδὴ καὶ ὁ βαρβαρισμός.

§ 36. Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

Οἱ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος κατενικήθη τῷ 514 π. Χ. εἰς τινα κατὰ τῶν Σκυθῶν πόλεμον. Ἐνῷ δὲ κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν Σκυθῶν καὶ ἔσπευδε πρός τινα γέφυραν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἰστροῦ, τοῦ σημερινοῦ Δουνάβεως, διέτρεξε τὸν μέγιστον κίνδυνον. Οἱ Ἀθηναῖοι Μιλτιάδης δηλαδὴ, διστις ἥτο τύραννος τῆς θρακικῆς χερσονήσου καὶ ἐφύλαττε τὴν γέφυραν ἐκείνην μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τυράννων, τοὺς ὅποίους εἶχε συμπαραλάβη εἰς τὸν πόλεμον ὁ Δαρεῖος, συνεδούλευσε τοὺς συναδέλφους του νὰ λύσωσι τὴν γέφυραν καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἐκθέσωσι τὸν Δαρεῖον εἰς καταστροφήν. Ἀλλ' εἰς τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Μιλτιάδου ἀντέστη ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἰστιαῖος καὶ τοιουτοτρόπως ἐσώθη ὁ μέγας βασιλεὺς (οὗτως ὡνομάζετο ὁ βασιλεὺς τοῦ περσικοῦ κράτους). Οθεν ὁ Δαρεῖος ἀνταμείθων τὸν Ἰστιαῖον διὰ τὴν πίστιν του ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν θρακικὴν χώραν Μύρι-

νον τὴν Ἡδωνίδα. Ἄλλ᾽ ἔπειτα, μετανοήσας διότι ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τόσον πλουσίαν χώραν, παρέλαβεν αὐτὸν μεθ' ἐαυτοῦ εἰς τὰ Σοῦσα, ἀφῆκε δὲ τύραννον τῆς Μιλήτου τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἰστιαίου Ἀρισταγόραν.

Ἄλλ' ὁ Ἰστιαῖος τὴν εἰς τὰ Σοῦδα διαμονήν του ἔθεωρει ὡς αἰχμαλωσίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔπειθύμει ν' ἀπαλλαγῇ τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης, ἐσκέψθη, δῆτι, διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἔπρεπε νὰ ἐγείρῃ τοὺς Ἰωνας εἰς ἐπανάστασιν· ἥτο βέβαιος, δῆτι ἐξ ἀπαντος ἦθελεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ Δαρείου, διὰ νὰ κατασβέσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τοιουτορόπως ἦθελεν ἐλευθερωθῆ. Εἰδοποίησε λοιπὸν περὶ τούτου τὸν γαμβρὸν του Ἀρισταγόραν. Ο δὲ Ἀρισταγόρας προθύμως ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν, διότι καὶ σύτος ἀποτυχὼν εἰς τινα κατὰ τῆς Νάξου ἐκστρατείαν ἐφοδεῖτο μήπως στερηθῆ τοῦ τυραννικοῦ ἀξιώματος. Ἀμέσως λοιπὸν σύτος παρητήθη τοῦ τυραννικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐκήρυξε τὴν Μίλητον ἐλευθέραν καὶ αὐτόνομον, ἔπειτα δὲ ἐσπευσε μετὰ στρατοῦ εἰς ἄλλας Ἰωνικὰς πόλεις καὶ ἐκδιώξας τοὺς τυράνους ἐκήρυξεν αὐτὰς ἐλευθέρας. Τοιουτορόπως κατώρθωσε νὰ ἐγείρῃ τοὺς Ἰωνας εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Περσῶν. Ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων. Καὶ οἱ μὲν Σπαρτιάται δὲν ἔδοσαν εἰς αὐτὸν βοήθειαν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἦσαν ὡργισμένοι κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Δαρείου Ἀρταφέρνους, διότι εἶχεν ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν Ἀθηναίων νὰ δεχθῶσι τὸν Ἰππίαν τύραννον, ἀπέστειλαν εἰς Ἰωνίαν εἴκοσι τριήρεις, μεθ' ὧν συνέπλευσαν καὶ πέντε τῶν Ἐρετριέων.

Λαβόντες οἱ Ἰωνες τὴν ἐπικουρίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἐρετριέων κατέπλευσαν εἰς Ἐφεσον καὶ ἐκεῖθεν ἐπορεύθησαν εἰς Σάρδεις, τὰς ὅποιας καὶ ἐκυρίευσαν καὶ ἐπυρρόληγσαν. Μετὰ τὴν πυρπόλησιν ταύτην τῶν Σάρδεων οἱ Ἰωνες μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἐρετριέων ἤναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν· ἐν φῷ δὲ ὑπεχώρουν, προσεεβλήθησαν ἐν Ἐρέσφῳ ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ κατετροπώθησαν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθηνας, ἡ δὲ ἀποστασία τῶν Ἰώνων ἐξηπλοῦτο διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀρισταγόρου. Ἐν τούτοις ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἔλαβε

κάκιστον τέλος, διότι οἱ Ἰωνεῖς ἐν ἀνωμαλίᾳ διατελοῦντες ὑπέστησαν πανωλεθρίαν ἐν τινὶ ναυμαχίᾳ παρὰ τὴν Λάδην¹ γενομένην (τῷ 494 π. Χ.) Μετὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην οἱ Πέρσαι πολιορκήσαντες τὴν Μίλητον κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐκυρίευσαν καὶ κατέσκαψαν αὐτὴν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀνηλεῶς, αἱ δὲ γυναικεῖς καὶ τὰ τέκνα ἔζην-δραποδίσθησαν. Ἐκ δὲ τῶν ὑποκινησάντων τὴν ἐπανάστασιν ὁ μὲν Ἀρισταγόρας κατέφυγε πρὸς τοὺς Θρᾷκας καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ αὐτῶν, ὁ δὲ Ἰσταῖος, ὅστις ἀπατήσας τὸν Δαρεῖον εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ἡχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἔθανατώθη. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἔτος (493) ἐκυρίευσαν οἱ Πέρσαι τὴν Χίον, τὴν Λεσβὸν καὶ τὴν Τένεδον καὶ ἔπειτα τὰς ἐν Εὔρωπῃ πόλεις τοῦ Ἑλλησπόντου. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἄπασα η Ἰωνία ὑπέκυψε πάλιν ὑπὸ τὸν περσικὸν ζυγόν.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως. Αὕτη δὲ η ἐπανάστασις ὑπῆρξεν η κυριωτέρα ἀφορμὴ τῶν περσικῶν η μηδικῶν πολέμων, διότι δὲ Δαρεῖος μαθὼν τὴν πυρόπληξιν τῶν Σάρδεων ἀπέδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ Ἐρετριεῖς καὶ ὥρκισθη νὰ ὑποδουλώσῃ αὐτούς. Λέγεται μάλιστα, δτι ἐν τῇ ὀργῇ του ἔρριψε βέλος πρὸς τὸν σύρανὸν καὶ ἀνέκραξεν «ὦ Θεέ, ἀξιώσον με νὰ ἐκδικηθῶ τοὺς Ἀθηναίους». Πρὸς δὲ τούτοις διέταξεν ἔνα τῶν ὑπηρετῶν του ν ἀναφωνῇ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου τρεῖς φορᾶς «Δέσποτα, ἐνθυμοῦ τοὺς Ἀθηναίους».

§ 33. Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ο Δαρεῖος, ἀφ' οὗ κατέβαλε τὴν Ἰωνικὴν ἐπανάστασιν, ἀπεξάσισε νὰ ὑποδουλώσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἐρετριεῖς, ἔτι

¹ Η Λάδη δὲν εἶναι πλέον νῆσος, ἀλλὰ χαμηλὸς λόφος, τὸν ὅποιον δὲν χωρίζει πλέον ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς Μίλητου, ὡς ἄλλοτε, ἡ θάλασσα, διότι ἔξεγερσώθη αὐτῇ διὰ τῆς σωρευθείσης ιλύος τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ.

δὲ καὶ νὰ ὑποτάξῃ σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἐν ἔτει λοιπὸν 492 π. Χ. ἀπέστειλε κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μετὰ ἴσχυροῦ στρατοῦ καὶ στόλου. Καὶ ὁ μὲν πεζικὸς στρατὸς τοῦ Μαρδονίου, ὅστις διωκεῖτο ὑπ’ αὐτοῦ, διαπεράσας διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Εὐρώπην κατέβαινε διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, ὁ δὲ στόλος παρέπλεε τὴν παραλίαν. Ἀλλ’ ἐνῷ ὁ στόλος περιέπλεε τὸν Ἀθω, συνέβη ἔνεκα σφοδροῦ ἀνέμου φοβερὰ τρικυμία, ἥτις κατασυνέτριψεν ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τριακόσια πλοῖα καὶ κατέπνιξεν εἰκοσακισχιλίους ἄνδρας. Συγχρόνως δὲ καὶ ὁ πεζικὸς τοῦ Μαρδονίου στρατὸς ἔπαθε καταστροφήν, διότι, ἐνῷ ἦτο ἐστρατοπεδευμένος ἐν Μακεδονίᾳ, ἐπετέθησαν κατ’ αὐτοῦ οἱ πολεμικοὶ τῆς Θράκης λαοὶ καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς ἐκ τῶν Περσῶν, ἐτραυμάτισαν δὲ καὶ τὸν Μαρδόνιον. Διὰ ταῦτα δὲ Μαρδόνιος δὲν ἤδυνήθη νὰ ἔχακολουθήσῃ τὴν ἐκστρατείαν του καὶ ἐπέστρεψεν ἀπρακτος εἰς τὴν Ἀσίαν.

§ 38. Κήρυκες τοῦ Δαρείου.

Ἐπιμένων ὁ Δαρεῖος εἰς τὴν ἀπόφασίν του πρὸς καταπολέμησιν τῶν Ἑλλήνων διέταξε τὸ ἀκόλουθον ἔτος (491) νὰ προετοιμασθῇ νέος στρατὸς καὶ στόλος πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἐκστρατείας, συγχρόνως δὲ ἀπέστειλεν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος κήρυκας, διὰ νὰ ζητήσωσι παρ’ ἐκάστης τὰ ἐπίσημα σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, δηλαδὴ γῆν καὶ ὕδωρ. Πάντες σχεδὸν οἱ νησιῶται τῶν Κυκλαδῶν, οἱ Αἰγαίηται καὶ πολλοὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος ἔνεκεν ἀδυναμίας ἔδοσαν εἰς τοὺς κήρυκας γῆν καὶ ὕδωρ. Ἀλλ’ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ὅχι μόνον μετ’ ἀγανακτήσεως ἀπέκρουσαν τὴν πρότασιν τῶν κηρύκων, ἀλλὰ καὶ ἐθανάτωσαν αὐτούς. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι κατεκρήμνισαν τοὺς πρὸς αὐτοὺς ἐλθόντας κήρυκας εἰς βάραθρον, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἔρριψαν τοὺς εἰς Σπάρτην μεταβάντας εἰς βαθὺ φρέσσαρ, εἰπόντες εἰς αὐτούς, δτὶ ἐντὸς τοῦ φρέσσατος θὰ εὑρωσιν δ.τι. ζητεῦσι, δηλ. καὶ γῆν καὶ ὕδωρ.

§ 39. Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη. (490 π. Χ.).

Ο Δαρεῖος, ὅτε ἔμαθε τὸν θάνατον τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην κηρύκων του, τοσοῦτον ἡγανάκτησεν, ὥστε ἀμέσως διέταξε ν' ἀναχωρήσῃ τάχιστα κατὰ τῆς Ἑλλάδος στόλος ἐξ 600 πλοίων καὶ στρατός ἐξ 110 000 ἀνδρῶν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Δατίν καὶ Ἀρταφέρνην. Διέταξε δὲ τοὺς στρατηγοὺς τούτους νὰ ὑποτάξωσιν ἀπάσας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, ὅσαι δὲν εἶχον προσφέρει γῆν καὶ οὐδωρ, ἵδιας δὲ νὰ κατακτήσωσι τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἐρέτριαν καὶ ν' ἀποστείλωσι δεσμίους πρὸς αὐτὸν τοὺς κατοίκους τῶν δύο τούτων πόλεων. Οὕτοι λοιπὸν οἱ δύο στρατηγοὶ ἐπιβιβασθέντες μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὰ πλοῖα ἐπλευσαν διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους πρῶτον μὲν κατὰ τῆς Ἐρετρίας καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὴν, ἐπειτα δὲ κατὰ τῆς Ἀττικῆς, καὶ κατὰ συμβούλην τοῦ ἀσεβοῦς Ἰππίου, ὅστις παρηκολούθει αὐτοὺς ως ὁδηγός, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὅτε ἔμαθον τοῦτο, ἐσπειυσαν νὰ ἐτοιμασθῶσιν, ὅπως διευθυνθῶσι κατὰ τῶν Περσῶν, συγχρόνως δ' ἀπέστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην τὸν ἡμεροδρόμον Φειδιππίδην διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. Ο Φειδιππίδης ἔφθασεν εἰς τὴν Σπάρτην ἐντὸς 48 ὥρων καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τοὺς ἐφόρους ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς περὶ τοῦ κινδύνου, τὸν ὄποιον διέτρεχον αἱ Ἀθῆναι.

'Αλλ' ἀτυχῶς οἱ Σπαρτιάται, ἂν καὶ εἶχον τὴν θέλησιν νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἀθηναίους, δὲν ἤδυνήθησαν νὰ πράξωσι τοῦτο ἀμέσως, διότι ἐκωλύσυτο ὑπὸ θρησκευτικῆς προλήψεως νὰ ἐκστρατεύωσι πρὸ τῆς πανσελήνου, η δὲ σελήνη ἦτο ἐννέα ἡμερῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἔβλεπον, ὅτι ἔβράδυνεν ἡ Σπάρτη ν' ἀποστείλωσι βοήθειαν, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ περιμείνωσι πλέον καὶ ἔξηλθον εἰς τὸν Μαραθῶνα· ἐκεῖ δ' ἐτάχθησαν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, τὰ ὄποια ἦσαν πλησίον τοῦ λεγομένου Ἡρακλείου (παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Βρανᾶ), ἢτοι εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι πλησίον τοῦ στόλου των. Ἡσαν δὲ οἱ σπεύσαντες εἰς τὸν Μαραθῶνα Ἀθηναῖοι δεκακισχίλιοι, ἢτοι χίλιοι ἐξ ἑκάστης φυλῆς· ἀλλ' ἔκαστος τῶν ἐλευθέρων Ἀθηναίων

εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἔνα τουλάχιστον δούλον ὡς ψιλόν. Διφροῦντο δὲ ὑπὸ δέκα στρατηγῶν, ὃν ἔκαστος εἶχε τὴν ἀρχιστρατηγίαν μίαν ἡμέραν κατὰ διαδοχῆν. Τούτων ἐπιφανέστατος ἦτο ὁ Μιλτιάδης, ὁ ἄλλοτε τύραννος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ὅστις τρία ἡ τέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Δατίδος εἶχεν ἐπανέλθη εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' εἰς τὸ συγχροτηθὲν ἐν Μαραθῶνι στρατιωτικὸν

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

συμβούλιον ὁ μὲν Μιλτιάδης καὶ τέσσαρες ἄλλοι στρατηγοὶ παρεδέχοντο, ὅτι ἀμέσως συνέφερε νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ δὲ ἄλλοι πέντε παρεδέχοντο ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναμείνωσι καὶ τὴν ἐπικουρίαν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐνῷ λοιπὸν αἱ γνῶμαι τῶν στρατηγῶν ἦσαν διῃρημέναι καὶ ἡ λύσις τοῦ ζητήματος ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος πολεμάρχου, τοῦ Καλλιμάχου, ὁ Μιλτιάδης ἐξήγησεν εἰς τὸν πολέμαρχον, ὅτι συμφέρον ἦτο νὰ γίνῃ ταχέως ἡ μάχη, πρὶν ἐλαττωθῇ ὁ μέγας ἐνθουσιασμὸς τῶν στρατιωτῶν. Ἀφοῦ δὲ προσέθηκεν, ὅτι αὐτὸς ἐγγυᾶται περὶ τῆς νίκης, ἐὰν συγχροτηθῇ ἀμέσως ἡ μάχη, ἀνεφώνησε τὰς ἐξῆς ἐνθουσιαστικὰς λέξεις «Ἀπὸ σοῦ ἐξαρτᾶται, ὡς Καλλίμαχε, νὰ καταστήσῃς τὴν πόλιν δούλην

χωρήσας ἔνοπλος ἐκ Μαραθῶνος ἔδραμεν εἰς Ἀθήνας, διὰ ν' ἀναγγείλη τὴν χαριόσυνην εἰδῆσιν τῆς νίκης. Ἐφθασε δὲ σύτος εἰς Ἀθήνας ἐν διαστήματι ὀλίγων ὡρῶν κατάκοπος καὶ ἀσθμαίνων καὶ μόλις ἡδυνήθη νὰ εἰπῃ «χαίρετε, νενικήκαμεν» καὶ ἔπειτε νεκρός. Ἄλλ' ἐν φέρεται καὶ ἀγαλλίασις κατεῖχε τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον διὰ τὸ μέγα κατόρθωμα, αἴφνης ἀνηγγέλθη ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Πεντελικοῦ ὄρους, διτὶ ὁ περσικὸς στόλος πλέει πρὸς

ΔΡΟΜΕΙΣ ΟΠΛΙΤΑΙ

τὸ Σούνιον. Ἐκπληξίς, καθὼς ἦτο ἐπόμενον, κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐνόησαν, ὅτι οἱ Πέρσαι διηυθύνοντο πρὸς τὸ Φάληρον, τὸ ὅποιεν ἦτο τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν, διὰ νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῆς πόλεως, ἥτις ἦτο ἔρημος ὑπερασπιστῶν. Οἱ Μιλτιάδης ὅμως καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην δὲν ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ καιρός, ἀλλ' ἀμέσως μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐσπευσεν εἰς Ἀθήνας, ἀφ' οὐ ἀφῆκεν ἐν Μαραθῶνι φύλακα τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν λαφύρων τὸν Ἀριστείδην μετὰ τῆς φυλῆς του, καὶ ἐστρατοπέδευσε περὶ τὴν ἐσπέραν παρὰ τὸ γυμνάσιον Κυνόσαργες. Τούτους ἴδοντες τὴν πρώταν οἱ εἰς Φάληρον καταπλεύσαντες τὴν νύκτα Πέρσαι ἀπέπλευσαν ταχέως εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἡμέραν τῆς μάχης ἐφθασαν εἰς Ἀθήνας δισκίλιοι Σπαρτιάται δια-

νύσαντες τὴν μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν ἀπόστασιν ἐντὸς τριῶν μόνον ἡμερῶν. Ἐξ Ἀθηνῶν μετέβησαν σύτοι εἰς Μαραθῶνα καὶ ἰδόντες τοὺς νεκρούς, αἰχμαλώτους καὶ τὰ λάφυρα ἐπήνεσαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπανῆλθον εἰς Σπάρτην.

Οἱ φονευθέντες ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ γενναῖοι πρόγονοι ἡμῶν ἦσαν 192. Ἐτάφησαν δὲ χάριν μεγαλειτέρας τιμῆς ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐν ἴδιῳ τάφῳ. Χωριστὰ δὲ ἐτάφησαν οἱ Πλαταιεῖς καὶ ἐν ἄλλῳ τάφῳ οἱ δοῦλοι τῶν Ἀθηναίων. Ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου τῶν ἐλευθέρων ἰδρυθησαν δέκα στήλαι, ἐπὶ τῶν ὅποιων ἀνεγράφησαν κατὰ φυλὰς τὰ ὄνόματα τῶν πεσόντων. Πλείστων δὲ τιμῶν ἡξιώθη ὁ μέγας στρατηγὸς τῶν Μαραθωνομάχων Μιλτιάδης.

Ἐκ τῶν πλουσίων λαφύρων, τὰ ὅποια ἔλαθον οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Μαραθῶνι, κατεσκεύασεν ἐν ὑστέροις χρόνοις ὁ Φειδίας τὸ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἰδρυθὲν χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς. Ἐκ δὲ τοῦ μαρμάρου, τὸ ὅποιον ἔφερον μεθ' ἔαυτῶν ἐκ Πάρου οἱ βάρβαροι, διὰ νὰ στήσωσιν ἐν Μαραθῶνι τρόπαιον τῆς νίκης των, ὁ αὐτὸς Φειδίας κατεσκεύασεν ἐν ὑστέροις χρόνοις ἄγαλμα τῆς Νεμέσεως, τὸ ὅποιον οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν εἰς τὸν ἐν Ραμνοῦντι (δῆμῳ τῆς Ἀττικῆς περὶ τὰ 60 στάδια τοῦ Μαραθῶνος ἀπέχοντι) ναὸν αὐτῆς.

§ 40. Ἐκστρατεία τοῦ Μιλτιάδου εἰς Πάρον. Θάνατος αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ὁ Μιλτιάδης ἐζήτησε παρὰ τοῦ ὀνόμου τῶν Ἀθηναίων ἑδομήκοντα πλοῖα, χρήματα καὶ στρατὸν καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν ὡφέλιμον εἰς τὴν πόλιν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔνεκα τῆς ὑπολήψεως, τὴν ὅποιαν εἶχον εἰς τὸν Μιλτιάδην, ἀμέσως ἔδοσαν εἰς αὐτὸν τὰ ζητηθέντα, ἀν καὶ δὲν ἐγνώριζον κατὰ τίνων ἡθελεν ἐκστρατεύση. Ἀποπλεύσας λοιπὸν ὁ Μιλτιάδης μετὰ τῶν 70 πλοίων διηηθύνθη κατὰ τῆς Πάρου καὶ ἐζήτησε παρὰ τῶν Παρίων νὰ πληρωσώσωσιν ἑκατὸν τάλαντα ὡς πρόστιμον, διότι εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Πέρσας. Οἱ Πάριοι κατ' ἀργάς μὲν ὑπεσχέθησαν, ὅτι θὰ πληρώσωσι τὰ ζητούμενα

χρήματα, ἔπειτα δέ, ἀφοῦ ἐπεσκεύασαν τὸ τεῖχός των, ἀπεκρίθησαν, ὅτι δὲν εἶχον νὰ πληρώσωσιν. "Ενεκα τούτου ὁ Μιλτιάδης ἔξοργισθεὶς ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν. 'Αλλ' ἐν φι προσεπάθει: διὸ πολιορκητικῶν μηχανῶν νὰ κυριεύσῃ αὐτήν, αἰφνῆς ἐν τινι ἐφόδῳ ἐπληγώθη εἰς τὸν μηρόν. Διὰ τοῦτο ἡναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀθήνας ἀπρακτος.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην τοῦ Μιλτιάδου οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταδιώξωσιν αὐτόν. Κατήγγειλαν δηλαδὴ αὐτόν, ὅτι ἔκαμε τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ὅχι διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Παρίους, ἀλλὰ διότι εἶχε πάθος ἐναντίον Παρίου τινός. Τὴν κατηγορίαν δὲ ταύτην ἀπεδέχθησαν οἱ δικασταὶ ὡς ἀληθῆ καὶ κατεδίκασαν τὸν Μιλτιάδην νὰ πληρώσῃ πρόστιμον πεντήκοντα ταλάντων καὶ νὰ μένῃ εἰς τὴν φυλακὴν μέχρι τῆς πληρωμῆς τοῦ προστίμου. 'Αλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ ὁ ἥρως τοῦ Μαραθῶνος ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐνεκα τῆς πληγῆς του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐνεκα τῆς θλίψεώς του ἀπέθανεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ (489). Τὸ δὲ πρόστιμον αὐτοῦ ἐπλήρωσε μετὰ ταῦτα ὁ υἱός του Κίμων. Μετά τινα δ' ἔτη οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς ἔστησαν ἐν τῇ Ποικίλῃ Στοᾷ εἰκόνα ύπο τοῦ ζωγράφου Παναίνου γραφεῖσαν, ἵτις ἀπεικόνιζε τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην καὶ τὸν Μιλτιάδην ἐν τῷ μέσῳ διεικοῦντα καὶ ἐνθαρρύνοντα τοὺς Ἀθηναίους.

§ 41. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου δύο ἀνδρες ἀνεφάνησαν ἔξοχοι ἐν Ἀθήναις, οἱ Μαραθωνομάχοι Ἀριστείδης ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου καὶ Θεμιστοκλῆς ὁ υἱὸς τοῦ Νεοκλέους, οἵτινες ἐναλλάξ διηγήθυνον τὰ πολιτικὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ δύο οὗτοι ἀνδρες, ἀν καὶ ἦσαν πολιτικοὶ ἀντίπαλοι, εἰς οὓδεν ἄλλο ἀπέβλεψαν εἰμὴ νὰ καταστήσωσι τὰς Ἀθήνας πόλιν ἔνδοξον καὶ εὐδαιμονια.

'Ο Ἀριστείδης ἦτο ἀνὴρ φύσει πρᾶξις καὶ πεπροικισμένος ύπο πολλῶν ἀρετῶν, διετέλεσε δὲ καθ' ἅπαντα τὸν βίον πένης, διότι ἦτο τιμιώτατος, καὶ ἐπωνομάσθη δίκαιος διὸ τὴν μεγάλην αὐτοῦ

δικαιοσύνην. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς κατὰ μὲν τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ἦτο ζωηρός, συνετός καὶ φιλόπονος, κατὰ δὲ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἦτο ἀστατος καὶ ἡγάπα τὰς διασκεδάσεις. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, ὅτε εἶδεν ὅτι ὁ Μιλτιάδης ἀπέκτησε μεγίστην δόξαν, ἐσκέπτετο καὶ αὐτὸς πῶς ν' ἀποκτήσῃ τοιαύτην δόξαν. Διὰ τοῦτο κατέστη σκεπτικός, ἀφῆκε τὰς διασκεδάσεις καὶ ἔμενε τὰς νύκτας ἄγρυπνος. Εἰς δὲ τοὺς θαυμάζοντας τὴν τοιαύτην μεταβολὴν τοῦ βίου του ἐλεγεν· «οὐκ ἐᾶ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον» (δὲν μὲ ἀφίνει νὰ κοιμῶμαι τὸ κατόρθωμα τοῦ Μιλτιάδου). Ἐκτοτε περιεποιεῖτο τὸν λαὸν καὶ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

προσεφέρετο πρὸς πάντας φιλοφρονέστατα· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπερηγαπᾶτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην πάντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Πέρσαι οὐδέποτε πλέον θὰ ἐτόλμων νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τὴν Ἑλλάδος· μόνος δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς προειδεν, ὅτι ἡ ἐν Μαραθῶνι ἥττα τῶν βαρβάρων ἦτο ἀρχὴ μεγαλειτέρων κινδύνων καὶ ἐπομένως ὅτι ἔπρεπεν αἱ Ἀθῆναι νὰ προπαρασκευασθῶσι κατὰ θέλασσαν. Ἀλλ᾽ ἐγνώριζεν ὁ μέγας οὗτος ἀνήρ, ὅτι ματαίως θὰ ὡμίλει πρὸς τοὺς Ἀθηναίους περὶ ναυτικῶν προπαρασκευῶν, ἐὰν ἐλεγει πρὸς αὐτούς, ὅτι θὰ ἐλθωσι πάλιν οἱ Πέρσαι. Λαβὼν λοιπὸν ὡς πρόφασιν τὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον εἶχον τότε αἱ Ἀθῆναι

πρὸς τὴν Αἴγιναν, προέτεινεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι διὰ νὰ
ὑπερισχύσωσι τῶν Αἰγινητῶν, ὡφειλον νὰ δαπανήσωσι πρὸς ναυ-
πήγησιν πλοίων τὰς ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου προσό-
δους τῶν, τὰς ὁποίας εἶχον συνήθειαν νὰ διανέμωνται. Τοῦτο
δὲ παραδεχθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκτησαν ταχέως στόλον ἐκ
διακοσίων πλοίων. Ἐν τέλει ὁ Θεμιστοκλῆς ἐφελκύσας τὴν γενι-
κὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ κατώρθωσε νὰ ἔξοστρακίσῃ τὸν πολιτικὸν
τοῦ ἀντίπαλον Ἀριστείδην, διότι πάντοτε οὗτος ἀντέπραττεν εἰς
τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεμιστοκλέους.

§ 42. Ἔκστρατεία τοῦ Ξέρξου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ο Δαρεῖος, ὅτε ἔμαθε τὴν ἐν Μαραθῶνι ἥτταν τοῦ στρατοῦ
του, ἔζηγριώθη ἀκόμη περισσότερον κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Διὰ
τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἔκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς Ἑλλά-
δος, ὅδηγῶν στρατὸν πολυάριθμον, καὶ ἤρχισε νὰ προετοιμάζῃ
στρατὸν καὶ πλοῖα. Ἄλλ' ἐν φοιτάτα ἐκδικητικὰ σχέδια ἔμε-
λέτα, κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τῶν προπαρασκευῶν του (τῷ 485
π. Χ.) ἀπέθανεν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῶν Περ-
σῶν ὁ νιός του Ξέρξης, ὃστις ἦτο ἀλαζὼν καὶ μάταιος. Ο νέος
οὗτος βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ ἔξακολουθήσῃ τὰ κατακτητικὰ
σχέδια τοῦ πατρός του καὶ διέταξε νέας κατὰ τῆς Ἑλλάδος
προπαρασκευάς, αἵτινες διήρκεσαν τέσσαρα ἔτη. Ἀφ' οὗ λοιπὸν
προητοιμάσθη καλῶς, ὥρμησεν ἐκ τῆς Ἀσίας ὅδηγῶν κατὰ τῆς
Ἑλλάδος 1 700 000 ἀνδρῶν, 80 000 ἵππεων καὶ στόλον ἐκ
1207 πλοίων. Μεθ' ὅλου δὲ τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἵππικοῦ τού-
του διαβάσει τὸν Ἑλλήσποντον διὰ δύο γεφυρῶν προυχώρησε διὰ
τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας εἰς Θεσσαλίαν καὶ διηυθύνθη κατὰ
τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ο δὲ στόλος του παραπλέων ἡγκυροβό-
λησε παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου εἰς θέσιν ὁν-
μαζομένην Ἀφέτας. Ἐν φ δὲ τὰ ἀπειράριθμα ἐκεῖνα περσικὰ
στίφη ἐπήρχοντο κατὰ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἑλληνες, ἐπειδὴ ἀπε-
φάσισαν νὰ φυλάξωσι τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ νὰ ἐμποδί-

σωσι τὴν δίοδον τοῦ Ξέρξου, ἀπέστειλαν εἰς τὰς Θερμοπύλας τὸν ἀνδρεῖον βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδαν μετὰ 6 000 Ἑλλήνων, ἐκ τῶν ὁποίων 300 ἦσαν Σπαρτιάται. Συγχρόνως δὲ ἀπέστειλαν τὸν στόλον των ύπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Εὐρυθίαδου εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον ἀκρωτήριον. Κεῖται δὲ τοῦτο κατὰ τὰ βόρεια τῆς Εύβοιας πλησίον τοῦ Ξηροχωρίου καὶ ὡνομάσθη τοιουτοῦρόπως ἐκ ναοῦ τινος τῆς Ἀρτέμιδος ἐκεῖ ἐκτισμένου.

§ 43. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη (480 π. Χ.).

Οἱ Λεωνίδαι, ἀφ' οὗ κατέλαβε τὸ στενόν τῶν Θερμοπυλῶν, περιέμενε τοὺς Πέρσας μετὰ θάρρους. Ἐκεῖ δὲ φθάνει αἴφνης ἄγγελος ἐξ Ἀλπηῶν, πόλεως κειμένης πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ ἀγγέλλει εἰς τὸν Λεωνίδαν, ὅτι οἱ Πέρσαι πλησιάζουσι πρὸς τὰς Θερμοπύλας καὶ ὅτι εἶναι τόσον πολλοί, ὥστε τὰ πλήθη τῶν βελῶν, τὰ ὁποῖα θὰ βίπτωσι, θὰ ἐπισκοτίσωσι τὸν ἥλιον. Ἄλλοι οἱ Σπαρτιάται μετὰ τόσης ἀταραξίας ἤκουσαν τὴν ἄγγελίαν ταύτην, ὥστε εἰς ἐξ αὐτῶν, Διηνέκης ὀνομαζόμενος, ἀπεκρίθη γελῶν· «Τόσον τὸ καλλίτερον, θὰ πολεμήσωμεν ύπὸ σκιάν». Δὲν παρῆλθε δὲ πολλὴ ὥρα καὶ οἱ Πέρσαι ἔφθασαν πρὸ τῶν Θέρμων πυλῶν.

Οἱ Ξέρξης, ὅτε ἔφθασε πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν, ἔμαθεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης κατέλαβε τὸ στενόν. Ἀμέσως λοιπὸν ἀπέστειλεν ἵππεα, διὰ νὰ ἴδῃ τί ἐπραττον οἱ Ἑλληνες. Πλησιάσας δὲ ὁ ἵππευς εἰδὲ μόνον τοὺς ἔκτος τοῦ ἔκει τείχους εὑρισκομένους τὴν ἡμέραν ἔκεινην 300 Σπαρτιάτας, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἐγυμνάζοντο, ἄλλοι δὲ ἔκτενίζοντο· ταῦτα δὲ ἐπιστρέψας ὀιηγήθη πρὸς τὸν Ξέρξην. Οἱ Ξέρξης, ὅτε ἤκουσε τοὺς λόγους τοῦ ἵππεως, ἐγέλασε καὶ προσκαλέσας τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν ἑζόριστον βασιλέα τῆς Σπάρτης Δημάρατον ἡρώτησε διὰ ποῖεν λόγον οἱ Σπαρτιάται ἔκτενίζοντο. «Οτε δὲ ἤκουσε παρὰ τοῦ Δημαράτου, ὅτι οἱ Σπαρτιάται συνηθίζουσι νὰ κτενίζωνται, ὅταν μέλλωσι νὰ πολεμήσωσι μέχρι θανάτου, ἐθεώρησε τοὺς λόγους τοῦ Δημαράτου γελοίους. Εἶχε δὲ ὁ Ξέρξης τοσαύτην πεποίθησιν, ὅτι θὰ καταπλήξῃ τοὺς

Ἐλληνας, ὥστε ἐνόμισεν, ὅτι οἱ Ἐλληνες θὰ σκεφθῶσιν ὅρθως καὶ θὰ φύγωσι. Διὰ τοῦτο δὲν ἐπετέθη ἀμέσως κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ περιέμενεν αὐτοὺς ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας. Τὴν δὲ πέμπτην ἡμέραν, ἐπειδὴ ἔθλεπεν, ὅτι οἱ Ἐλληνες δὲν εἰχον σκοπὸν νὰ φύγωσιν, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Λεωνίδαν ἐπιστολὴν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔγραψε· «παράδος τὰ ὅπλα». Ἀλλ’ ὁ Λεωνίδας ἐπέστρεψε τὴν ἐπιστολὴν, ἀφ’ οὐ ἔγραψεν ἐπ’ αὐτῆς· «μολὼν λαβέ», δηλαδὴ «ἔλα νὰ τὰ λάβῃς».

Ἄφ’ οὐ ἔλαβε ταύτην τὴν ἀπάντησιν ὁ Ξέρξης, ὡργίσθη πολὺ. Διὰ τοῦτο διέταξε τοὺς Πέρσας νὰ συλλάβωσι τοὺς Σπαρτιάτας καὶ νὰ φέρωσιν αὐτοὺς ἐνώπιόν του. Ἀμέσως λοιπὸν οἱ Πέρσαι ὥρμησαν εἰς τὸ στενὸν κατὰ τῶν Ἐλλήνων. Ἀλλὰ τὸ στενὸν ἐκεῖνο δὲν ἔχωρει πολλὰς χιλιάδας βαρβάρων, ὃ δὲ ὅπλισμὸς τῶν Ἐλλήνων ἦτο ἀνώτερος τοῦ ὅπλισμοῦ τῶν βαρβάρων. Διὰ τοῦτο οἱ Πέρσαι ἔπαθον καταστροφὴν ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων καὶ ὑπεχώρησαν κατησχυμένοι. Τὴν ὑποχώρησιν δὲ ταύτην ἴδων ὁ βασιλεὺς ἀποστέλλει ἀμέσως ἄλλα στρατεύματα. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ὑπεχώρησαν κατησχυμένα. Τὴν δὲ ὑποχώρησιν ταύτην ἴδων πάλιν ὁ βασιλεὺς ἀποστέλλει ἀμέσως ἄλλα στρατεύματα. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ὑπεχώρησαν, ἀφ’ οὗ ἔπαθον καταστροφὴν. Στενοχωρία λοιπὸν καὶ τρόμος κατέλαβε τὸν μέγαν ἐκεῖνον βασιλέα. Ἀλλὰ δυστυχῶς, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς εἶχε τόσην στενοχωρίαν καὶ δὲν ἤξευρε τί νὰ πράξῃ, παρουσιάσθη ἐνώπιον αὐτοῦ προδότης τις, δοστὶς κατήγετο ἐκ τῆς πλησίον Τραχῖνος καὶ ὠνομάζετο Ἐφιάλτης, καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν, ὅτι αὐτὸς ἡδύνατο νὰ ὅδηγήσῃ τοὺς Πέρσας εἰς τὰ ὅπισθεν τῶν Θερμοπυλῶν δι’ ὅρεινῆς τινος στενῆς ὁδοῦ. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ξέρξης διατάσσει τὸν στρατηγὸν του Ὑδάρην νὰ παραλάβῃ ἐκλεκτοὺς στρατιώτας καὶ ν’ ἀκολουθήσῃ μετ’ αὐτῶν τὸν προδότην. Κινήσαντες δὲ οὗτοι τὴν ἐσπέραν ἔφθασαν περὶ τὸ λυκαυργές εἰς κορυφὴν τινα τοῦ ὅρους, ὃπου χίλιοι Φωκεῖς ἐφρούρουν τὴν χώραν των καὶ τὴν στενὴν ὁδούν. Ἀφ’ οὗ δὲ ἔτρεψαν τοὺς Φωκεῖς τούτους εἰς φυγήν, κατέβαινον μετὰ ταχύτητος τὸ ὅρος.

Ἀλλὰ πρὶν ἦ καταβᾶσιν ἀπὸ τοῦ ὅρους οἱ περὶ τὸν Ὑδάρην καὶ τὸν Ἐφιάλτην Πέρσαι, ὁ γενναῖος Λεωνίδας εἶχε λάβῃ τὴν δεινὴν ἀγγελίαν, ὅτι μετ’ ὀλίγον θὰ περικυκλωθῇ. Ἐπειδὴ δὲ

δὲν ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ καταστραφῶσι μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ οἱ ἄλλοι "Ελληνες, οἱ ὅποις ἡσαν ἔκει, συνεδούλευσεν αὐτοὺς ν' ἀναχωρήσωσιν. Ἀπεφάσισε δὲ νὰ μείνῃ μόνον αὐτὸς μετὰ τῶν 300 Σπαρτιατῶν καὶ νὰ θυσιασθῇ, διὰ νὰ δεῖξῃ καὶ εἰς τοὺς Πέρσας καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, πόσον ἔξοχος εἶναι ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ φιλοπατρία τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐμειναν καὶ 700 Θεσπιεῖς, διότι καὶ οὗτοι ἀπεφάσισαν νὰ θυσιασθῶσιν ἔκει. Ἐμειναν δὲ ἀκόμη καὶ 400 Θηβαῖς, οἱ ὅποις ἐκρατήθησαν ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου διὰ τῆς βίας, διότι ἡσαν προδόται.

Τοιουτορόπως εἶχον τὰ πράγματα, δτε περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου ὥρμησαν οἱ Πέρσαι. Οἱ "Ελληνες ἐγνώριζον δτι ἐπλησίαζε πλέον ἡ τελευταία τῶν ὥρα. Διὰ τοῦτο ἔξηλθον εἰς τὸ πλατύτερον μέρος τοῦ στενοῦ καὶ ἀποκρούοντες τοὺς Πέρσας προυξέντων εἰς αὐτοὺς φοβερὰν καταστροφήν. Τὰ δόρατα τῶν περισσοτέρων Ἑλλήνων εἶχον πλέον θραυσθῇ, ἐφόνευσον δὲ τοὺς Πέρσας μὲ τὰ ξίφη. Ἄλλα τέλος φονεύεται ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων, φοβερὰ δὲ γίνεται συμπλοκὴ μεταξὺ τῶν βαρβάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ μὲν βάρβαροι ἡγανίζοντο ν' ἀρπάσωσι τὸ πτῶμα τοῦ Λεωνίδου, οἱ δὲ "Ελληνες ἡγανίζοντο νὰ σφύσωσιν αὐτό. Κατὰ τὴν φοβερὰν δ' ἔκείνην συμπλοκὴν ὑπερισχύουσιν οἱ "Ελληνες, τρέπουσι τοὺς βαρβάρους τετράκις εἰς φυγὴν καὶ λαμβάνουσι τὸ πτῶμα τοῦ Λεωνίδου. Ἄλλ' ἐνῷ δ ἀγῶν ἔξηκολούθει ἀκόμη, φθάνουσιν οἱ ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου δδηγούμενοι Πέρσαι. Κατὰ τὴν στιγμὴν δ' ἔκείνην τοῦ ἐσχάτου κινδύνου οἱ μὲν Θηβαῖοι εὑρόντες εὐκαιρίαν ἔφυγον καὶ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, οἱ δὲ ὀλίγοι ζῶντες Σπαρτιάται καὶ Θεσπιεῖς ἀπεσύρθησαν ἐπὶ τινος λόφου, δστις ἡτο ἐντὸς τοῦ τείχους. Ἐπὶ τοῦ λόφου δ' ἔκείνου πανταχόθεν διὰ λίθων καὶ βελῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν προσβολλόμενοι ὑπερήσπιζον ἔσωτούς, δπως ἡδύναντο, μὲ μαχαίρας, μὲ κειρας καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς ὁδόντας· τέλος δ' ἔπεισον πάντες.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθησαν 20,000 περίπου Περσῶν, ἐν οἷς καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου Ἀθροκόμης καὶ Ὑπεράνθης. Ο δὲ Ξέρξης μέχρι λύσσης παροργίσθεις διὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην τῶν στρατευμάτων του διέταξε ν' ἀποκεφαλίσωσι καὶ νὰ

κρεμάσωσι τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδου. Οἱ δὲ Ἐλληνες θάψαντες τοὺς νεκροὺς ἐκεῖ, ὅπου ἔπεσον, ἔγραψαν πρὸς τιμὴν ὅλων τῶν πολεμη-
σάντων ἐν Θερμοπύλαις Ἐλλήνων τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα· «Ἐδῶ ἐπο-
λέμησαν μίαν φορὰν κατὰ τριῶν ἑκατομμυρίων τέσσαρες χ'λιάδες
ἐκ Πελοποννήσου». Ἰδιαιτέρως δὲ πρὸς τιμὴν τῶν τριακοσίων Σπαρτιατῶν κατεσκευάσθη μνημεῖον, ἐπὶ τοῦ ὅποιου ἐγράφη τὸ
ἑξῆς ἐπίγραμμα·

«Ω ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων δόνιμασι πειθόμενοι».

ἢτοι

«Ἐσύ, διαβάτη, π' ἀπερνᾶς, πὲς εἰς τὴν Σπάρτην κάτου,
πῶς εἴμαστε θαμμένοι ἐδῶ, πιστοὶ τοῦ θέλημά της»¹.

Ἐπὶ δὲ τοῦ λόφου ἐκείνου, ἐπὶ τοῦ ὅποιου ἔπεσον οἱ τελευ-
ταῖοι ἥρωες, ἡγέρθη ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων λέων λιθινοῖς ἀπεικονίζων
τὸν λεοντόκαρδον Λεωνίδαν. Βραδύτερον δὲ ἡγέρθη ἐν Σπάρτῃ
μεγαλοπρεπῆς τάφος, ἐντὸς τοῦ ὅποιου ἐτέθησαν τὰ ἱερὰ τοῦ
Λεωνίδου ὁστᾶ μετακυμισθέντα ὑπὸ τοῦ Παυσανίου πλησίον δὲ
τοῦ τάφου τούτου ὑψώθη στήλη ἐκ μαρμάρου, ἐφ' ἣς ἐχαράχθη-
σαν τὰ ὄνόματα τῶν συναγωνιστῶν του, καθ' ἕκαστον δὲ τοῖς
ἐξεφωνοῦντο λόγοι καὶ ἐτελοῦντο ἀγῶνες, καθ' οὓς οἱ Σπαρτιάται
μόνον ἡδύναντο ν' ἀγωνίζωνται.

§ 44. Συμβούλια τῶν Ἐλλήνων ἐν Σαλαμῖνι. Ἐμπροσθόδος τῶν Ἀθηνῶν.

Κατὰ τὰς αὐτὰς ἐκείνας ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ Λεωνίδας ἥρωικῶς
ἡγωνίζετο ἐν Θερμοπύλαις πρὸς τὸν Ξέρξην, ὁ ἐλληνικὸς στό-
λος εἶχε προσορμισθῆ, ώς εἰδομεν ἀνωτέρω, εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον.
Ἐκεῖ δὲ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας συνήρθησαν ναυμαχίαι μεταξὺ Ἐλλή-

¹ Μετάφραστις τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου (Ιστορ. τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Α', σελ. 421).

νων καὶ Περσῶν. Καὶ πολλὰς μὲν ζημίας ὑπέστησαν οἱ Πέρσαι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἑλληνας ὑπέστησαν βλάβας καὶ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσωσιν ἐντελῶς. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἦλθεν ἐκεῖ ἡ θλιβερὰ εἰδῆσις τοῦ θανάτου τοῦ Λεωνίδου, ἀπεφάσισαν οἱ Ἑλληνες νὰ πλεύσωσι πρὸς νότον, διὰ νὰ προστατεύσωσι τὰς πατρίδας των. Καὶ ὁ μὲν ἀθηναϊκὸς στόλος ἀπέπλευσεν εἰς Φάληρον, διὰ νὰ μετακομίσῃ ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς τὰς γυναικας, τοὺς παῖδας καὶ τοὺς γέροντας, δὲ στόλος τῶν ἄλλων πόλεων εἰς Σαλαμῖνα, ὅπου περιέμενε τοὺς Ἀθηναίους. 'Αφ' οὖ δὲ μετεκομίσθησαν αἱ σίκογένειαι τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς εἰς Τροζῆνα, Αἴγιναν καὶ Σαλαμῖνα, ἡγώθη δὲ ἀθηναϊκὸς στόλος μετὰ τοῦ ἐν Σαλαμῖνι ἄλλου στόλου. Ἡσαν δὲ πάντα τὰ ἐν Σαλαμῖνι συγκεντρωθέντα πλοῖα τῶν Ἑλλήνων τριακόσια ὄγδοςήκοντα ἐπτά.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, δόποτε ὁ μὲν στόλος τῶν Περσῶν καταπλέει εἰς Φάληρον, ὁ δὲ πεζικὸς στρατὸς διηρέθη εἰς δύο μέρη, ὃν τὸ μὲν διηθύνθη εἰς Δελφούς, τὸ δὲ ἄλλο πρὸς τὰς Ἀθήνας. 'Ενταῦθα καθ' ἄπασαν τὴν πόλιν ἐπεκράτει σιγῇ, διότι πάντες εἶχον φύγει μόνον ἐν τῇ Ἀκροπόλει εἶχον ἀπομεινῇ ὀλίγοι γέροντες, διότι, ἐν φότῳ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε χρησμοδοτήσῃ, ὅτι θὰ σωθῶσιν ὅπισθεν τῶν ξυλίνων τειχῶν, δὲν ἀπέδεχθησαν τὴν ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους γενομένην ἔρμηνείαν τοῦ χρησμοῦ, ἀλλ' ἐπέμειναν, ὅτι μὲ τὰ ξύλινα τείχη ὑπενόσι ὁ χρησμὸς τὸ ξύλινον τῆς Ἀκροπόλεως τείχος καὶ οὐχὶ τὰ πλοῖα. "Οτε λοιπὸν ἔφθασεν ὁ πεζικὸς στρατὸς εἰς Ἀθήνας καὶ εὗρε τὴν Ἀκρόπολιν κατεχομένην, ἐπετέθη κατ' αὐτῆς καί, ἀφ' οὗ ἐκυρίευσεν αὐτήν, κατέσφαξε πάντας ἐκείνους τοὺς γέροντας. Ἄμεσως δὲ μετὰ ταῦτα ἐπυρπόλησε τὴν πόλιν.

'Ἐν φότῳ ταῦτα ἐγίνοντο ἐν Ἀθήναις, οἱ ἐν Σαλαμῖνι Ἑλληνες στρατηγοὶ δὲν ἔμειναν ἀργοί, ἀλλὰ πάντες εἶχον ουνέλθη εἰς συμβούλιον ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ Εύρυθιάδου καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τοῦ καταλλήλου τόπου τῆς ναυμαχίας. 'Ἐν τῷ συμβούλῳ τούτῳ ἐτέθησαν εἰς ψηφοφορίαν δύο προτάσεις, ἐκ τῶν ὅποιων ἡ μὲν μία ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους τεθεῖσα ὑπὲρ τῆς συγκροτήσεως τῆς ναυμαχίας ἐν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος, ἡ δὲ ἄλλη ἦτο ὑπὲρ τῆς

συγκροτήσεως τῆς ναυμαχίας παρὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. 'Αλλ' ἐνῷ συνεζητοῦντο αἱ προτάσεις αὐται, βλέπουσιν αἴφνης οἱ στρατηγοί, δῆτι αἱ Ἀθῆναι ἐπιυρπολοῦντο. Ἐκ τῆς θέας δὲ ταύτης τῶν φλογῶν τόσοῦτον κατεταράχθησαν, ὥστε πολλοὶ ὡρμησαν εἰς τὰ πλαῖστα τῶν, διὰ νὰ ἀποπλεύσωσιν, οἱ δὲ ἐναπομείναντες ἐν τῷ συμβουλίῳ ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν τοῦ Θεμιστοκλέους, πλὴν τοῦ στρατηγοῦ τῆς Αἰγίνης καὶ τῶν Μεγά-

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

ρων, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἔνθα ἦτο παρατεταγμένος ὁ πεζικὸς στρατός, καὶ ναυμαχήσωσι πρὸ τῆς Πελοποννήσου.

'Αφ' οὖ ἀπεφασίσθησαν ταῦτα, ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πλαῖστον του τεταργμένος. "Οτε δὲ ἐνύκτωσε, κατὰ προτροπὴν συνετοῦ τινος Ἀθηναίου Μνησιφίλου καλουμένου, ἐπλευσε πάλιν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Εὐρυδίδου καὶ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ συγκα-

λέση καὶ πάλιν εἰς συμβούλιον τοὺς στρατηγούς. Ἐφ' οὐ συνήλθε τὸ συμβούλιον, ἤρχισε πάλιν ζωηρὰ συζήτησις, καθ' ἣν ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ὑπεστήριζεν, διτὶ συμφέρον τῶν Ἑλλήνων ἦτο νὰ ναυμαχήσωσιν ἐν τῇ στενῇ θαλάσσῃ τῆς Σαλαμῖνος, ὅπου οἱ Πέρσαι δὲν θὰ ἥδύναντο νὰ παρατάξωσι πάντα τὰ πλοῖά των, ὁ δὲ Εὐρύνιαδης καὶ οἱ ἄλλοι ἐκ Πελοποννήσου στρατηγοὶ ἐπέμενον ν' ἀποπλεύσωσιν εἰς τὸν Ἰσθμόν. Ἐν τῇ συζήτησει δὲ ταύτῃ τοσοῦτον ὁ Εὐρυθιάδης ὡργίσθη κατὰ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὥστε ὑψώσε τὴν βακτηρίαν διὰ νὰ κτυπήσῃ αὐτόν. Ο συνετὸς ὅμως Θεμιστοκλῆς χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος οὐδὲμίαν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὸν ἀπότομον τρόπον τοῦ Εὐρυθιάδου, ἀλλ' εἶπε μετ' ἀταραξίας· «πάταξον μέν, ἀκουσον δὲ» καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ὀμιλῇ ὑποστηρίζων τὴν γνώμην του. Ἀλλ' ἐν φ' ὁ Θεμιστοκλῆς ὡμίλει πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ὑπὲρ τῆς προτάσεώς του, ἐγείρεται αἴφνης ὁ στρατηγὸς τῶν Κορινθίων Ἀδείμαντος καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν νὰ σιωπήσῃ, διότι δὲν ἔχει πατρίδα· εἶπε δὲ τοῦτο, διότι αἱ Ἀθηναῖαι κατείχοντο ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ο Θεμιστοκλῆς ὅμως μετ' ὀργῆς στραφεὶς πρὸς αὐτὸν εἶπεν διτὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐν δσφ ἔχουσι διακοσίας τριήρεις, ἔχουσι καὶ πόλιν καὶ γῆν. Ταῦτα δ' ἀκούσας ὁ Εὐρυθιάδης καὶ φοβηθεὶς μήπως ὁ Θεμιστοκλῆς φύγῃ μετὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἀναζήτησιν ἄλλης πατρίδος, ἐπείσθη νὰ προτιμήσῃ τὴν γνώμην τοῦ Θεμιστοκλέους, ἤτοι νὸν ναυμαχήσωσιν ἐν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος.

Ἄλλὰ καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς ἔθλεπεν, διτὶ δὲν θὰ ἥδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Πελοποννήσιών, διότι πολλοὶ ἡτοιμάζοντο πρὸς φυγὴν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐξῆλθε κρυψίως ἐκ τοῦ συνεδρίου καὶ ἀπέστειλε νύκτωρ πρὸς τὸν Ξέρξην τὸν παιδαγωγὸν τῶν τέκνων του Σίκιννον διατάξας αὐτὸν νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Ξέρξην· «Ο στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ θέλει τὸ καλόν σου, μ' ἔστειλε νὰ εἴπω πρὸς σέ, διτὶ οἱ Ἑλληνες εἰναι ἀσύμφωνοι καὶ σκέπτωνται νὰ φύγωσιν ἐκ τῆς Σαλαμῖνος. Εὰν λοιπὸν φράξῃς τὸ στενόν, θὰ συλλάβῃς αὐτοὺς ἄνευ ἀντιστάσεως». Ο δὲ Ξέρξης, ἀφ' οὐ ἤκουσε ταῦτα, ηύχαριστήθη καὶ ἀμέσως διέταξε τὸν στόλον του νὰ περικυκλώσῃ τὸ στενόν

τῆς Σαλαμῖνος καὶ νὰ περιζώσῃ τὴν Σαλαμῖνα, ὅπως οὐδεὶς τῶν Ἐλλήνων ἐκφύγῃ. Ἐνῷ δὲ ἔπραττον ταῦτα, οἱ Ἐλληνες στρατηγοὶ ἤγνοοῦντες τὴν περικύλωσιν ἔξηκολούθουν νὰ συζητῶσιν εἰσέτι μέχρις οὗ ἐφθασεν ἡ Αἰγίνης ὁ ἔξοριστος Ἀριστείδης, ὅστις ἀνήγγειλε τὴν περικύλωσιν. Ἰδόντες λοιπὸν οἱ Ἐλληνες στρατηγοὶ, ὅτι δὲν ἥδυναντο πλέον νὰ φύγωσιν, ἐσπευσαν εἰς τὰ πλοιά των καὶ ἡτοιμάσθησαν διὰ ναυμαχίαν.

§ 45. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480 π. Χ.).

Οτε ἀνέτελλεν ἡ 20 Σεπτεμβρίου τοῦ 480 ἔτους, ὁ ἐλληνικὸς στόλος συγκείμενος ἐκ 385 πλοίων καὶ ὁ περσικὸς συγκείμενος ἐκ χιλίων καὶ πλέον ἦσαν παρατεταγμένοι ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ ἔτοιμοι πρὸς ἐπίθεσιν. Ὅπισθεν δὲ τοῦ περσικοῦ στόλου ἐπὶ λόφου τινὸς τοῦ Αἰγάλεω¹, κειμένου πλησίον τῆς θαλάσσης, εἶχε τοποθετηθῆ ἐπὶ καθέδρας ἔχοντος ἀργυροῦς πόδας ὁ μέγας μονάρχης Ξέρξης ἔχων πέριξ αὐτοῦ γραμματεῖς, διὰ νὰ σημειώνωσι τὰ ὄνοματα τῶν κατὰ τὴν μάχην διακρινομένων Περσῶν. Οἱ δύο στόλοι ἐπὶ τινα χρόνον ἔμειναν ἀκίνητοι, διότι οἱ μὲν Πέρσαι περιέμενον νὰ ἐπιτεθῶσι πρῶτοι οἱ Ἐλληνες, οὗτοι δὲ κατὰ συμβουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους ἤθελον ν' ἀρχίσωσι τὴν ναυμαχίαν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, καθ' ἣν συνήθως ἔπνεεν ἄνεμος βοηθητικὸς εἰς τὰς κινήσεις των. Τέλος ἐφθασεν ἡ ὥρα· ἐσήμαναν αἱ ἐλληνικαὶ σάλπιγγες· οἱ δὲ Ἐλληνες ἀκράτητοι ὥρμησαν κατὰ τῶν βαρθάρων φάλλοντες· «Ἐμπρός, παῖδες Ἐλλήνων, ἐμπρός ἐλευθεροῦτε τὴν πατρίδα». Τοιςυτοτρόπως δὲ μετ' ὀλίγον ἡ ναυμαχία ἀπέβη γενική.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ ναυμαχία ὑπῆρξεν ἀμφίρροπος, διότι καὶ οἱ Πέρσαι ἤγων/ζοντο γενναίως. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἡ νίκη ἔκλινεν ὑπὲρ τῶν Ἐλλήνων, φονεύεται ὁ ναύαρχος τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Καρῶν Ἀριστίγνης, ὅστις ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου, πάντες δ' οἱ βάρθαροι ὑποχωροῦσι καὶ δι' ἀτάκτου φυγῆς ἀποπλέουσιν εἰς

¹ Ο Αἰγάλεως εἶναι τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος τοῦ Ποικίλου ὄρους.

Φάληρον. Ἐν τῇ γενικῇ δὲ ἐκείνῃ φυγὴ ἡ βασιλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Ἀρτεμισίᾳ, ἡτις τὰ μέγιστα ἔτιματο ὑπὸ τοῦ Ξέρξου διὰ τὴν γενναιότητά της, ἐπειδὴ κατεδιώκετο ὑπὸ ἀθηναϊκῆς τριήρους καὶ ἐκινδύνευε νὰ συλληφθῇ, ὥρμησε κατά τινος περσικοῦ πλοίου πλέοντος πρὸ αὐτῆς καὶ κατεπόντισεν αὐτό. Τοῦτο δὲ ἴδων ὁ καταδιώκων αὐτὴν πλοίαρχος ἐνόμισεν, ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦτο ἐλληνικόν, καὶ ἐπαυσε νὰ καταδιώκῃ αὐτό. Ο δὲ Ξέρξης, ἴδων τὸ κατόρθωμα τῆς Ἀρτεμισίας ἐνόμισεν, ὅτι τὸ ὑπὸ τῆς Ἀρτεμισίας βυθισθὲν πλοῖον ἦτο ἐλληνικόν. Διὰ τοῦτο μετ' ὄργης ἀνέκραζεν· «οἱ μὲν ἄνδρες μου ἔγιναν γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες».

Κατὰ τὴν ἀξιομνησόνευτον ταύτην ναυμαχίαν οἱ μὲν Ἐλληνες ἀπώλεσαν 40 πλοῖα, ὁ δὲ Ξέρξης 200 πλοῖα καὶ 50 000 ἀνδρῶν. Τοσοῦτος δὲ ἦτο ὁ τοὺς Πέρσας καταλάθων τρόμος, ὥστε πλέοντες εὗτοι πρὸς τὸ Φάληρον ἐλησμόνησαν νὰ παραλάθωσι περσικόν τι ἀπόσπασμα, τὸ δόπιον τὴν προτεραίαν εἰχον τοποθετήσῃ ἐν τῇ πλησίον τῆς Σαλαμίνος κειμένη μικρῷ νήσῳ Ψυτταλείᾳ, ἡ ὅποια σήμερον ὀνομάζεται Λειψοκουτάλα. Πάντες δὲ οὗτοι οἱ ἐν Ψυτταλείᾳ ἐφονεύθησαν περὶ τὴν ἐσπέραν ὑπὸ ἀθηναϊκοῦ ἀποσπάσματος, τὸ δόπιον ἀπεβιβάσθη ἐκεῖ ὑπὸ τὴν διοίησιν τοῦ Ἀριστείδου.

§ 46. Φυγὴ τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Ἐλλάδος.

Μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν οἱ Ἐλληνες ἔθεσαν εἰς τάξιν τὰ πλοῖά των, διότι τὴν πρώιαν περιέμενον καὶ ἄλλην τῶν Περσῶν προσβολὴν. Ο Ξέρξης ὅμως τοσοῦτον ἐφοβήθη, ὅτε εἰδε τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου του, ὥστε διενοήθη νὰ φύγῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἐφοβήθη, μήπως οἱ Ἐλληνες νοήσωσι τοῦτο καὶ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἐλλήσποντον, ὅπως λύσωσι τὰς γεφύρας, προσεποιεῖτο τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ὅτι προητοιμάζετο νὰ κατασκευάσῃ γέφυραν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀττικῆς μέχρι τῆς Σαλαμίνος, διὰ νὰ μεταφέρῃ δῆθεν τὰ στρατεύματα τῆς ἔηρᾶς κατὰ τῶν Ἐλλήνων. Άλλ' ἐνησχολεῖτο ὁ Ξέρξης εἰς τὰς ψευδεῖς ταύτας προπορασκευάς, παρου-

σιασθείς δὲ Μαρδόνιος προέτεινε τῷ βασιλεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ βασίλειόν του, ἀφ' οὗ ἀφῆσῃ εἰς αὐτὸν τριακοσίας χιλιάδας ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν· ὑπέσχετο δὲ ὁ Μαρδόνιος, ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ ἥθελεν ὑποδούλωση τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ Ξέρξης ἀκούσας τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Μαρδόνιου ηγχαριστήθη, διότι εἶχεν ἀπαυδήση ἐκ τοῦ πολέμου καὶ διέταξε τὸν μὲν Μαρδόνιον νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, τὸν δὲ στόλον νὰ πλεύσῃ τὴν νύκτα ἐκείνην εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, διὰ νὰ φυλάξῃ τὰς γεφύρας. Ταῦτα διατάξας προητοιμάζετο, ἵνα μετὰ τοῦ πεζικοῦ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἀττικῆς.

Οἱ δὲ Ἑλληνες, ὅτε εἶδον τὴν πρώιαν, ὅτι ὁ περσικὸς στόλος εἶχεν ἀποπλεύση ἐκ Φαλήρου, ἔπλευσαν ἐν σπουδῇ, διὰ νὰ καταφθάσωσιν αὐτόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πλεύσαντες μέχρι τῆς Ἀνδρου εἶδον, ὅτι δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ φθάσωσι τὸν ἔχθρον, διότι εὗτος εἶχε προχωρήση, ἔπαυσαν τὴν καταδίωξιν. Ἐκεῖ δὲ συνελθόντες εἰς συμβούλιον οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, δπως ἀποφασίσωσιν ἐὰν ἔπειπε νὰ ἔχακολουθήσωσι τὴν καταδίωξιν, παρεδέχθησαν, ἐκτὸς τοῦ Θεμιστοκλέους, τὴν πρότασιν τοῦ Εὐρυδιάδου, εἰπόντος, ὅτι δὲν ἥτο συνετὸν νὰ κλείσωσι τὸν μονάρχην ἐντὸς τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ φέρωσιν αὐτὸν εἰς ἀπελπισμόν. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἥτο ὑπὲρ τῆς μέχρις Ἑλλησπόντου καταδιώξεως, πεισθεὶς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Εὐρυδιάδου ὅχι μόνον μετέβαλε γνώμην, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ξέρξην ταχύτατα ἐκ τῆς Ἀττικῆς πρὸς τὴν Ἀσίαν. Ἐν φῷ δηλ. εὑρίσκετο εἰσέτι ἐν τῇ Ἀττικῇ ὁ Ξέρξης, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν κρυψίως ὁ Θεμιστοκλῆς Πέρσην τινὰ αἰχμάλωτον, Ἀρνάκην ὀνομαζόμενον, διὰ τοῦ ὅποιού ἀνήγγειλεν εἰς αὐτόν, ὅτι, ἐν φῷ οἱ Ἑλληνες διενοοῦντο νὰ πλεύσωσι πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, δπως λύσωσι τὰς γεφύρας. αὐτὸς ὡς φίλος τοῦ βασιλέως ἀπέτρεπεν αὐτούς. Τοῦτο δὲ ἀκούσας ὁ Ξέρξης κατελήφθη ὑπὸ τοσούτου τρόμου, ὥστε ἀμέσως ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς μεθ' ὅλου τοῦ πεζοῦ καὶ διὰ τῆς Βοιωτίας ἔφθασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ἀφῆσας δὲ ἔκει τὸν Μαρδόνιον μετὰ 300 000 ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, ἔφθασε μετὰ πορείαν 45 ἐν ὅλῳ ἡμερῶν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἀφ' οὗ ἀπώλεσε καθ' ὅδὸν πλεί-

στους στρατιώτας ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν ταλαιπωριῶν. Φθάσας δὲ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ εύρων τὰς γεφύρας κατεστραμμένας ἐκ τῶν τρικυμιῶν διέβη αὐτὸν διὰ πλοίου καὶ ἐπέστρεψε κατηγρυμμένος εἰς τὴν Περσίαν.

§ 47. Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου. Ἀποκρίσεις τῶν Ἀθηναίων.

Ο Μαρδόνιος ἐν Θεσσαλίᾳ εύρισκόμενος ἐθεώρησε συμφέρον του πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκστρατείας νὰ καταστήσῃ φίλους καὶ συμμάχους του τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες εἶχον ἐπιστρέψη τότε εἰς Ἀθήνας. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἐν ὀνόματι τοῦ Ξέρξου ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς διὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀλεξάνδρου προτάσεις περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας ὑποσχόμενος εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν των ν' ἀνεγείρη καὶ χρήματα πολλὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς καὶ ἐν τέλει νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς κυρίους τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μαθόντες ταῦτα καὶ φοβηθέντες ἀπέστειλαν ἀμέσως εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις, οἵτινες παρεκάλεσαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ ἐγκαταλίπωσι τὸν κοινὸν ἄγωνα καὶ ὑπεσχέθησαν, ὅτι ἡ Σπάρτη θέλει διαθρέψει τὰς ἀθηναϊκὰς οἰκογενείας· ὅτο δ' ἐν Ἀθηναῖς μεγάλη ἔλλειψις τροφίμων, διότι τὰ πάντα εἶχον καῆ ὑπὸ τοῦ Ξέρξου. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ταῦτα ἀπεκρίθησαν καὶ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας θαυμαστὰς ἀποκρίσεις, τὰς ὁποίας συνέταξεν ὁ Ἀριστείδης. Καὶ εἰς μὲν τοὺς Σπαρτιάτας ἀπεκρίθησαν, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Σπάρτην νὰ παρακαλῇ τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ μάλιστα χάριν τῶν τροφῶν, διότι οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς οὔτε ὑπὸ τὴν γῆν ὑπάρχει τόσος πλούτος, ὃσον θὰ ἡδύναντο νὰ δεχθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι· ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Εἰς δὲ τὸν Ἀλέξανδρον δείξαντες τὸν ἥλιον εἶπον· «ἐν δοψι ὁ ἥλιος πορεύεται ταύτην τὴν πορείαν, ἡμεῖς δὲν θὰ συνθηκολογήσωμεν πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀλλὰ θὰ πολεμῶμεν πρὸς αὐτοὺς ἔχοντες ἔλπιδα εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, τῶν ὅποιων τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα ἀσεβῶς κατέκαυσαν. Σὺ δέ, ὡ Ἀλέ-

ξανδρε, μὴ παρουσιασθῆς ἀλλοτε ἐνώπιον ἡμῶν φέρων τοιαύτας προτάσεις, διότι θὰ σὲ μεταχειρισθῶμεν κακῶς». Μετὰ τὰς θαυμαστὰς λοιπὸν ταύτας ἀποκρίσεις τῶν Ἀθηναίων, ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ἐπέστρεψε πρὸς τὸν Μαρδόνιον, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην.

§ 48. Η ἐν Πλαταιαῖς καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη. (479 π. Χ.)

Μαθὼν ὁ Μαρδόνιος τὴν ἀπόχρισιν τῶν Ἀθηναίων ὥρμησε διὰ τῆς Βοιωτίας εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας εὗρεν ἐρήμους, διότι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον περάση πάλιν εἰς Σαλαμῖνα. Εύρισκομενος δ' ἐν Ἀθήναις ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ πάλιν, ὅπως προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπέστειλε λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς νέας περὶ φιλίας προτάσεις. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ὅχι μόνον ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις του, ἀλλὰ ἡγανάκτησαν μέχρις αὐτοῦ τοῦ βαθμοῦ, ὡστε ἐφόνευσαν διὰ λίθων τὸν βουλευτὴν Δυκίδαν, ὅστις ἐγνωμοδότησε νὰ δεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδόνιου.

'Ἄλλ' ἐν φόρῳ ὁ Μαρδόνιος εὑρίσκετο ἐν τῇ Ἀττικῇ, οἱ Ἀθηναῖοι ἔβλεπον, διότι οἱ Σπαρτιᾶται ἔβράδυνον ν' ἀποστείλωσι στρατόν. Διὰ τοῦτο ἀπέστειλαν εἰς Σπάρτην πρέσβεις, ὅπως μεμφθῶσι τοὺς Σπαρτιᾶτας διὰ τὴν βραδύτητά των. Ἐβράδυνον δ' οἱ Σπαρτιᾶται, διότι ἀφ' ἐνδός μὲν ἐώρταζον ἑορτὴν τινα, ἀφ' ἔτέρου δὲ περιέμενον νὰ περατωθῇ τὸ ἐν Ἰσθμῷ κτιζόμενον τεῖχος. Μετὰ πολλὰς τέλος ἐπιπλήξεις καὶ ἀπειλὴς τῶν Ἀθηναίων πρέσβεων ἐξεκίνησαν ἐκ Σπάρτης 5 000 Σπαρτιατῶν, 5 000 περισόκων καὶ 35 000 εἰλάτων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Παυσανίαν, ὅστις ἦτο ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου Πλειστάρχου, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ ἐν Θερμοπύλαις πεσόντος βοσιλέως Λεωνίδου. Τὴν ἔξοδον ταύτην τῶν Σπαρτιατῶν μαθὼν ὁ Μαρδόνιος ἡρήμωσεν ἐκ νέου τὰς Ἀθήνας καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἔχων μεθ' ἑκυτοῦ ἐκτὸς τῶν 300 000 Περσῶν καὶ πεντηκοντακισχιλίους Ἑλληνας συμμάχους. Φθάσας δ' εἰς Βοιωτίαν ἐστρατοπέδευσε πλῆσίον τοῦ Ἀσωποῦ

ποταμού, ὅπου ἡ πεδιὰς ἦτο κατάλληλος διὰ τὸ ἴππικόν του. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ἄλλοι "Ἐλληνες φθάσαντες εἰς τὴν Ἐλευσῖνα ἡγώθησαν μετὰ τῶν ἀποθίβασθέντων ἐκεῖ ὀκτακισχιλίων Ἀθηναίων, ὃν στρατηγὸς ἦτο ὁ Ἀριστείδης. Γενόμενοι δὲ οἱ "Ἐλληνες μαχηταὶ 110 000 καὶ τεθέντες ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Παυσανίου ἥλθον διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος εἰς τὴν Βοιωτίτν. Ἐκεῖ δὲ πλησίον τῶν Πλαταιῶν (τοῦ σημερινοῦ χωρίου Κόκλα) συνήθη τῇ 25 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 479 π. Χ. ἡ περίφημος ἐν Πλαταιαῖς μάχη, καθ' ἥν ὁ μὲν Μαρδόνιος ἔπεσεν, οἱ δὲ Πέρσαι ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν καὶ κατέφυγον εἰς ξύλινόν τι περιχαράκωμα, τὸ ὄποιον εἶχον κατασκευάση πρὸ ἡμερῶν. Ἄλλ' οἱ "Ἐλληνες καὶ τὸ περιχαράκωμα ἐκεῖνο ταχέως ἐκυρίευσαν διέπραξαν δὲ τοιαύτην σφαγὴν, ὥστε, ἀφ' οὐ ἀφαιρέσωμεν τεσσαρακοντακισχιλίους, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρδονίου ἔφυγον εἰς τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀρταβάζου, ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων βαρβάρων διεσώθησαν μόνον τρισχίλιοι. Ἐκ δὲ τῶν Ἐλλήνων ἐφονεύθησαν κατὰ τὸν Πλούταρχον 1360. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ "Ἐλληνες, ἀφ' οὐ θεαψαν τοὺς νεκροὺς καὶ διένειμαν πρὸς ἄλληλοις τὰ λάφυρα, ὥρισαν νὰ τελῆται ἀνὰ πέντε ἔτη ἐν Πλαταιαῖς ἀγῶν τῶν Ἐλευθερίων εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης, διὰ τῆς ὄποιας ἡ Ἐλλὰς ἔσωσε τὴν ἐλευθερίαν της.

Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὅν οἱ "Ἐλληνες κατέστρεψαν τοὺς Πέρσας ἐν Πλαταιαῖς ἥ, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν συνεκροτήθη παρὰ τὴν Μυκάλην, ἀκρωτήριον τῆς Ιωνίας, ἄλλη μάχη, καθ' ἥν 25 000 Ἐλλήνων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Λεωτυχίδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Ξανθίππου κατετρόπωσαν 120 000 Περσῶν.

Τοιοῦτο τέλος ἔλαβον οἱ κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνες τῶν Ἐλλήνων. Οἱ πόλεμοι οὗτοι δὲν ἤσαν πλέον ἀγῶνες ἔθνους πρὸς ἔθνος, ἀλλ' ἤσαν ἀγῶνος πάσης τῆς Ἀσίας πρὸς τὸ μικρὸν ἔθνος τῶν Ἐλλήνων. Ἐν τούτοις τὸ μικρὸν τοῦτο ἔθνος, ἀν καὶ ἡγωνίσθη πρὸς ὄλοκληρον ἡπειρον, ἔθριαμβευσε καὶ τοιουτοτρόπως ἀπέκρουσε τὴν βαρβαρότητα, ἥτις ἡπείλησε νὰ καταστρέψῃ τὴν εὐγενὴ Ἐλλάδα, τὴν ἑστίαν δηλαδὴ ταύτην τῶν φώτων, ἐκ

τῆς ὁποίας ἡ παιδεία καὶ ὁ πολιτισμὸς μετεδόθησαν εἰς τὸν κόσμον.

§ 49. Ἡ παρὰ τὴν Ἰμέραν μάχη.

Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν οἱ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλήνες ἀπέκρουσον τὴν μεγάλην τοῦ Ξέρξου ἐπιδρομήν, ἡ, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκείνην ἡμέραν, καθ' ἣν συνεκροτήθη ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, οἱ ἐν Σικελίᾳ Ἑλληνες ἐνίκησαν λαμπρὰν ὡσαύτως νίκην. Οἱ τύραννοι δηλαδὴ τῶν Συρακουσῶν Γέλων καὶ ὁ τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Θήρων ἄγοντες πεντηκοντακισχιλίους πεζοὺς καὶ πεντακισχιλίους ἵππεις κατετρόπωσαν παρὰ τὴν Ἰμέραν, πόλιν τῆς Σικελίας, 300 000 Καρχηδονίων, οἵτινες ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Ξέρξου. Ἡ κατὰ τὴν μάχην ταύτην καταστροφὴ τῶν Καρχηδονίων ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Ἀμίλκας ηύτοκτόνησε ῥιφθεὶς εἰς πυράν. Λέγεται δὲ ὅτι ἔξ οὖλων ἑκείνων τῶν Καρχηδονίων ὀλίγοι μόνον διεσώθησαν καὶ κατέφυγον εἰς Πάνορμον, ὁ δὲ ἐν τῇ παραλίᾳ στόλος τῶν κατεκάη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πλὴν ἐνὸς καὶ μόνου πλοίου, τὸ ὅποιον διεσώθη καὶ ἀπέπλευσε, διὰ ν' ἀναγγείλη εἰς Καρχηδόνα τὴν συμφοράν.

§ 50. Τειχισμὸς Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

Προδοτικὰ σχέδια Παυσανίου.

·Ηγεμονία Ἀθηνῶν.

Οἱ Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ψήφισωσι ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύετο εἰς πάντα ν' ἀνοικοδομήσῃ τὴν οἰκίαν του ἢ νὰ ἐγγίσῃ τὰ ἔρεπτα αὐτῆς πρὶν ἢ ἡ πόλις ὀχυρωθῇ δι' ισχυροῦ τείχους. "Απας λοιπὸν δὲ λαὸς ἥρχισε νὰ ἐργάζηται πυρετωδῶς· τοισυτοτρόπως δὲ τὸ τείχος ἀνηγείρετο ταχέως. Τὸν τειχισμὸν δὲ τοῦτον τῆς πόλεως μαθόντες οἱ Σπαρτιᾶται καὶ φοβηθέντες μήπως οἱ Ἀθηναῖοι καταστῶσι καὶ κατὰ ξηρὰν ισχυροί, ὡς ἦσαν κατὰ θάλασσαν, ἐζήτησαν

παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν κατάπαυσιν τοῦ τειχισμοῦ, προφασι-
σθέντες ὅτι, ἂν οἱ βάρβαροι εἰσβάλωσι πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ
κυριεύσωσι τὰς Ἀθήνας, θὰ εἶναι δύσκολον νὰ ἐκδιωχθῶσιν ἐκ
πόλεως τετειχισμένης. Ἐν τούτοις δὲ Θεμιστοκλῆς μεταβάς εἰς
Σπάρτην κατώρθωσε νὰ ἔξαπατήσῃ αὐτούς, μέχρις οὗ τὸ τεῖχος
ἀνηγέρθη (478). Μετὰ ταῦτα δὲ Θεμιστοκλῆς κατανοήσας, ὅτι δὲ
Πειραιεὺς εἶναι καταλληλότερος λιμὴν ἢ ὁ τοῦ Φαλήρου, περιετεί-
χισε τὸν Πειραιᾶ καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἀξιόλογον λιμένα.

Μετὰ ἐν ἕτοις ἀπὸ τοῦ τειχισμοῦ τῆς πόλεως (477) ἀθηναϊκὸς
στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος ἡγείθη
μετ' ἄλλων ἑλληνικῶν πλοίων καὶ ἀπέπλευσεν ὑπὸ τὴν γενικὴν
ἀρχηγίαν τοῦ Παυσανίου εἰς Κύπρον, ὅπως ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς
Πέρσας. Ὁ στόλος οὗτος, ἀφ' οὗ ἔξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τοῦ
μεγαλειτέρου μέρους τῆς Κύπρου, ἀπέπλευσεν εἰς Ἑλλήσποντον
καὶ ἐκυρίευσε τὸ Βυζάντιον, ἔνθα δὲ Παυσανίας ἀχμαλώτισε
πλείστους ἐπισήμους Πέρσας. Ἐκεῖ δὲ Παυσανίας ἔμαθε παρὰ τῶν
αἰχμαλώτων του τὰ ἥθη καὶ ἔθη: μα τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως τῶν
Περσῶν, τὸν βίον καὶ τὴν τρυφὴν τῶν μεγιστάνων καὶ τὴν
δύναμιν αὐτῶν κατὰ παντὸς ὑποδεεστέρου. Ἀτυχῶς αἱ διηγήσεις
αὗται τῶν αἰχμαλώτων διετάραξαν τὴν μάσθειν καὶ κενόδοξον
διάνοιαν τοῦ Παυσανίου. Ὡπερηφανευθεὶς οὗτος διὰ τὴν ἐν Πλα-
ταιαῖς δόξαν του συνέλαβε τὴν προδοτικὴν ἰδέαν νὰ γίνη γαμ-
βρὸς τοῦ Ξέρξου καί, ἀφ' οὗ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τοὺς
Πέρσας, νὰ γίνη ἀπόλυτος ἄρχων αὐτῆς. Ἀπέλυσε λοιπὸν κρυ-
φίως τοὺς αἰχμαλώτους του, προφασισθεὶς, ὅτι ἐδραπέτευσαν, καὶ
ἀπέστειλε δι' αὐτῶν πρὸς τὸν Ξέρξην ἐπιστολὴν, δι' ἣς ἐζήτει
τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον καὶ ὑπέσχετο νὰ ὑποτάξῃ εἰς αὐτὸν
τὴν Ἑλλάδα.

Λαβὼν ὁ Ξέρξης τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Παυσανίου ἀπέστειλε πρὸς
αὐτὸν τὸν σατράπην Ἀρτάδαζον, διὰ νὰ συνενοηθῇ μετ' αὐτοῦ
περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτοτε δὲ Παυσανίας ἐνεδύετο
περσικὰς στολὰς, ἐξήρχετο ἀκολουθούμενος ὑπὸ Περσῶν δορυ-
φόρων καὶ λησμονήσας, ὅτι ἡτο στρατηγὸς ἐλευθέρων ἀνδρῶν,
προσεφέρετο πρὸς τὸν συμμάχους ἀποτόμως ὡς σατράπης. Ἐνεκα

τῆς διαγωγῆς ταύτης τοῦ Παυσανίου οἱ μὲν ἐξ Αἰγίνης καὶ Πελοποννήσου σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας τῶν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐγκατέλιπον αὐτὸν καὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἡ μετάστασις αὗτη τῶν συμμάχων ἦτο βεβαίως μέγα διὰ τὴν Σπάρτην τραῦμα. Καὶ ἔσπευσε μὲν ἀμέσως ἡ Σπάρτη ν' ἀνακαλέσῃ τὸν Παυσανίαν καὶ νὰ διερίσῃ ἄλλον στρατηγόν, ἀλλ' οἱ σύμμαχοι ἐπέμειναν εἰς τὴν ἀπόφασίν των, ν' ἀναγνωρίζωσιν ως ἡγεμόνας τοὺς Ἀθηναίους. Ἐκτὸτε αἱ σύμμαχοι πόλεις τῶν Ἀθηναίων προσέφερον εἰς αὐτοὺς ἔκουσίας διὰ τὸν πρὸς τοὺς Βαρβάρους πόλεμον ἐτήπιον φόρον, τὸν ὅποῖς ὥρισεν ὁ δίκαιος Ἀριστείδης. Τόπος δὲ τῆς συνελεύσεως τῶν συμμάχων ὡρίσθη ἡ Δῆλος, ὅπου καὶ κατέτεθη τὸ ταμεῖον τῆς συμμαχίας.

Ο Παυσανίας ἀνακληθεὶς εἰς τὴν Σπάρτην κατώρθωσε ν' ἀθφωθῇ. Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὴν ἀθφωσίν του δὲν ἡθέλησε νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ συνεννοήσῃ τα μετὰ τοῦ Ἀρταβάζου. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους, ἐπειδὴ ἐπιστελή τις τοῦ Παυσανίου ἀποστελλομένη πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον παρεδόθη ὑπὸ τοῦ κομιστοῦ εἰς τοὺς ἐφόρους, οἱ ἐφόροι ἔσπευσαν νὰ συλλάβωσιν αὐτὸν. Καὶ κατέφυγε μὲν σύτος ἀμέσως εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, ἀλλ' οἱ ἐφόροι ἀφῆρεσαν τὴν στέγην τοῦ ναοῦ καὶ περιέκλεισαν τὴν θύραν διὰ τοῖχου. Τοιουτορόπως ὁ Παυσανίας ἀπέθανεν ἐξ ἀσιτίας. Τοιαύτη δ' ἀγανάκτησις ἡγέρθη κατ' αὐτοῦ ἐν Σπάρτη, ὥστε λέγεται, ὅτι αὐτὴ ἡ μήτηρ του ἔθηκε τὸν πρῶτον λίθον, ὅτε ἤρχισεν ἡ περιτείχισις τῆς θύρας του ναοῦ.

§ 51. Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν διεφημίσθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ ἐνδοξός ἐκείνη νίκη ὠφείλετο κυρίως εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ μεγαλοφυῖαν αὐτοῦ. Πανταχοῦ δέ, ὅπου μετέβη οὗτος μετὰ ταῦτα, ἔτυχε μεγίστων τιμῶν. Ἀλλὰ τὴν μεγίστην τιμὴν ἔλαβεν ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς τοὺς

μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν τελεσθέντας πρώτους ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὅποιους συνήλθον ἀπειράριθμοι θεαταὶ ἔξ ἀπάντων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος. "Οτε δηλαδὴ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ στάδιον, οἱ θεαταὶ ἀφῆσαντες τοὺς ἀγωνιζομένους παρετήρουν ἐκεῖνον μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐδείκνυνον αὐτὸν εἰς τοὺς ἔνους χειροκροτοῦντες. Τότε δ' ὁ Θεμιστοκλῆς συγκινηθεὶς εἰπε πρὸς τοὺς παρακαθημένους φίλους του· «Σήμερον ἀπολαμβάνω τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγώνων μου». Διέμεινε δ' ὁ Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ εἴκοσι σχεδὸν ἔτη τιμώμενος ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του. Τοιαύτην δὲ δύναμιν εἶχεν, ὥστε μετὰ τοῦ Ἀθηναίου Ἐφιάλτου συνετέλεσεν εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀρείου Πάγου, δοστις μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους εἶχεν ἀναλάβῃ καὶ αὐτὴν τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἐν τέλει ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν συμπολιτῶν του ἐξωστρακίσθη καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀργος. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν μετά τινα χρόνον ἄνδρας εἰς τὸ Ἀργος, διὰ νὰ συλλάθωσιν αὐτὸν, διότι ἐπίστευσαν τοὺς Σπαρτιάτας, οἵτινες κατηγόρησαν αὐτὸν ὡς δῆθεν συνένοχον τοῦ Παυσανίου, ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀργους. Τέλος μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις κατέφυγεν εἰς Ἀσίαν, ἔνθα δ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης ὑπεδέχθη αὐτὸν εὔμενέστατα καὶ μάλιστα ἔχορήγησεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις, τὴν Μαγνησίαν διὰ τὸν ἄρτον, τὴν Μυσῶντα διὰ τὸ προσφάγιον, καὶ τὴν Λάμψακον διὰ τὸν οἶνον. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς ὁ Ἀρταξέρξης διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τότε λοιπὸν ὁ μέγας Θεμιστοκλῆς μὴ θέλων νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῆς προσφιλοῦς πατρίδος του, τὴν ὄποιαν αὐτὸς ἐν Σαλαμῖνι ἐσφεν, ἔπιε δηλητήριον καὶ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 65 ἑτῶν (τῷ 458). Ἐτάφη δ' ἐν Μαγνησίᾳ, ἔνθα καὶ τάφος αὐτοῦ μεγαλοπρεπῆς ἀνηγέρθη. Ὁ δὲ βασιλεὺς μαθὼν τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου του ἐθαύμασεν ἀκόμη περισσότερον τὸν ἄνδρα καὶ ἐξηκολούθει νὰ παρέχῃ πόλλας εὐεργεσίας εἰς τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ. Λέγεται δὲ τὰ δοτὰ τοῦ Θεμιστοκλέους μετεκομίσθησαν ὑστερὸν ὑπὸ τῶν συγγενῶν του εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐτάφησαν πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Πει-

φαιώς· ἔκει δὲ πλησίον τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους εἶναι καὶ ὁ τάφος τοῦ Θεμιστοκλέους τῆς νέας Ἑλλάδος Ἀνδρέου Μιαούλη.

Οὐ δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ἀντίπαλος Ἀριστείδης, ὅστις ἐτιμᾶτο ὅχι μόνον ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, εἶχεν ἀποθάνη ὅπτῳ ἔτη πρὸ αὐτοῦ (τῷ 466). Ἀπένθανε δὲ ὁ ἔντιμος οὗτος ἀνὴρ πενέστατος· ἡ πόλις δῆμος ὅχι μόνον ἐκήδευσεν αὐτὸν διὰ δημοσίας δαπάνης, ἀλλὰ καὶ ἐφρόντισε περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν τέκνων του.

§ 52. Κίμων καὶ αἱ νῖκαι του. ·

Μετὰ τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὸν Ἀριστείδην διηγέρθηνε τὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κίμων ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, ὅστις ἦτο ἀνὴρ ἀνδρειότατος καὶ συνετώτατος. Ἐκλεχθεὶς στρατηγὸς πρῶτον μὲν ἔξεστράτευσε κατὰ τῶν παραλίων τῆς σημερινῆς Μακεδονίας, δῆμος ἐκδιώξῃ ἔκειθεν τοὺς Πέρσας (470 π. Χ.), ἐπειτα δὲ ἀπέβη εἰς τὴν νῆσον Σκύρον καὶ ἔξεδίωξεν ἔκειθεν τοὺς λεγλατοῦντας τὴν νῆσον ληστάς. Ἐκεῖ ἀνεκάλυψε τὸν τάφον τοῦ Θησέως καὶ λαβὼν τὰ ὀστά αὐτοῦ μετεκόμισεν αὐτὰ εἰς Ἀθήνας καὶ τὰ ἔθαψε πανηγυρικῶς (τῷ 468).

Ἐκ τῶν ἔκστρατειῶν τούτων ὁ Κίμων ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας ἄπειρα λάφυρα, τὰ ὄποια μετεχειρίσθη πρὸς ὄχυρωσιν καὶ καλλωπισμὸν τῆς πόλεως. Περιέβαλε δηλαδὴ τὴν Ἀκρόπολιν δι' ὄχυροῦ τείχους, τὸ ὄποιον ἐκλήθη Κιμώνειον τεῖχος, ἐκαλλώπισε τὸ ἀρχαῖον γυμνάσιον τὸ ὄποιον ἐκαλεῖτο Ἀκαδήμεια, κατέστησεν ὥραιάν την ἀγορὰν σκιάσας αὐτὴν διὰ πλατάνων καὶ ἐκόσμησε δι' εἰκόνων τοῦ περιφήμου ζωγράφου Πολυγνώτου τὴν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ του Πεισιάνακτος οἰκοδομηθεῖσαν στοάν, ἥτις ἔκτοτε ἐκλήθη Ποικίλη. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο πλουσιώτατος, ἐδαπάνα τὸν πλοῦτόν του ἀφειδῶς χάριν τοῦ λαοῦ. Ἀφήρετε τοὺς φράκτας τῶν κήπων του, διὰ νὰ εἰσέρχωνται ἐλευθέρως ξένοι τε καὶ Ἀθηναῖοι καὶ νὰ κόπτωσι καρπούς· καθ' ἐκάστην δὲ εἶχεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἐστρωμένην τράπεζαν καὶ προσεκάλει τοὺς πένητας νὰ τρώγωσιν. Οσάκις ἔξηρχετο τοῦ οἴκου του, ἥκολούθουν αὐτὸν ὑπηρέτας,

οῖτινες διεμοίραζον εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐνδύματα καὶ χρήματα.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κίμων ἔξελέχθη στρατηγός, ὅπως ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν ἐν Μικρῷ Ἀσίᾳ Περσῶν. Ἐν ἔτει λοιπὸν 465 παραλαβὼν ἐκ Πειραιῶς διακόσια πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἀποτελέσας μετὰ τῶν συμμαχικῶν πλοίων στόλον ἐκ τριακοσίων ἐν ὅλῳ πολεμικῶν πλοίων ἀπέπλευσε πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ περσικοῦ στόλου, ὃστις συγκείμενος ἐκ 350 πλοίων καὶ ἀναμένων ἄλλα 80 περι-

ΚΙΜΩΝ

πλεες κατὰ τὰ παράλια τῆς Παμφυλίας, τῆς κειμένης εἰς τὰ νότια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπιτεθεὶς δὲ ὁ Κίμων κατὰ τῶν περσικῶν πλοίων περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Εὐρυμέδοντος, ἄλλα μὲν κατεβύθισεν, ἄλλα δὲ ἡνάγκασε νὰ διφθωσιν εἰς τὴν ξηράν, τὰ δὲ λοιπὰ ἔτρεψεν εἰς φυγήν. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ἀμέσως ἀπεβίβασε τὸν στρατόν του εἰς τὴν ξηράν καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ ἐν τῇ παραλίᾳ παρατεταγμένου περσικοῦ στρατοῦ κατετρόπωσεν αὐτὸν καὶ ἔλαβεν ἄπειρα λάφυρα. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἔπλευσε πρὸς τὴν Κύπρον καὶ συναντήσας τὰ 80 πλοῖα, ἦτινα ἀνέμενεν ὁ περσικὸς στόλος, ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ

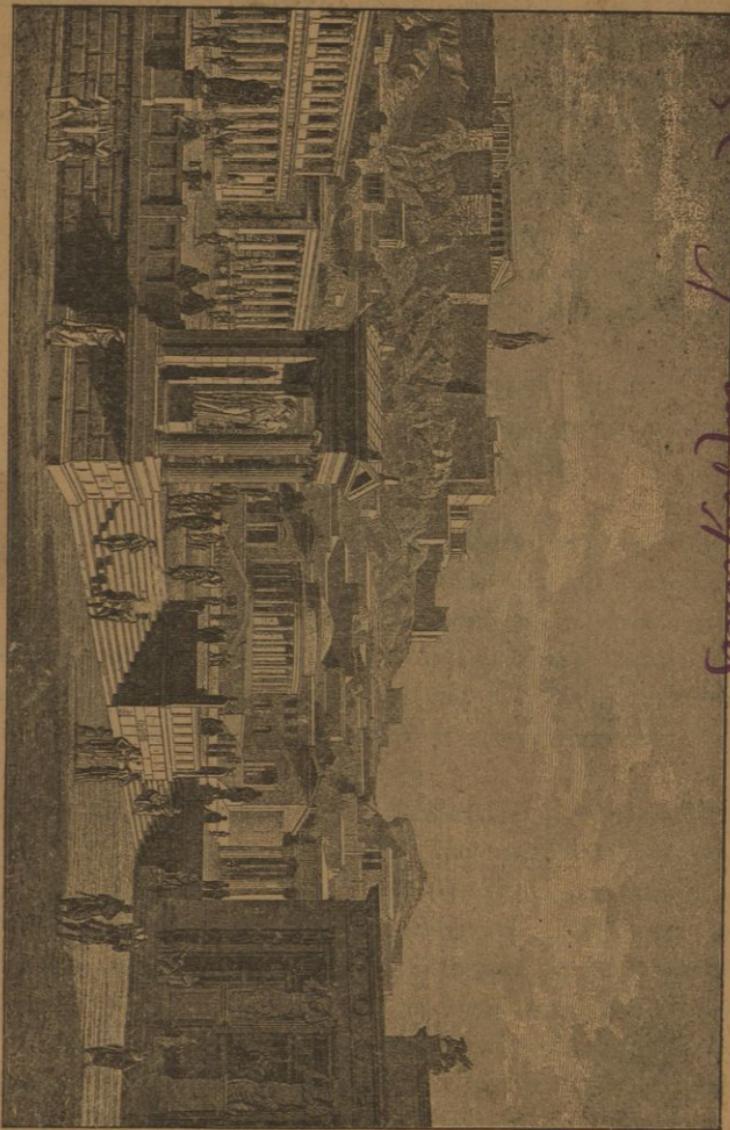
κατέστρεψε καὶ αὐτά. Ἐν μιᾷ λοιπὸν ὥμερᾳ ὁ Κίμων ἐνίκησε τοὺς Πέρσας εἰς δύο ναυμαχίας καὶ μίαν πεζομαχίαν. Μετὰ τὰ μεγάλα ταῦτα κατορθώματα τοῦ Κίμωνος τοσοῦτον ἐφεβήθησαν οἱ Πέρσαι, ὡστε ἔπαινον πλέον οἱ στόλοι τῶν νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Τοσαύτην δὲ ἐντύπωσιν προκατέτησεν ὁ φόβος οὗτος τῶν Περσῶν, ὡστε μετὰ ταῦτα ἐπιστεύθη, διτὶ οἱ περσικοὶ στόλοι δὲν ἐπέπλεον εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ δὲν ἐπετίθεντο κατὰ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διότι ὁ Κίμων εἶχε συνομολογήση μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου ταχτικὴν εἰρήνην. Ὁνομάσθη δὲ ἡ εἰρήνη αὕτη ὑπὸ τῶν πιστευσάντων αὕτην «Κιμώνειος εἰρήνη».

§ 53. Τρίτος μεσδηνιακὸς πόλεμος. Ἐξοδηρακιδύος τοῦ Κίμωνος. Καταδκαφὴ τῶν Μυκηνῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 464 π. Χ. τρομερὸς σεισμὸς συνεκλόνησε τὴν Σπάρτην. Ἐκ τοῦ σεισμοῦ τούτου πᾶσαι μὲν αἱ οἰκίαι κατέπεσον, πλὴν πέντε, εἰκοσακισχίλιοι δὲ ἄνθρωποι ἐτάφησαν εἰς τὰ ἐρείπια. Τὴν εὐκαιρίαν ταῦτην εύροντες οἱ Μεσσήνιοι ἐπανέστησαν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ κατέλαβον τὴν Ἰθώμην. Τοιουτοτρόπως ἥρχισεν δὲ τρίτος μεσδηνιακὸς πόλεμος (464 — 454 π. Χ.).

Πολιορκοῦντες οἱ Σπαρτιαταὶ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐκπορθήσωσι τὴν Ἰθώμην ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄλλων οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τῇ προτροπῇ τοῦ Κίμωνος, διτὶς ἥθελε νὰ στερεώσῃ τὴν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν ὁμόνοιαν, ἀπέστειλαν πρὸς βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν τὸν Κίμωνα μετὰ τετρακισχιλίων ὀπλιτῶν. Ἄλλ᾽ ἐπειδὴ οἱ τετρακισχίλιοι οὗτοι Ἀθηναῖοι δὲν ἥδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσιν ἀμέσως τὴν Ἰθώμην, οἱ Σπαρτιαταὶ ὑπώπτευσαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ προφασισθέντες, διτὶ δὲν εἶχον τὴν ἀνάγκην αὐτῶν, ἀπέπεμψαν αὐτούς, ἐνῷ τοὺς λοιποὺς συμμάχους δὲν ἀπέπεμψαν. Αὕτη λοιπὸν ἡ περιφρόνησις τῶν Σπαρτιατῶν τοσοῦτον ἐξώργισε τοὺς Ἀθη-

ναίους, ὥστε ἐξωστράχισαν τὸν Κίμωνα ἐπὶ δέκα ἔτη ώς πρωτάριον τῆς ἐκστρατείας (τῷ 459). Οἱ δὲ ἐν Ἰθάμῃ ἀποκαμόν-

ΑΓΟΡΑ ΑΘΗΝΩΝ

τες μετὰ δεκαετῆ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας πόλεμον συνεβιβάσθησαν νὰ ἐξέλθωσι τῆς Πελοποννήσου μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ

παιδων καὶ κατφκίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν Ναυπάκτῳ.

Κατὰ τὸν χρόνον ἑκεῖνον, κατὰ τὸν ὅποῖον οἱ Μεσσήνιοι ἐπανέστησαν καὶ κατέλαβον τὴν Ἰθάμην, οἱ Ἀργεῖοι ὠφεληθέντες καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς δεινῆς θέσεως, εἰς τὴν ὅποιαν εύρεθησαν οἱ Σπαρτιᾶται, κατέσκαψαν τὰ Μυκήνας.

§ 54. Ἀνάκλησις τοῦ Κίμωνος ἀπὸ τῆς έξορίας καὶ θάνατος αὐτοῦ.

“Οτε κατὰ τὸ ἔτος 457 π. Χ. συνήρθη ἐν Τανάγρᾳ μάχη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν, ὃ ἔξόριστος Κίμων ἔδραμεν ὡπλισμένος, διὰ νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῶν συμπολιτῶν του. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι δυσπιστοῦντες δὲν ἔδέχθησαν αὐτὸν, ἀπῆλθεν ἀφῆσας τὴν πανοπλίαν του εἰς ἑκατὸν φίλους του. Οὗτοι δὲ συναθροισθέντες περὶ τὴν πανοπλίαν τοῦ Κίμωνος ἡγωνίσθησαν γενναίως καὶ ἐφονεύθησαν πάντες. Ἡ φιλοπατρία αὐτῇ τοῦ Κίμωνος τοσούτον ἔξεπληγξε τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἔξορίας. Ἐπανελθών δὲ εἰς Ἀθήνας ὁ Κίμων κατώρθωσε νὰ συνομολογηθῇ εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν καὶ νὰ στρέψῃ τὰς ἀθηναϊκὰς δυνάμεις κατὰ τῶν Περσῶν. Ἄλλ’ ἐκστρατεύσας εἰς Κύπρον, δπως ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Πέρσας, καὶ πολιορκῶν τὸ Κίτιον ἔλαβε θανάσιμον τραῦμα, ἐξ οὗ ἀπέθανε (τῷ 449). Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τιμῶντες τὸν ἄνδρα μετεκόμισαν τὸ σῶμά του εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκήδευσαν αὐτὸν μεγαλοπρεπῶς.

§ 55. Περικλῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος διηγέρθυνε τὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν ὁ μέγας πολιτικὸς Περικλῆς, ὅστις ἦτος υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, τοῦ νικήσαντος τοὺς Πέρσας ἐν Μυκάλῃ. Ὑπῆρξε δὲ ὁ Περικλῆς ὃς: μόνον μέγας πολιτικός, ἀλλὰ καὶ δεινὸς ἥττωρ καὶ ἔξοχος στρατηγός καὶ ἐκοσμεῖτο ὑφ’ ὅλων τῶν ἀρετῶν, αἰτινες κοσμοῦσι τοὺς μεγάλους ἄνδρας. Ἡτο δηληδὴ μεγαλόψυχος, μεγαλόφρων, ἀξιοπρεπής, εὔγενής, σοβαρὸς καὶ ἀτάραχος. Λέγεται,

ὅτι ἐπὶ ὄλόκληρον ἡμέραν κακοήθης τις Ἀθηναῖος ὑβρίζε τὸν Περικλέα ἐν τῇ ἀγορᾷ, μάλιστα δὲ τὴν ἐσπέραν ἡκολουθοσεν αὐτὸν μέχρι τῆς οἰκίας του ὑβρίζων καὶ φωνάζων κατ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Περικλῆς μετ' ἀταραξίας ἤκουε τὰς ὑβρεις καὶ, ὅτε ἔφθασε πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας του, διέταξεν ἔνα τῶν ὑπηρετῶν του νὰ λάθη φανὸν καὶ νὰ συνοδεύσῃ τὸν ὑβριστὴν μέχρι τῆς οἰκίας του.

'Ο Περικλῆς, ἀφ' ὅτου ἤρχισε τὸ πολιτικόν του στάδιον, οὐδέ-

ΠΕΡΙΚΛΗΣ

ποτε ἐφαίνετο ἔζω τῆς οἰκίας του, ἐκτὸς ἂν ἐπορεύετο εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Πάντοτε ἀπέφευγε τὰ συμπόσια καὶ τὰς διασκεδάσεις· λέγεται δέ, ὅτι ἐν τῷ διαστήματι τῶν εἴκοσιν ἑτῶν, καθ' ἡ προΐστατο τοῦ δήμου, ἄπαξ μόνον παρευρέθη εἰς δεῖπνον, ὅτε ἐτέλει τοὺς γάμους του ὁ ἔξαδελφός του Εὐρυπτόλεμος· ἀλλὰ καὶ τότε πάλιν ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ δείπνου, ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ πότου. Διατρίβων κατ' οἶκον ἐδέχετο τοὺς σοφοὺς καὶ καλλιτέχνας καὶ συνεζήτει μετ' αὐτῶν περὶ ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν.

'Ο μέγας οὗτος ἀνήρ, ἢν καὶ ἐποτίσθη πλεῖστα ποτήρια πικρίας

ύπὸ τῶν συμπολιτῶν του, οὐδέποτε ἀπέβαλε τὸ θάρρος του. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ὅμου μετὰ τοσαύτης εὐγλωττίας ὥμιλει, ὡστε πάντοτε προυξένει εἰς τὸν λαὸν βαθυτάτην ἐντύπωσιν. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ δύναμις τῆς εὐγλωττίας του, ὡστε ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὅτι δημηγορῶν ὁ Περικλῆς ἤστραπτεν, ἔβρόντα καὶ ἔφερεν εἰς τὴν γλῶσσάν του τὸν κεραυνόν· διὰ τοῦτο καὶ ἐπωνομάσθη Ὄλύμπιος. Ἀγορεύων εἶχε τὸ ἴματίον του συνεσταλμένον καὶ ἵστατο ὅλως ἀτάραχος καὶ σεμνοπρεπής, ζητῶν νὰ ἐπιβάλληται διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἐπιχειρημάτων του καὶ τῆς ὀρθότητος τῶν λόγων του καὶ ὅχι δι᾽ ἔξωτερικῶν σχημάτων καὶ χειρονομιῶν.

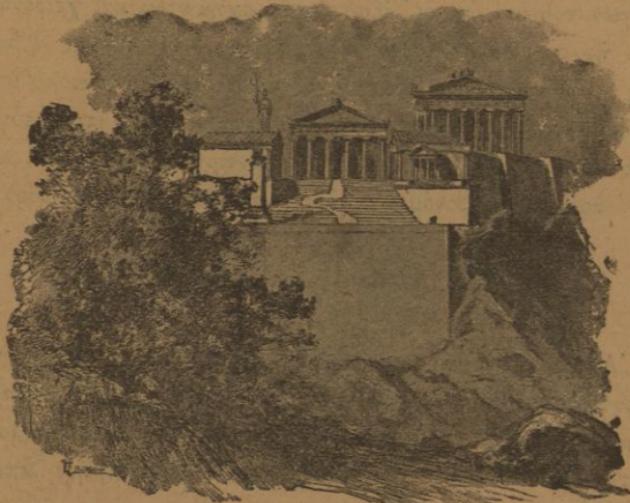
Οτε ἤρχισε τὸ πολιτικόν του στάδιον ὁ Περικλῆς, ἡ ἀριστοκρατικὴ φατρία, ἥτις εἶχεν ἀρχηγὸν τὸν Κίμωνα, ἥτο πολὺ ἰσχυρά. Οθεν ὁ Περικλῆς διὰ νὰ καταβάλῃ τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν, ἀνέλαβε τὴν ὑποστήριξιν τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ καὶ κατώρθωσε ν᾽ ἀφαιρέσῃ προνόμιά τινα τῆς ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ Βουλῆς.

§ 56. Αἱ Ἀθηναὶ ἐπὶ Περικλέους.

Αἱ Ἀθηναὶ, αἵτινες περιεβάλλοντο ὑπὸ ὄχυροῦ τείχους καὶ συνεδέοντο μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Φαλήρου (τοῦ παλαιοῦ) διὰ τῶν λεγομένων μακρῶν τειχῶν, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὄποῖον προϊστατο τοῦ ὅμου ὁ Περικλῆς, ἀπέβησαν πόλις ἐνδοξοτάτη, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐνισχύθησαν διὰ μεγάλης ναυτικῆς δυνάμεως καὶ μετέβαλλον τοὺς συμμάχους εἰς ἀληθεῖς ὑπηκόους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκαλλωπίσθησαν καὶ κατέστησαν κέντρον τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους συνεστάθησαν εἰς διάφορα μέρη ἀθηναῖκαι ἀποικίαι, διὰ τῶν ὄποιων ἐπηκτήθη ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δὲ ἀθηναῖκὸς στόλος κατέστη τὸ φόρητρον τῶν συμμάχων, διότι περιέπλεε τὰ παράλια αὐτῶν ἐπιδεικτικῶς καὶ ἐτιμώρει σκληρότατα τὰς ἀπειθουσας πόλεις. Διὰ τούτων τῶν μέσων κατωρθώθη ν᾽ αὐξηθῇ ἐπὶ Περικλέους ὁ φόρος τῶν συμμάχων εἰς ἔξακόσια τάλαντα, τῶν ὄποιων ἡ πραγματικὴ ἀξία ἀντιστοιχεῖ πρὸς εἴκοσι καὶ ἐννέα περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Πάντος δὲ τὰ ἀπὸ τῶν

συμμάχων εἰσπραττόμενα ταῦτα χρήματα κατετίθεντο ἐν τῷ συμμαχικῷ ταμείῳ, τὸ ὄποις ἀπὸ τοῦ ἔτους 454 εἶχε μετατεθῆ ἀπὸ τῆς Δήλου εἰς Ἀθήνας.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναὶ ἔκτος τῶν ἑξακοσίων ταλάγτων, ἅτινα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους ἀπελάμβανον παρὰ τῶν συμμάχων, εἰσέπραττον καὶ τετρακόσια τάλαντα ἐκ τῶν λιμενικῶν καὶ ἄλλων φόρων καὶ ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως τῶν δημοσίων κτημάτων, ἤτοι σίκοδομῶν, ἀγρῶν, δικτῶν, λιθαδίων, ἀλατωρυχείων καὶ

ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ

μεταλλείων. Οἱ Περικλῆς λόιπὸν τὰς Ἀθήνας κυβερνῶν διεγειρίζετο κατ’ ἔτος χίλια ἐν δλῳ τάλαντα, ἅτινα ἀναλογοῦσι πρὸς ἑξ ἐκατομμύρια ἀττικῶν δραχμῶν, ἤτοι πρὸς τεσσαράκοντα ὅκτω ἐκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Διὰ τῶν χρημάτων δὲ τούτων ὁ Περικλῆς ἀφ’ ἐνὸς μὲν διετήρει ἴσχυρὰν τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀφ’ ἑτέρου δὲ ἐκαλλώπισε τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἀττικὴν διὰ πλείστων λαμπρῶν ἀριστοτεχνημάτων, τῶν ὅποιων τὰ περισσότερα λείψανα κινοῦσι σήμερον τὸν θαυμασμὸν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ἐπὶ τῇ ἐποχῇ τοῦ Περικλέους ὡκοδομήθη ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὑπὸ τῶν ἀρίστων καλλιτεχνῶν Καλλικράτους καὶ Ἰκτίνου ἐκ λευκοτάτου Πεντελικοῦ μαρμάρου ὁ ἀμίμητος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὃστις καλεῖται Παρθενών καὶ ἐστοίχισεν ὑπὲρ τὰ χίλια τάλαντα, ἦτοι περὶ τὰ πεντήκοντα ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Ἐπὶ Περικλέους ἀνηγέρθησαν ὡσαύτως ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὑπὸ τοῦ ἀρί-

ΝΑΟΣ ΑΠΤΕΡΟΥ ΝΙΚΗΣ

στον καλλιτέχνου Μνησικλέους τὰ ἐφάμιλλα τοῦ Παρθενῶνος κατὰ τὴν καλλονὴν καὶ τὸ μέγεθος Προπύλαια, ὃν μέρος εἶναι ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ αὐτῶν Πινακοθήκη, ἥτις περιεῖχεν εἰκόνας ἐστοίχισαν δὲ τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὲρ τὰ δισχίλια τάλαντα, ἦτοι ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Ἐπὶ Περικλέους ἐπερατώθη ὁ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης (τῆς κοινῶς λεγομένης Ἀπτέρου Νίκης), ὃστις ὡκοδομήθη

πρὸς αἰώνιαν ἐνθύμισιν τῆς ἐν τοῖς Μηδικοῖς πολέμοις, νίκης τῶν Ἀθηναίων. Ἐπὶ Περικλέους ἀνφιεσθεῖτο τὸ Ἐρέχθειον, τὸ ὅποῖον ἐπερατώθη τῷ 407 π. Χ., προσέτι δὲ ἀνηγέρθη βορειοδυτικῶς τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν καλουμένην τῶν Τριπόδων τὸ Ὡδεῖον, ἐν Ραμνοῦντι δὲ ὁ ναὸς τῆς Νεμέσεως καὶ ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Σουνίῳ ὁ ναὸς τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς. Ἐπὶ Περικλέους τέλος ἐρρυμοτεμήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰπποδάμου τοῦ Μιλησίου ὁ Πειραιεὺς ἀνηγέρθησαν δ' ἐν αὐτῷ στοάι, ναοῖ, θέατρα καὶ ἡ Ἰπποδάμειος ἀγορά. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐπὶ Περικλέους γενομένων καλλιτεχνικωτάτων ἔργων τὴν γενικὴν ἐποπτείαν εἶχεν ὁ ἔξοχώτατος καλλιτέχνης καὶ στενώτατος τοῦ Περικλέους φίλος Φειδίας, ὅστις καὶ διεκόσμησε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καλλιτεχνῶν τὸν Παρθενῶνα δι' ἀναγλύφων καὶ ἀγαλμάτων καὶ κατεσκεύασε τὸ ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος στηθὲν χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς. Αὐτὸς δὲ ὁ Φειδίας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος κατεσκεύασε καὶ τὸ μέγιστον χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, τὸ ὅποῖον εἶχεν ὑψος ἀνώτερον τῶν πεντήκοντα ποδῶν καὶ ἐτοποθετήθη ἐν τῇ Ἀκροπόλει μεταξὺ τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Ἐρεχθίου. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἦτο τόσον πελώριον, ὥστε, διὰ νὰ δείξωσι τὸ ὑψος του, ἔλεγον, ὅτι τὸ ἄνω μέρος τοῦ κράνους τοῦ ἀγάλματος καὶ τὸ ἄκρον τοῦ δόρατος ἦδύναντο νὰ ἴδωσιν οἱ θρασσοποροῦντες ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου, ὅπόθεν ὅμως ἀληθῶς δὲν φαίνεται ἡ Ἀκρόπολις.

Ἐπὶ Περικλέους ὅχι μόνον αἱ τέχναι, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἀνεπτύχθησαν εἰς ὑψίστην τελειότητα. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἀνεφάνησαν οἱ μέγιστοι σοφοὶ πάντων τῶν αἰώνων, ἥτοι οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ Σοφοκλῆς καὶ Εὔριπόδης, ὁ πατὴρ τῆς Ἰστορίας Ἡρόδοτος, ὁ πατὴρ τῆς Ἰατρικῆς Ἰπποκράτης, ὁ ἀστρονόμος Μέτων καὶ οἱ δύο ἔξοχοι φιλόσοφοι Σωκράτης καὶ Ἀναξαγόρας. Ἐλλὰ δὲ προσθέσωμεν εἰς τούτους τὸν τραγικὸν ποιητὴν Αἰσχύλον, ὅστις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχεν ἀποθάνη, καὶ τοὺς ὀλίγον ὄστερον ἀκμάσαντας σοφούς, ἥτοι τοὺς ἴστορικους Θουκυδίδην καὶ Ξενοφῶντα, τὸν δῆτορα Λυσίαν, τὸν κωμικὸν ποιητὴν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν φιλόσοφον Πλάτωνα, βλέπομεν, ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν

ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους καὶ ὀλίγον μετ' αὐτὴν
ἡ διδάσκαλος τοῦ κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

'Απὸ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι^{τῆς} ἐν *Martireia* μάχης.

§ 57. Πελοποννησιακὸς πόλεμος (431 — 404 π. Χ.).

Αἴτια τοῦ πολέμου. Αἴτια τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπῆρξεν ἡ ζηλοτυπία τῆς Σπάρτης πρὸς τὴν μεγάλην δόξαν καὶ δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ ἀμιθαῖον μῆσος τῶν δύο τούτων πρωτευουσῶν πόλεων. Πρὸς ἔκρηξιν λοιπὸν τοῦ πολέμου δὲν ὑπελείπετο εἰμὴ ἡ ἀφορμή.

'Αφορμὴ τοῦ πολέμου. 'Η νῆσος Κέρκυρα ἦτο ἀποικία τῶν Κορινθίων. 'Ἐπειτα οἱ Κερκυραῖοι, ἀφ' οὗ ἀπέκτησαν ναυτικὴν δύναμιν καὶ πλοῦτον, ὥρισαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας νέαν ἀποικίαν, τὴν Ἐπίδαμνον, ἡς τὴν θέσιν κατέχει σήμερον τὸ Δυρράχιον. 'Ἐν Ἐπιδάμνῳ συνέβησαν τῷ 438 ἐμφύλιοι ταραχαί, καθ' ᾧς οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἔζεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν· αἱ ταραχαί δ' αὗται προυκάλεσαν πόλεμον μεταξὺ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων, διότι οἱ μὲν Κορινθίοι ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῶν δημοκρατικῶν, οἱ δὲ Κερκυραῖοι ὑπὲρ τῶν ἀριστοκρατικῶν. 'Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι (τῷ 433), οἱ Κορινθίοι ἀντεκδικούμενοι τοὺς Ἀθηναίους ἐκίνησαν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν Ποτείδαιαν, ἡτις ἦτο ἀποικίας μὲν αὐτῶν, σύμμαχος δὲ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀπέστειλαν πρὸς βοήθειαν αὐτῆς δισχιλίους στρατιώτας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀριστέα. 'Αλλ' ἐν τῷ μεταξὺ φθάνουσιν ἐκεῖ τεσσαράκοντα ἀθηναῖκαὶ τριήρεις μετὰ δισχιλίων ὄπλιτῶν· οἱ δισχιλίοι δ' οὗτοι Ἀθηναῖοι ἐνωθέντες μετ' ἄλλων συμμάχων

καὶ χιλίων προσέτι Ἀθηναίων ἐν Μακεδονίᾳ εὑρισκομένων συνεκρότησαν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 432 παρὰ τὴν Ὁλυνθον μάχην πρὸς τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς συμμάχους, καθ' ἣν ἐνίκησαν τοὺς Κορινθίους, καὶ περ πολεμήσαντας γενναίως. Ἀλλ' ἡ νίκη αὕτη τῶν Ἀθηναίων δὲν ἐπέφερεν οὔτε τὴν ἀποχώρησιν τῶν Κορινθίων οὔτε τὴν παράδοσιν τῆς Ποτειδαίας. Διὰ τοῦτο ἐνισχυθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ νέων δυνάμεων πρῶτον μὲν ὑπέταξαν τὰς ἄλλας ἀποστάσις πόλεις, ἔπειτα δὲ ἐπολιόρχησαν τὴν Ποτείδαιαν.

Ἡ Κόρινθος βαρέως φέρουσα τὰς ἀποτυχίας τῆς καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ σώσῃ τοὺς ἐν Ποτειδαίᾳ πολιορκουμένους Κορινθίους ἀπέστειλε πρέσβεις εἰς Σπάρτην, ὅπως ὀθήσῃ αὐτὴν εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἀθηναίων πόλεμον. Ἐν τῇ Σπάρτῃ εἶχον προσκληθῆ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἀντιπρόσωποι καὶ ἄλλων συμμαχικῶν τῆς Σπάρτης πόλεων· πάντες δ' οὗτοι οἱ ἀντιπρόσωποι κατεβόων κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ιδίᾳ δὲ οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Κορίνθιοι, οἵτινες ἔλεγον ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἡδίκουν τὴν Πελοπόννησον. Τοιουτορόπως λοιπὸν οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες βαρέως ἔφερον τὴν αὔξησιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπεφάσισαν τὸν πόλεμον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ηθελον ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ λάθωσι καιρόν, ὅπως προετοιμασθῶσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἔχωσι πρόφασιν τοῦ πολέμου, ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας τρεῖς πρεσβείας, δι: ὧν ἀγερώχως ἀπήγτησαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων πράγματα ἀπαράδεκτα. Καὶ ἡ μὲν πρώτη πρεσβεία ἀπήγτησε νὰ ἐκδιωχθῶσι τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἀσεβεῖς οἱ αἴτιοι τοῦ Κυλωνείου ἄγους, εἰς οὓς ἀνήκε καὶ ὁ Περικλῆς, δστις ἐκ μητρὸς ἦτο ἀπόγονος τοῦ Ἀλκμεωνίδου Μεγακλέους. Ἡ δευτέρα πρεσβεία ἀπήγτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτειδαίας καὶ ν' ἀφήσωσιν αὐτόνομον τὴν Αἴγιναν, μάλιστα δὲ νὰ καταργήσωσι τὸ ψήφισμα, δι: οὖ ἀπεκλείσαντο οἱ Μεγαρεῖς τῆς ἀττικῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ἀγορῶν τῶν συμμαχικῶν τῶν Ἀθηνῶν πόλεων. Ἡ δὲ τρίτη καὶ τελευταία πρεσβεία ἀπήγτησε ν' ἀφήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἔλευθέρας καὶ αὐτονόμους ἀπάσας τὰς ὑπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν πόλεις. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις ταύτας τῶν Σπαρτιατῶν ἐξερράγη τέλος δὲ ὀλέθριος πελοποννησιακὸς πόλεμος, δστις

διήρκεσε, πλὴν τινων διακοπῶν, 27 ἔτη, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 431 μέχρι τοῦ 404 π. Χ. Διαιρεῖται δὲ ὁ πόλεμος οὗτος εἰς τρία μέρη.

ΜΕΡΟΣ Α'

Τὰ δύο πρῶτα ἔτη τοῦ πολέμου. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος εἰσβαλὼν μετὰ πολυάριθμου στρατοῦ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐλεγχάτησε τὴν χώραν καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατὰ συμβούλην τοῦ Περικλέους ἐκλείσθησαν ἐντὸς τῆς πόλεως, συγχρόνως δὲ ἀπέστειλαν δύο στόλους, τὸν μὲν ἐξ ἑκατὸν τριήρων εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, τὸν δὲ ἐκ τριάκοντα εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Εὔβοιας. Καὶ αἱ μὲν ἑκατὸν τριήρεις, ὡν ἐστρατήγεις ὁ Καρκίνος μετὰ δύο ἄλλων, αὐξηθεῖσαι ὑπὸ πεντήκοντα κερκυραϊκῶν πλοίων, περιέπλευσαν τὴν Πελοπόννησον καὶ, ἀφ' οὗ ἔβλαψαν τὰ παράλια, ἐπέστρεψαν εἰς Πειραιᾶ· ὁ δὲ ἐκ τριάκοντα τριήρων στόλος κατέστρεψε δύο πόλεις τῶν Λοκρῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος τοῦ πρώτου ἔτους οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιπεσόντες κατὰ τῆς Αἰγίνης ἔξεδίωξαν ἀπαντας τοὺς Αἰγινῆτας σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐκ τῆς Αἰγίνης καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὴν νῆσον κληρούχους Ἀθηναίους. Τέλος περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ Ἀθηναῖοι ἐκστρατεύσαντες πανστρατικὴν πόλη τὴν στρατηγίαν τοῦ Περικλέους εἰς Μεγαρίδα ἐλεγχάτησαν τὴν χώραν.

Περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος τοῦ δευτέρου ἔτους ὁ Ἀρχίδαμος πάλιν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐκλείσθησαν πάλιν ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ ἀπέστειλαν στόλον εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλὰ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐνέσκηψεν ἐν Ἀθήναις φοβερὸς λοιμός, διστις ἥτοι ἔχανθηματικός τις τυφοειδῆς πυρετός· μετεδόθη δὲ οὗτος πρῶτον μὲν εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐκ πλοίου τινὸς πλεύσαντος ἐξ Αἰγύπτου, ἔπειτα δὲ εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἔλαβε φρικαλέαν ἐπίτασιν ἔνεκα τοῦ καύσωνος καὶ τῆς ἐν τῇ πόλει συσσωρεύσεως ἀπέιρου πλήθους· διήρκεσε δὲ περὶ τὰ τρία ἔτη καὶ πλείστους ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἄδην. Θῦμα τοῦ λοιμοῦ τούτου

ἔπεισε περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 429 καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς, ἔξηκοντούτης ὅν, ὅστις καὶ ἐτάφη μετ' ἔξαιρέτων τιμῶν ἐν Κεραμεικῷ.

Κλέων. Ἀποστασία καὶ ὑποταγὴ τῆς Μυτιλήνης. Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους ὑπῆρξε δυστύχημα μέγα καὶ ἀνεπανόρθωτον διὰ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἔκτεινε ἡ διοίκησις τῆς πόλεως περιέπεισεν εἰς χεῖρας τοῦ διεφθαρμένου δημαργοῦ Κλέωνος. Κατὰ συμβούλην τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἐν ἔτει 429, ὅτε ὑπέταξαν τὴν ἀποστατήσασαν ἀπ' αὐτῶν Μυτιλήνην ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσωσι πάντας τοὺς Μυτιληναίους· ἀλλ᾽ εὐτυχῶς μετὰ πολλὰς δυσκολίας ὑπερίσχυσε τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἡ γνώμη φρονίμων τινῶν πολιτῶν καὶ ἐπείσθη ὁ λαός νὰ μεταβάλῃ τὴν σκληρὰν ἀπόφασίν του καὶ νὰ θανατώσῃ τοὺς πρωταιτίους μόνον τῆς ἀποστασίας, οἵτινες ἦσαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους. Συγχρόνως δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καθήρεσαν τὰ τείχη τῶν Μυτιληναίων καὶ παρέλαβον τὸν στόλον αὐτῶν· ἔτι δὲ ἀπέστειλαν εἰς Λέσβον τρισχιλίους κληρούχους καὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς κατοίκους νὰ καλλιεργῶσι τοὺς ἀγροὺς καὶ ν' ἀποδίδωσιν εἰς τοὺς τρισχιλίους αὐτοὺς κληρούχους ἐτήσιον φόρον.

Καταστροφὴ τῶν Πλαταιῶν. Μεγαλειτέραν συμφορὰν ὑπέστησαν κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν αἱ Πλαταιαί. Ἐκπαλαι οἱ Πλαταιεῖς ἦσαν πιστοὶ φίλοι τῶν Ἀθηναίων· διὰ τοῦτο δὲ οἱ Θηβαῖοι μισοῦντες κύτους εἶχον εἰσβάλη νύκτα τινὰ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου αἰφνιδίως εἰς τὰς Πλαταιάς διὰ 300 ἀνδρῶν. Καὶ τότε μὲν κατώρθωσαν οἱ Πλαταιεῖς νὰ διαφύγωσι τὸν κίνδυνον φυγεύσαντες τοὺς ζητήσαντας νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν· ἀλλ᾽ ἔπειτα δὲν κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι τὴν καταστροφήν, διότι οἱ Σπαρτιάται χάριν τῶν φίλων των Θηβαίων πολιορκήσαντες ἐπὶ δύο ἔτη (429 - 427) τὰς Πλαταιάς, ἐκυρίευσαν αὐτάς. Σκληροτάτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῆς πόλεως καὶ παντελῶς ἀνελεήμονες ἐδείχθησαν οἱ Σπαρτιάται πρὸς τοὺς νικηθέντας. Διακόσιοι Πλαταιεῖς καὶ 25 Ἀθηναῖοι αἰχμαλωτισθέντες κατεσφάγησαν, οἱ δὲ γυναῖκες ἔζηνδρα ποδίσθησαν καὶ ἡ πόλις κατηδράσθη ἐκ θεμελίων.

Τὸ ἐν Σφακτηρίᾳ πάθημα τῶν Σπαρτιατῶν. Κατὰ τὸ ἔδομον ἔτος τοῦ πολέμου (425) ὁ πρώην στρατηγὸς τῶν Ἀθη-

ναίων Δημοσθένης, ὅστις τότε ἡτο ἴδιώτης, περιπλέων τὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας κατέλαβε τὴν Πύλον. Οἱ Σπαρτιᾶται μαθόντες τοῦτο προεῖδον τὸν κίνδυνον, ὅστις ἡπείλει τὴν Σπάρτην, διότι ἡ Σπάρτη ὅτε ἀπεῖχεν ἐκεῖθεν εἰμὴ 400 μόλις στάδια, ἦτοι περὶ τὰ 72 σημειῶνά χιλιόμετρα, τουτέστι περὶ τὰς 15 ὥρας. Διὰ τοῦτο ἔσπευσαν πανταχόθεν καὶ ἀπέκλεισαν τοὺς ἐν Πύλῳ Ἀθηναίους. Πρὸς ἐντελῇ δ' ἀποκλεισμὸν αὐτῶν κατέλαβον διὰ 420 ὄπλιτῶν τὴν ἀπέναντι τῆς Πύλου κειμένην νῆσον Σφακτηρίαν. Ἡ πολιορκουμένη φρουρὰ τῶν Ἀθηναίων, ἂν καὶ ἀντέσχειν εἰς τὴν πρώτην προσβολὴν τῶν Σπαρτιατῶν, δὲν ἡδύνατο εἰμὴ ἐπὶ τέλους νὰ παραδοθῇ ἀλλ' αἴφνης τεσσαράκοντα ἀθηναῖκαὶ τριήρεις πλεύσασαι ἐκ Ζακύνθου εἰσέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σφακτηρίας καὶ ἐπιπεσοῦσαι κατὰ τῶν σπαρτιατικῶν πλοίων ἄλλα μὲν ἐκυρίευσαν, ἄλλα δὲ ἡγάγκασαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ξηράν. Τοιουτορόπως λοιπὸν ἔσφησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἀμέσως ἐποιορχηστον τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ 420 Σπαρτιάτας. Βλέποντες δ' οἱ Σπαρτιᾶται, ὅτι δὲν εἶχον ἐλπίδα νὰ σώσωσι τοὺς ἀνδρας των, ἔχριναν ἀναγκαῖον μετὰ μὲν τοῦ Δημοσθένους νὰ συμφωνήσωσιν ἀνακωχὴν ὅπλων, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας νὰ προτείνωσιν εἰρήνην. Κατὰ συμβουλὴν δύμας τοῦ Κλέωνος αἱ προτάσεις τῶν Σπαρτιατῶν ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· οὕτω δ' ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν. Ἄλλ' ἡ πολιορκία τῆς Σφακτηρίας παρετείνετο, ἡ δ' ἐν Πύλῳ φρουρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐταλαιπωρεῖτο, διότι δὲν εἶχε τροφὰς καὶ πόσιμον ὑδωρ. Ἐπειδὴ δ' οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὰς ταλαιπωρίας ταύτας τῶν συμπολιτῶν των ἤρχισαν νὰ γογγύζωσι κατὰ τοῦ Κλέωνος, ὁ δημαργὸς οὗτος ἀναβάς ἐπὶ τοῦ βήματος κατηγόρησε τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ στραγγηγοὺς ὡς δειλοὺς καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι ἡδύνατο αὐτὸς ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν νὰ κυριεύσῃ τὴν νῆσον. Τοιουτορόπως κατώρθωσε ν' ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ στρατηγία. Πράγματι δ' ἐπέτυχε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, διότι, ὅτε ἤλθεν εἰς Σφακτηρίαν, τὸ δάσος τῆς νῆσου, τὸ ὄποιον ἀπέκρυπτε τὰς κινήσεις τῶν Σπαρτιατῶν, εἶχε καῆ, ὁ δὲ Δημοσθένης τὰ πάντα εἶχεν ἤδη ἔτοιμα πρὸς ἔφοδον. Ἐνωθεὶς λοιπὸν μετὰ τοῦ Δημοσθένους κατώρθωσε μετὰ πεισματώδη ἀμυναν τῶν Σπαρτια-

τῶν ν' ἀποβιβάση στρατὸν εἰς Σφακτηρίαν καὶ νὰ ἔξαναγκάσῃ τοὺς Σπαρτιάτας δόπλιτας νὰ παραδοθῶσιν. Ἐκ τῶν 420 Σπαρτιατῶν οἱ μὲν 128 ἐφονεύθησαν πολεμοῦντες, πάντες δ' οἱ λοιποί, 292, ἀπήχθησαν εἰς Ἀθήνας. Τοιουτοτρόπως διὰ τοῦ κατορθώματος τούτου ὁ Κλέων κατέβρθωσε νὰ λάθῃ ἀνέλπιστον στρατηγικὴν δόξαν.

Θάνατος Βρασίδου καὶ Κλέωνος. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σφακτηρίας οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν τὰ Κύθηρα καὶ κατέλαβον τὴν Θυρέαν, ἥτις εἶναι μέρος τῆς σημερινῆς Κυνουρίας· ὅστερον δ' ἐνικήθησαν παρὰ τὸ Δάλιον, κείμενον εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Ἐκεῖ δ' Ἀλκιβιάδης ἔσψει τὸν διδάσκαλόν του Σωκράτην κινδυνεύοντα νὰ συλληφθῇ. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ μεγαλεπήβολος στρατηγὸς τῆς Σπάρτης Βρασίδας θέλων νὰ ἀπομακρύνῃ τῆς Πελοποννήσου τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἀθηναϊκῆς ἀποικίας Ἀμφιπόλεως καὶ ἡνάγκασεν αὐτὴν νὰ γίνη σύμμαχος τῆς Σπάρτης. Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τοῦτο ἀπέστειλαν κατὰ τοῦ Βρασίδου τὸν Κλέωνα. Οἱ δὲ Κλέων ἐλθὼν εἰς Μακεδονίαν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπετύγχανεν, ἀλλ' ἔπειτα προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Βρασίδου πλησίον τῆς Ἀμφιπόλεως ἐνικήθη κατὰ κράτος καὶ, ἐνῷ αἰσχρῷς ἔφευγεν, ἐφονεύθη. Ἐν τῇ μάχῃ αὐτῇ ἔπεισε καὶ ὁ Βρασίδας γενναίως μαχόμενος καὶ ἐτάφη ἐντὸς τῆς πόλεως.

Νικίειος εἰρήνη. Ἄφ' οὖ ἔζέλιπον οἱ δύο φιλοπόλεμοι στρατηγοὶ Βρασίδας καὶ Κλέων, ἡ εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν δὲν ἦτο πλέον ἀδύνατος. Περὶ τὸ τέλος λοιπὸν τοῦ δεκάτου ἔτους τοῦ πολέμου (421) διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ συνετοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Πλειστοάνακτος συνωμολογήθη πεντηκονταετῆς μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης εἰρήνη, ἥτις ἀπὸ τοῦ ἐργασθέντος ὑπὲρ αὐτῆς Νικίου ὄνομάζεται Νικίειος. Διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης ἀντηλλάγησαν οἱ αἰχμάλωτοι, ἀπεδόθησαν ἀμοιβαίως αἱ κυριευθεῖται πόλεις καὶ τέλος ἐκηρύχθησαν ἐλεύθεραι καὶ αὐτόνομοι αἱ θρακικαὶ πόλεις, ὑποχρεούμεναι μόνον νὰ πληρώνωσι φόρον τινὰ εἰς τὰς Ἀθήνας.

ΜΕΡΟΣ Β'

Αλκιβιάδης. Ο Νικίας ἐνόμιζεν, ὅτι διὰ τῆς συνομολογηθείσης εἰρήνης ἔμελλον ν' ἀπαλλαχθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ μακρὸν τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἥπατᾶτο, διότι πρὸς τὴν φιλειρηνικὴν πολιτείαν του καὶ σύνεσίν του ἀντέκειντο αἱ ἀνήσυχοι διαθέσεις τῶν φιλοπολέμων, ἵδιως τῶν νέων, καὶ τὰ κατακτητικὰ δύνειρα τῶν ἑξημερών. Ψυχὴ δὲ τῶν ἀνησύχων τούτων ἦτο ὁ Ἀλκιβιάδης.

Ο Ἀλκιβιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Κλεινίου ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 452 π. Χ., ἦτο δὲ συγγενὴς τοῦ Περικλέους καὶ μαθητὴς τοῦ Σωκρά-

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

τους. Ἀλλ' οὔτε τοῦ πρώτου τὴν σοθαρότητα εἶχεν οὔτε τοῦ δευτέρου τὸν θετικὸν χαρακτῆρα. Εἶχεν ἐκ φύσεως τὰ μέγιστα τῶν προτερημάτων καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἐλαττωμάτων. Ἡτο δηλαδὴ ὡραῖος, μεγαλοφυὴς καὶ φιλότιμος, ἀλλὰ καὶ ἐπιπόλαιος, αὐθάδης καὶ ματαιόφρων. Πάντοτε ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκυμαίνετο μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, ὃ δὲ χαρακτῆρα του ἦτο τοσοῦτον ἀκανόνιστος καὶ διεστραμμένος, ὥστε οὐδὲ αὐτὸς ὁ μέγας διδάσκα-

λός του ἡδουνήθη νὰ τὸν διαρρυθμίσῃ. Διηγοῦνται δὲ περὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου πολλὰ παράδοξα, διὰ τῶν ὁποίων ἀρκούντως κατὰ τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν χαρακτηρίζεται. Ἐνδρωθεὶς δ' ὁ Ἀλκιβιάδης τόσον φιλόδοξος ἔγινεν, ὥστε πάντοτε προσεπάθει νὰ ὑπερβαίνῃ τοὺς συμπολίτας του κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν πολυτέλειαν. Διὰ τοῦτο προσῆλθέ ποτε εἰς τοὺς Ὁλυμπιακοὺς ἀγῶνας μετὰ ἐπτὰ ἀρμάτων καὶ ἐνίκησε. Τοῦτο δὲ ὅχι μόνον ἰδιώτης, ἀλλ' οὕτε βασιλεὺς εἴχε ποτε κατορθώση.

Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν. Τοιοῦτος ὢν ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἐβράδυνε νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἀνήσυχόν του πνεῦμα καὶ τὴν περὶ τὸ λέγειν ἐπιδεξιότητά του, διὰ νὰ πείσῃ τοὺς συμπολίτας του νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Σικελίας, ὅπως κυριεύσωσι τὴν μεγάλην καὶ πλουσίαν ἐκείνην νῆσον. Οἱ Ἀθηναῖοι θεωρήσαντες τὴν ὑποταγὴν τῆς Σικελίας εὔκολον δὲν ἐβράδυναν νὰ πεισθῶσιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ προφασισθέντες, διὰ ἥθελον νὰ βοηθήσωσι τοὺς κατοίκους τῆς σικελικῆς πόλεως Ἐγέστης, πολεμοῦντας κατὰ τῆς μεγίστης τῶν πόλεων τῆς Σικελίας, τῶν Συρακουσῶν, ἡτοίμασαν στόλον ἐξ 134 πλοίων καὶ στρατὸν ἐκ 36 000 ἀνδρῶν· διώρισαν δὲ στρατηγοὺς τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Νικίαν καὶ τὸν Λάμαχον.

Ἀλλ' ἐνῷ εἴχον περατωθῆ ἀι μεγάλαι διὰ τὴν ἐκστρατείαν παρασκευαί, πρωίαν τινὰ εὐρέθησαν κεκομμέναι αἱ κεφαλαὶ τῶν λεγομένων Ἐρμῶν. Ὡνομάζοντο δὲ τοιουτοτρόπως τετράγωνοι στῆλαι, αἱ ὅπειαι ἀπέληγον πρὸς τὰ ἄνω εἰς κεφαλὴν θεοῦ ἦ ήρως καὶ ἐκόσμουν τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Τότε οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Ἀλκιβιάδου εύροντες εὐκαιρίαν, διὰ νὰ καταδιώξωσιν αὐτόν, διέδοσαν, διὰ αὐτὸς μετὰ τῶν φίλων του διέπραξαν ἐν καιρῷ νυκτὸς τὴν ἀσεβῆ ταύτην πρᾶξιν, ἀκόμη δὲ διὰ περιέπαιξε καὶ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Οἱ Ἀλκιβιάδης ἀκούσας τὰς κατηγορίας ταύτας ἐζήτησε νὰ δικασθῇ ἀμέσως. Ἀλλ' οἱ ἀντίπαλοί του, ἐπειδὴ ἐγνώριζον, ὅτι οὐδόλως θὰ ἡδύναντο νὰ βλάψωσιν αὐτόν, διότι καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατὸς τὸν ἡγάπα, κατώρθωσαν ν' ἀναβληθῆ ἡ δίκη. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ τῶν συστρατήγων του ἄκριτος ὁ Ἀλκιβιάδης (415).

Καταδίκη τοῦ Ἀλκιβιάδου. Μετὰ τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔπεισαν τὸν λαὸν ν' ἀνακαλέσῃ τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς Ἀθήνας πρὸς ἀπόλογίαν. Ἐνῷ λοιπὸν εἶχε φθάση σύτος εἰς Σικελίαν καὶ συνεσκέπτετο μετὰ τῶν συστρατήγων του περὶ τοῦ σχεδίου τοῦ πολέμου, αἴφνης φθάνει εἰς Σικελίαν ἡ Ἱερὰ ναῦς Σαλαμινία, διὰ νὰ παραλάβῃ αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους του. Ὁ Ἀλκιβιάδης λαβὼν τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἐφάνη μὲν πρόθυμος νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐπεβιβάσθη εἰς τὴν Σαλαμινίαν· ἀλλ᾽ ὅτε ἡ Ἱερὰ ναῦς ἔφθασεν εἰς τοὺς Θουρίους τῆς κάτω Ἰταλίας, κατώρθωσε μεθ' ὀλῶν τῶν φίλων του νὰ ἐκφύγῃ, ἔπειτα δὲ εὔρων πλοῖον ἔπλευσεν εἰς Πελοπόννησον καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ Ἀργος. Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὴν φυγὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ἐκλαβόντες αὐτὴν ὡς ὄμολογίαν τῆς ἐνοχῆς του κατεδίκασαν αὐτὸν ἐρήμην εἰς θάνατον. Τοῦτο μαθὼν οὗτος εἶπεν «έγὼ θὰ δεῖξω εἰς αὐτούς, ὅτι ζῶ» καὶ μεταβὰς εἰς Σπάρτην παρεκίνησε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ καταλάθωσι τὴν Δεσκέλειαν, διὰ νὰ βλάπτωσιν ἐκεῖθεν τὴν Ἀττικήν, ἀκόμη δὲ ν' ἀποστείλωσιν εἰς Σικελίαν τὸν στρατηγὸν Γύλιππον πρὸς βοήθειαν τῶν Συρακοσίων.

Ἡ ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων (413). Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου δὲ Νικίας πολιορκήσας στενῶς τὰς Συρακούσας ἔφερεν αὐτὰς εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἀλλ᾽ ὅτε ἔφθασεν δὲ Γύλιππος μετὰ τρισχιλίων ὀπλιτῶν πρὸς βοήθειαν τῶν Συρακοσίων, τὰ πράγματα ὀλῶς μετεβλήθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἦλθον εἰς μεγάλην στενοχωρίαν. Καὶ ἔσπευσε μὲν ἀμέσως δὲ Νικίας νὰ ζητήσῃ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπικουρίας, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν τοιαύτας ὑπὸ τοὺς στρατηγὸν Δημοσθένη καὶ Εύρυμεδόντα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν ἐπικουριῶν τούτων οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθησαν κατὰ ξηράν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἀπώλεσαν δισχιλίους ἄνδρας, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τῶν Συρακοσίων καὶ Κορινθίων. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἥδύναντο νὰ παραμείνωσιν ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Συρακοσίων διὸ ἔλλειψιν τροφῶν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἥδύναντο νὰ ἔξελθωσι τοῦ λιμένος, διότι τὰ πλοῖα τῶν Συρακοσίων ἔκλειον τὴν εἴσοδον. Διὰ τούτους λοιπὸν τοὺς λόγους ἥγαγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι στρατόπεδον, ἀσθενεῖς καὶ πλοῖα

καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου ἐν μόνον ζητοῦντες πλέον, πῶς νὰ σωθῶσιν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία ἐλπὶς τῶν ἔξελιπε, διότι, ἐνῷ ὑπεχώρουν, προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Γυλίππου καὶ τῶν Συρακοσίων καὶ ἡναγκάσθησαν μετὰ αἰματηροὺς ἀγῶνας νὰ παραδοθῶσιν. Ἐκ τῶν αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων ἐπτακισχίλιοι μὲν κατεδικάσθησαν νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὰ λατομεῖα τῶν Συρακουσῶν, πολλοὶ δὲ ἐπωλήθησαν καὶ δλιγιστοὶ κατώρθωσαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἀθήνας. Ὁχι δὲ δλιγάτερον σκληρὰ ὑπῆρχεν ἡ τύχη τῶν στρατηγῶν Νικίου καὶ Δημοσθένους, οἱ ὄποιοι ἐφονεύθησαν ἐν Συρακούσαις.

ΜΕΡΟΣ Γ'

Ὀλιγαρχία ἐν Ἀθήναις. Μαθόντες οἱ ἐν Ἀθήναις τὴν ἐν Σικελίᾳ συμφορὰν ἐφοβήθησαν τὰ μέγιστα, διότι ἐνόμισαν ἀφ' ἐνὸς μέν, ὅτι οἱ ἔχθροι εὐθὺς ἤθελον πολιορκήσῃ τὰς Ἀθήνας κατά τε ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτι οἱ σύμμαχοὶ τῶν ἤθελον ἀποστατήσῃ. Ἐν τούτοις μετὰ πολλῆς σπουδῆς συνέλεξαν στρατὸν καὶ κατεσκεύασαν πλοῖα, τὰ ὄποια καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ προσέχωσι μὴ ἀποστατήσωσιν οἱ σύμμαχοι. Οἱ δὲ Ἀλκιβιάδης, ὅστις εἶχεν ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Σπάρτης, ἦλθεν εἰς Σάμον, ὅπου εύρισκετο τότε ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος. Ἐκεῖθεν δὲ ἐνεργῶν διὰ τοῦ Ἀθηναίου Πεισάνδρου κατώρθωσε νὰ καταλυθῇ ἡ ἐν Ἀθήναις δημοκρατία. Ἀνετέθη δὲ ἡ κυβέρνησις τῆς πόλεως εἰς τετρακοσίους ἄνδρας, ἀντὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δῆμου ἔξελεξαν πεντακισχιλίους ἄνδρας, τοὺς ὄποιους συνεκάλουν οἱ τετρακόσιοι, διότε ἤθελον. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ τετρακόσιοι οὗτοι προσεφέροντο πρὸς τὸν λαὸν τυραννικῶς καὶ ἄλλους μὲν τῶν πολιτῶν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ἔξωρισαν καὶ ἄλλους ἔρριψαν εἰς τὰ δεσμωτήρια, δὲ λαὸς συνελθὼν εἰς τὴν Πνύκα κατέλυσε τὴν δλιγαρχίαν τῶν τετρακοσίων καὶ παρέδωκε τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς πεντακισχιλίους. Τοιουτοτρόπως καθιδρύθη πολίτευμα, τὸ ὄποιον ἦτο κράμα δημοκρατίας καὶ

δλιγαρχίας. Τότε δ' ἐψήφισεν ὁ λαὸς καὶ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Κάθοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου. Μαθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης τὴν ἀνάκλησιν τοῦ προσεπάθησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος. Τοῦτο δὲ καὶ κατώρθωσε, διότι κατενίκησε τοὺς Λακεδαιμονίους πρῶτον μὲν εἰς δύο ναυμαχίας, ἐν Σηστῷ καὶ Ἀβύδῳ, ἔπειτα δὲ λαμπρῶς παρὰ τὴν Κύζικον κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Τέλος δέ, ἀφ' οὗ ἐκυρίευσε τὰς παρὰ τὸν Ἐλλήσποντον χώρας, κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ τῷ 408 π. Χ. φέρων ἄπειρα λάφυρα καὶ σύρων πολλὰ ἔχθρικὰ πλοῖα. Ἀφ' οὗ δ' ἔγινε δεκτὸς ἐν Πειραιεῖ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ πλήθους, ἀνῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἔξελέχθη στρατηγὸς αὐτοκράτωρ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Καθαίρεσις τοῦ Ἀλκιβιάδου (407). Ἐκλεχθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης στρατηγὸς ἔξεπλευσε μετά τινας μῆνας μετὰ ἑκατὸν πλοίων εἰς Σάμον καὶ προσωριμίσθη εἰς τὸ Νότιον, ἐπίνειον τῆς Κολοφῶνος, ἐνῷ δὲ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων Λύσανδρος εὑρίσκετο μετὰ στόλου ἐντὸς τοῦ λιμένος Σάμου. Κατὰ τὰς ἡμέρας δὲ ἔκεινας ὁ Ἀλκιβιάδης θέλων νὰ συλλέξῃ χρήματα πρὸς μισθοδοσίαν τῶν ναυτῶν του ἀπεμακρύνθη τοῦ στόλου καὶ μετέβη εἰς Καρίαν. Ἀνέθηκε δὲ τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου εἰς τὸν ὑπονάυαρχον Ἀντίοχον, τὸν ὄποιον διέταξε νὰ μὴ συνάψῃ ναυμαχίαν, μηδὲ ἔὰν ἐπιπλεύσωσι κατ' αὐτοῦ τὰ σπαρτιατικὰ πλοῖα. Ἄλλ' ὁ Ἀντίοχος θέλων, ὡς φάνεται, νὰ δοξασθῇ, κατεφρόνησε τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ συνεκρότησε πρὸς τὸν Λύσανδρον ναυμαχίαν, καθ' ἥν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθησαν. Ο δὲ Ἀλκιβιάδης μαθὼν τὴν ἡτταν τῶν Ἀθηναίων ἐπανῆλθε καὶ προσκάλει τὸν Λύσανδρον εἰς ναυμαχίαν. Ἄλλ' οὕτος, ἐπειδὴ ἥτο νικητής, δὲν ἐδέχετο. Ἐκ τῆς ἡττῆς δὲ ταύτης οἱ ἐν Ἀθήναις ἔχθροι τοῦ Ἀλκιβιάδου λαβόντες ἀφοριὴν κατηγόρησαν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, διτὶ κατέστρεψε τὸν στόλον, διότι ἀφῆκε τὴν στρατηγίαν εἰς ἄνθρωπον ἄπειρον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πεισθέντες ἐκ τῆς κατηγορίας ταύτης καθήρεσαν τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἀπέστειλαν ἀντ' αὐτοῦ δέκα ἄλλους στρατηγούς, ὃν τὰ πρωτεῖα εἶχεν ὁ

Κόνων. Ό δέ Ἀλκιβιάδης μαθὼν ταῦτα καὶ φοβηθεὶς μετέβη εἰς τὴν θρακικὴν Χερσόνησον, ὃπου εἶχε κτῆμά τι ὡχυρωμένον.

Πολιορκία τοῦ Κόνωνος ἐν Μυτιλήνῃ. Ἐν ἔτει 406, ἐπειδὴ ἔληξεν ὁ χρόνος τῆς ναυαρχίας τοῦ Λυσάνδρου, ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Σπάρτης διάδοχος αὐτοῦ ὁ τελμηρὸς Καλλικρατίδας. Ἰδὼν οὗτος τὸν Κόνωνα πλέοντα μετὰ τοῦ στόλου του πρὸς τὴν Σάμον ἔσπευσεν ἀμέσως πρὸς καταδίωξίν του καὶ διακόψας τὸν πρὸς τὴν Σάμον πλοῦν αὐτοῦ ἡνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Μυτιλήνης, ὃπου ἔπλευσε καὶ αὐτὸς μετὰ 170 πλοίων. Ἐκεῖ λοιπὸν συνήφθη κρατερὰ ναυμαχία, καθ' ἥν ὁ Κόνων ἀπώλεσε τριάκοντα πλοῖα καὶ ἡναγκάσθη ν' ἀνελκύσῃ τὰ λοιπὰ τεσσαράκοντα ὑπὸ τὸ τεῖχος τῆς Μυτιλήνης. Πολιορκηθεὶς δὲ πάραυτα καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ δύο ἐκ τῶν ἄριστα πλεούσων τριήρων εἰς Ἀθήνας διὰ ν' ἀναγγείλῃ τὰ γεγονότα. Ἐκ τῶν τριήρων δὲ τούτων μόνη ἡ μία κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τοὺς ἔχθρους καὶ νὰ πλεύσῃ εἰς Ἀθήνας, ἡ δ' ἄλλη συνελήφθη ὑπὸ τῶν ἔχθρων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὴν πολιορκίαν τοῦ Κόνωνος συνῆλθον ἀμέσως εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐτοιμασθῶσιν 110 πλοῖα, νὰ ἐπιβιβασθῶσι δὲ εἰς αὐτὰ πάντες οἱ ἔχοντες στρατεύσιμον ἡλικίαν καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι. Ὁ νέος οὗτος στόλος εἰς διάστημα τριάκοντα ἡμερῶν καταρτισθεὶς ἔπλευσεν εἰς Σάμον, ὃπου ἡνάθησαν μετ' αὐτοῦ καὶ δέκα σάμια πλοῖα καὶ ὑπὲρ τὰ τριάκοντα τῶν ἄλλων συμμάχων. Ὁ δέ Καλλικρατίδας μαθὼν τὴν ἐν Σάμῳ συνάθροισιν τῶν ἀθηναϊκῶν πλοίων ἀφῆκεν ἐν Μυτιλήνῃ 50 πλοῖα καὶ ἤρχοντα αὐτῶν τὸν Ἐπεύνικον, αὐτὸς δὲ μετὰ 120 πλοίων ἀπέπλευσεν.

Ἡ παρὰ τὰς Ἀργινούσας ναυμαχία (406). Ἀποπλεύσας ὁ Καλλικρατίδας ἐκ Μυτιλήνης συνήντησε τὰ ἀθηναϊκὰ πλοῖα παρὰ τὰς Ἀργινούσας νήσους ἀπέναντι τῆς Λέσβου καὶ συνῆψεν ἐκεῖ κρατερὰν πρὸς τὰ ἀθηναϊκὰ πλοῖα ναυμαχίαν, καθ' ἥν νικηταὶ ἀνεδείχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν 25 τριήρεις αὐτάνδρους, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ὑπὲρ τὰς 75 καὶ τὸν Καλλικρατίδαν αὐτόν, διστις πεσών εἰς τὴν θάλασσαν ἡφανίσθη. Χειμῶν δὲ σφοδρότατος ἐπελθὼν ἡμπόδισε τοὺς

Αθηναίους στρατηγούς νὰ καταδιώξωσι τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ νὰ διασφώσωσι τοὺς ναυαγούς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐστέρησεν αὐτοὺς τοῦ ἀξιώματος καὶ μάλιστα τοὺς εἰς Ἀθηνας ἐπιστρέψαντας κατεδίκασεν ἀδίκως εἰς θάνατον. Οὐ δὲ Κόνων διεσώθη, διότι δὲν εἶχε λάθη μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν.

Ολεθρος τῶν Ἀθηναίων παρὰ τοὺς Αἴγδος ποταμοὺς (405). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδου οἱ σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν ἀποστείλαντες πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην ἐζήτησαν πάλιν ναύαρχον τὸν πανούργον Λύσανδρον. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἐπειδὴ νόμον εἶχον νὰ μὴ ἐκλέγωσι διὶς τὸν αὐτὸν ναύαρχον, ἀπέστειλαν ὡς τοιοῦτον τὸν "Αραχον, ἀλλ' ἔδωκαν εἰς αὐτὸν ὡς ὑποναύαρχον ἢ ἐπιστολέα, ὡς ἔλεγον οἱ Σπαρτιᾶται, τὸν Λύσανδρον. Τοιουτορόπως ἐτηροῦντο μὲν οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ πραγματικῶς ἐδίδετο καὶ πάλιν ἢ ναύαρχία εἰς τὸν Λύσανδρον. Ἐλθὼν δ' οὗτος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον πρῶτον μὲν ἀνώρθωσε τὰς γενομένας ζημίας, ἐπειτα δ' ἐπετέθη κατὰ τῆς συμμάχου τῶν Ἀθηναίων πόλεως Λαμψάκου καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας πλέοντες μετὰ 180 πλοίων προσωριμίσθησαν παρὰ τοὺς Αἴγδος ποταμοὺς ἀπέναντι τῆς Λαμψάκου. Ἐκεῖ δὲ ἐσπευσεν ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις εὑρίσκετο ἐκεῖ πλησίον ὡς ἔξοριστος, καὶ συνεδούλευσε τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς ν' ἀποπλεύσωσιν ἐκεῖθεν. Ὅπεδειξε δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς πρῶτον μέν, διτι δὲν εὑρίσκοντο εἰς λιμένα, δεύτερον δέ, διτι, ἐπειδὴ δὲν εἶχον πλησίον πόλιν τινά, ἥναγκαζοντο νὰ φέρωσι τρόφιμα ἐκ τῆς Σηστοῦ, ητις ἀπετίχειν ἐκεῖθεν δέκα καὶ πέντε στάδια. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ δὲν ἤκουσαν τὴν ὄρθὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ἐξηκολούθουν νὰ μένωσι προσωριμισμένοι εἰς τὸ ἀλίμενον ἐκεῖνο μέρος. Ἐκεῖ λοιπὸν ἡμέραν τινὰ ὠφεληθεὶς ὁ Λύσανδρος ἐκ τῆς κουφότητος τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες εἶχον ἀφῆσθη κενὰ τὰ πλοῖα καὶ εἶχον διασκορπισθῆ εἰς τὴν παραλίαν, ἐπιπίπτει αἰφνιδίως καὶ συλλαμβάνει πάντα τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων, πλὴν ὀκτώ, τὰ δύοτα διασωθέντα κατέψυγον ὑπὸ τὸν Κόνωνα εἰς τὴν Κύπρον, καὶ τῆς Παράλου, ἡ δόποια ἀπέπλευσεν εἰς Ἀθηνας καὶ ἀνήγγειλε τὴν καταστροφὴν. Τρισχίλιοι δὲ τότε αἰχμάλωτοι Ἀθηναῖοι ἐσφά-

γησαν ύπὸ τῶν νικητῶν ἀνηλεῶς. Τοιουτοτρόπως ἔκει ἐν Αἰγαῖς Πισταμοῖς συνετρίβη ὄλοσχερῶς ἢ δύναμις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐν μιᾷ μόνῃ ὥρᾳ ἐπερατώθη ὁ μακροχρόνιος πελοποννησιακὸς πόλεμος.

Παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν (404). Εὔθυς μετὰ ταῦτα ὁ Λυσανδρὸς καθυπέταξε τὴν Χαλκηδόνα, τὸ Βυζάντιον καὶ ἀπάσας τὰς συμμάχους τῶν Ἀθηνῶν πόλεις καὶ νήσους πλὴν τῆς Σάμου. Ἀφ' οὗ δὲ κατέλυσε πανταχοῦ τὰς δημοκρατίας καὶ κατέστησεν εἰς ἔκαστην πόλιν ἔνα ἀρμοστὴν Λακεδαιμόνιον καὶ δέκα ἄρχοντας ἐγχωρίους, ἀπέπλευσε μετὰ 150 πλοίων εἰς Πειραιᾶ καὶ ἤρχισε νὰ ἐμποδίζῃ τὸν εἰσπλουν παντὸς πλοίου φέροντος τρόφιμα. Συγχρόνως δὲ καταβάς καὶ ὁ Ἡγιεὶς ἐκ Δεκελείας καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ ἐλθόντος ἐτέρου τῆς Σπάρτης βασιλέως Παυσανίου ἐποιόρκει τὰς Ἀθηναῖς κατὰ ξηράν. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπόν, ἐπειδὴ εὐρίσκοντο εἰς τοιαύτην πολιορκίαν καὶ ἐστεροῦντο συμμάχων, πλοίων καὶ τροφῶν, ἡναγκάσθησαν μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις νὰ δεχθῶσιν εἰρήνην, δι' ἣς ὑπεχρεώθησαν α') νὰ καθαιρέσωσι τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς· β') νὰ παραδώσωσι τὰ πλοιά των, πλὴν δώδεκα· γ') νὰ ἀνακαλέσωσι τοὺς φυγάδας καὶ δ') νὰ ἔχωσι μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων τοὺς αὐτοὺς ἔχθρους καὶ φίλους καὶ ν' ἀκολουθῶσιν αὐτοὺς. ἡγουμένους καὶ κατὰ ξηράν καὶ κατὰ θάλασσαν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης παρέδοσαν εἰς τὴν Σπάρτην αὐτὰ τὰ νεύρα τῆς δυνάμεως των καὶ ἐγκατέλιπον τὴν ἡγεμονίαν ἔκεινην, ἡ ὅποια εἶχεν ἀναδείξῃ τὴν πόλιν πλουσίαν, ἰσχυρὰν καὶ λαμπράν. Ἀφ' οὗ ἐπεκυρώθη ἡ εἰρήνη αὕτη, ἤρχισε τῇ 16 Μαΐου τοῦ 404 ύπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Λυσανδρού, τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν ἡ κατεδάφισις τῶν τειχῶν, ἐν ῥῷ συγχρόνως αὐλητρίδες ἐπαιζον τοὺς αὐλούς, ὡς νὰ συνέθαινε μέγα τι εὐτύχημα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν κατελύθη τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ἐν Ἀθηναῖς καὶ ἐξελέχθησαν τριάκοντα ἄνδρες, εἰς τοὺς ὅποιούς ἐπετράπη πᾶσα ἑξουσία καὶ ἡ συγγραφὴ νόμων, καθ' οὓς ἔμελλον νὰ πολιτευθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀφ' οὗ δ' ἔγιναν ταῦτα, ὁ μὲν Ἡγιεὶς καὶ ὁ Παυσανίας μετὰ τῶν στρατιωτῶν των ἀπῆλ-

θον, ὁ δὲ Λύσανδρος ἔπλευσεν εἰς τὴν Σάμον, τὴν μόνην μείνασσαν πιστὴν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἡνάγκασεν αὐτὴν νὰ παραδοθῇ καὶ νὰ ὑποκύψῃ εἰς κυβέρνησιν ὀλιγαρχικήν. Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσανδρος ἀπολύσας τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων ἐπανῆλθεν εἰς Σπάρτην φέρων ἅπειρα λάφυρα. Τοιουτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ μακρὸς καὶ φρικώδης πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὅστις ἐπήνεγκε μὲν τὴν ταπείνωσιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν αὔξησιν τῆς Σπάρτης, ἐκλόνησεν ὅμως ἐκ βάθρων τὴν Ἐλλάδα καὶ προητοίμασε τὸν ὄλεθρον αὐτῆς.

Θάνατος τοῦ Ἀλκιβιάδου. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν ὁ Ἀλκιβιάδης κατέφυγεν εἰς τὴν Βιθυνίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Φρυγίαν, *[ἴσπου κατ'] ἀπαίτησιν τῶν]* Σπαρτιατῶν ἐδολοφονήθη κατὰ διαταγὴν τοῦ σατράπου Φαρναβάζου.

Ξ 58. Οἱ τριάκοντα ἐν Ἀθήναις.

Διὰ τῆς ἐν Αἴγιος Ποταμοῖς καταστροφῆς ἡ πολιτικὴ δόξα τῶν Ἀθηναίων ἐξηφανίσθη, διότι ἔκτος τῆς ταπεινώσεως, τὴν ὅπσιαν ὑπέστησαν οὗτοι, ἀπώλεσαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν νικητῶν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν ἀφόρητον ἀρχὴν τριάκοντα ἀνδρῶν, οἵτινες διὰ τὰς ὥμας καὶ ἀπανθρώπους πράξεις τῶν δικαίως ὑστερον ἐκλήθησαν τύραννοι. Οἱ τριάκοντα οὗτοι ἄνδρες ἐξελέχθησαν ἐπὶ ἀρχοντος Πυθοδώρου· τούτων δὲ ἐπισημότεροι ἦσαν ὁ Κριτίας καὶ ὁ Θηραμένης. Ἐκλεχθέντες πάντες οὗτοι, διὰ νὰ συντάξωσι νέους νόμους, τὴν μὲν ἐκπλήρωσιν τοῦ κυρίου αὐτῶν ἔργου ἀνέβαλλον, ἡρκέσθησαν δὲ μόνον νὰ διορίσωσι πεντακοσίους βουλευτὰς καὶ τὰς ἄλλας ἀρχάς, καθὼς αὐτοὶ ήθελον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκυβέρνων ἐπιεικῶς καὶ κατεδίωκον καὶ ἐφόνευον τοὺς συκοφάντας καὶ τοὺς πονηρούς· ἀλλ' ἔπειτα, ἀφ' οὗ ἔλαβον παρὰ τοῦ Λυσάνδρου φρουρὰν σπαρτιακὴν ὑπὸ ἀρμοστὴν τὸν Καλλίδιον, ἡρχισταν νὰ καταδιώκωσι καὶ νὰ φονεύωσι τοὺς πλουσίους, τοὺς δυνατοὺς καὶ πόντας ἐκείνους, τῶν ὅποιών τὰς περιουσίας ήθελον ν' ἀρπάσωσι. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ θηριωδία αὐτῶν, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν συνάρχοντά των

Θηραμένη κατεδίκασαν εἰς θάνατον, διότι ἐτόλμησε ν' ἀντιτείνῃ εἰς τὰ σκληρά των μέτρα. Ἐφόνευσαν δὲ ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος οὐχὶ ὀλιγωτέρους τῶν 1500 ἀνδρῶν.

"Ενεκα τῆς θηριωδίας τῶν τυράννων πλεῖστοι φιλελεύθεροι πολεῖται ἔφυγον ἐξ Ἀθηνῶν· εἰς δ' ἐκ τῶν φυγάδων ἦτο καὶ ὁ Θρασύβουλος, διστις μετ' ἄλλων φυγάδων κατέφυγεν εἰς Θῆβας. Ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ μὴ ὑποφέρων νὰ διατελῇ ἡ πατρίς του ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν τυράννων ἀνέλαβε νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὴν. Ἡμέραν τιγά λοιπὸν καταλαμβάνει μετὰ 70 ὄμοφρόνων τὴν Φυλήν, χωρίον κείμενον ἐπὶ τῆς Πάρνηθος ἐν τοῖς μεθορίοις τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, καὶ ἐκεῖθεν, ἀφ' οὗ ηὔξησε τοὺς ὀπαδούς του εἰς 700, καταβαίνει εἰς τὴν Μουνιχίαν. Καὶ ἔσπευσαν μὲν τότε οἱ τύραννοι μετὰ στρατοῦ ἐναντίον τοῦ Θρασυβούλου, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσαν, διότι, μάχης γενομένης ἐν τοῖς ὅδοις τοῦ Πειραιῶς, ἐνικήθησαν. Ἐν τῇ μάχῃ μάλιστα ἐκείνη ἐφονεύθησαν καὶ δύο τῶν τυράννων, ὁ Κριτίας καὶ ὁ Πιπαρχός, οἱ δὲ λοιποὶ ἡναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς Ἐλευσῖνα. Τοιουτορόπως λοιπὸν ἔλαβε πέρας ἡ τυραννικὴ ἔζουσία τῶν τριάκοντα, ἥτις διήρκεσεν ὀκτὼ μῆνας, καὶ ἀνασυνέστη τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

§ 59. Σωκράτης.

Κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους τὰ ἥθη τῶν πολιτῶν ἐν Ἀθήναις εἶχεν διαφθορῆ ὑπὸ τῶν σοφιστῶν. Ἡσαν δὲ οἱ σοφισταὶ ψευδοφιλόσοφοι, οἵτινες διὰ τῆς διασκαλίας των καὶ τῆς συζητήσεως μετέβαλλον τὸ ψεῦδος εἰς ἀλήθειαν καὶ ἐν γένει διεσάλευον τὰς βάσεις τῆς θρησκείας, τῆς ἡθικῆς, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς πολιτείας. Κατὰ τῶν διαφθορέων τούτων ἀνέλαβε νὰ παλαίσῃ εἰς πνευματικὸς ἥρως. Οὕτος δ' εἶναι ὁ κατὰ τὸ 469 π. Χ. ἐν Ἀθήναις γεννηθεὶς Σωκράτης, ὁ οἰός του Σωφρονίσκου, διστις καὶ εἰς τὸ πεδίον τῶν μαχῶν πολλάκις διεκρίθη.

"Ο Σωκράτης δὲν ἦτο γιγάντιός τις καὶ πλούσιος ἀνὴρ. Ἡ οἰκία του ἦτο πενιχρά· ἡ μήτηρ του ἦτο μαῖα καὶ ὁ πατήρ του λιθοξόος. Καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης ἐν τῇ νεότητί του ἤκολούθησε

τὴν τέχνην τοῦ πατρός του, ἔπειτα δὲ καταλιπὼν τὸ ἐργαστήριον τοῦ γλύπτου ἐνέκυψεν εἰς τὴν μελέτην τῶν παλαιοτέρων φιλοσόφων. Οὐ μόνον δ' ἐκ πλουσίου καὶ ἴσχυροῦ οἴκου δὲν κατήγετο δέ Σωκράτης, ἀλλὰ καὶ ἡ σωματικὴ αὐτοῦ κατασκευὴ οὐδὲν εἶχε τὸ ὥραῖν. Ἡτο δύσμιρφος, βραχὺς τὸ ἀνάστημα, προγάστωρ καὶ εἶχε τοὺς ὄμοις εὐρεῖς, τοὺς δόφθαλμοὺς μεγάλους καὶ ἔξεχοντας, τὴν ῥῆνα σιμήν, τὸ στόμα μέγα καὶ τὰ χείλη παχέα. Ἀλλ' ἐν τῷ σώματι ἔκεινῳ, τὸ δόποιον τοσοῦτον ἡδίκησεν ἡ φύσις, ἐγκατέφει πνεῦμα ὑπέρτατον καὶ ἀρετὴ ἔξοχωτάτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ο Σωκράτης δηλαδὴ διέψευσε τὸ ἀξίωμα τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες παρεδέχοντο ὅτι «οὕτα ἡ μορφή, τοιάδε καὶ ἡ ψυχή».

Καταστὰς σοφώτατος δὲ ἀνὴρ οὗτος ἐδίδασκε ὅμησίᾳ καὶ δωρεὰν τοὺς νέους ἐνσπείρων εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν σπόρον σοφίας, δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, ἥλεγγε δὲ καὶ ἐκαυτηρίαζε θαυμασίως τὴν βλαβερὰν διδασκαλίαν τῶν σοφιστῶν. Ἐπειτα δὲ ἦτο ἐκ φύσεως ἀγαθός, πρᾶξις, εὐφυής καὶ πνευματώδης, προσείλκυσεν εὔκόλως τὴν προσοχὴν πάντων τῶν νέων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἤκολουθεῖτο ὑπὸ πολλῶν μαθητῶν, τοὺς ὁποίους ἀπεκάλει φίλους καὶ

έταίρους. Διδάσκων δὲ τὴς ἐγκράτεια εἶναι βάσις τῆς ἀρετῆς, πρῶτος αὐτὸς ἔδιδε τὸ παράδειγμα, διότι κατενίκα τὰ πάθη του, ἀπεδέχετο μετ' ἀπαθείας τὰς θύρεις τῆς φιλέριδος συζύγου του καὶ ἔζη μετὰ σκληραγγίας περιπατῶν γυμνόπους καὶ φορῶν τὸ αὐτὸ φόρεμα καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ ἐν καιρῷ θέρους. Ἐδίδασκε δὲ οὐχὶ κατ' οἶκον, ἀλλ' ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν τεχνιτῶν καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις τῶν παιδῶν καὶ τῶν νέων. Οἱ τρόποις τῆς διδασκαλίας του ἦτο διαλογικός· ἐρωτῶν δηλαδὴ καὶ λαμβάνων ἀπόκρισιν καὶ προχωρῶν εἰς διαλογικὰς συζητήσεις ἔπειθε τέλος τὸν συνδιαλεγόμενον. Διέσφαν δὲ εἰς ἡμᾶς τοὺς διαλόγους του ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων, διότι αὐτὸς ὁ Σωκράτης οὐδὲν βιβλίον συνέγραψεν.

Ἄλλ' ἂν καὶ τοσοῦτον ὁ Σωκράτης διὰ τῆς διδασκαλίας του ὡφέλησε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐλάμπρυνε τὴν ἐλληνικὴν σοφίαν καὶ ἐπιστήμην, εύρεθησαν Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἐμίσησαν αὐτὸν διὰ τὴν αὐστηρότητά του καὶ κατεμήνυσαν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, δὲ διέφθειρε τοὺς νέους καὶ εἰσῆγε νέους θεούς· ἐκαλοῦντο δὲ οἱ καταμηνύσαντες αὐτὸν Ἀνυτος, Μέλητος καὶ Λύκων. Καὶ παρουσιάσθη μὲν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης ὁ Σωκράτης πρὸ τοῦ δικαστηρίου καὶ ἀπελογήθη θαυμασίως ἀποδείξας τὴν ἀθωτητά του, ἀλλ' ἡ πλειονοψηφία τῶν δικαστῶν ἐκηρύχθη κατ' αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ὁ μέγας τῆς ἀληθείας διδάσκαλος κατεδίκασθη νὰ πή τὸ κώνειον.

Τὴν προτεραίαν τῆς καταδίκης τοῦ Σωκράτους εἶχεν ἀποπλεύση εἰς Δῆλον ἐν ἑκ τῶν δύο ιερῶν πλοίων τῶν Ἀθηνῶν φέρον θυσίας τῆς πόλεως εἰς τὸν Ἀπόλλωνα· ἐπειδὴ δὲ κατὰ νόμον οὐδεμίᾳ θανατικὴ ποινὴ ἔξετελεῖτο πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πλοίου, ὁ Σωκράτης ἐμεινεν ἐν τῇ φυλακῇ ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας. Ἐκεῖ καθ' ἐκάστην συνήρχοντο οἱ μαθηταὶ του τεθλιμμένοι καὶ ἀπαρηγόρητοι καὶ συνδιελέγοντο μετ' αὐτοῦ. Εἰς δὲ ἑκ τῶν μαθητῶν του, ὁ Κρίτων, κατορθώσας μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινων νὰ πείσῃ τὸν δεσμοφύλακα, τὸν διποῖον εἶχεν ἄλλοτε εὐεργετήσῃ, ἤλθε πρωίαν τινὰ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ παρεκίνησε τὸν Σωκράτη νὰ φύγῃ εἰς Θεσσαλίαν. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν, διὰ

πειστικωτάτων δὲ λόγων ἀπέδειξεν εἰς τὸν Κρίτωνα, ὅτι καθῆκον τοῦ πολίτου εἶναι νὰ πείθηται εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ὁ μέγας φιλόσοφος Σωκράτης, ὅστις καὶ ὑπὸ τῆς Πυθίας ἀνεκηρύχθη σοφώτατος πάντων τῶν ἀνδρῶν, ἔπιε τὸ κώνειον καὶ μετὰ ψυχικῆς γαλήνης ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 70 ἑτῶν (399 π. Χ.).

§ 60. Κύρου ἀνάβασις (401) καὶ κάθοδος τῶν μυρίων (400).

"Οτε διεζήγετο ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος, ἔβασίλευεν ἐν Περσίᾳ Δαρεῖος ὁ Β'. Τοῦτον ἀποθανόντα κατὰ τὸ 405 διεδέχθη ὁ πρωτότοκος υἱός του 'Αρταξέρξης ὁ Β', ὁ ἐπικαλούμενος Μνήμων. Τὸν βασιλέα τοῦτον ἀπεφάσισε νὰ ἐκθρονίσῃ ὁ νεώτερος ἀδελφός του Κύρος, ὅστις ἦτο σατράπης τῆς Λυδίας, Φρυγίας καὶ Καππαδοκίας καὶ ἀρχιστράτηγος τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων τῶν συναθροιζομένων εἰς τὴν πεδιάδα Καστωλοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ ἔξεστράτευσε κατὰ τοῦ 'Αρταξέρξου μετὰ 100 000 βαρβάρων καὶ 12 900 Ελλήνων μισθοφόρων. Τοῦ ἐλληνικοῦ δὲ τούτου στρατοῦ προΐσταντο Ἐλληνες στρατηγοί, ὃν πρῶτος ἦτο ὁ Λακεδαιμόνιος Κλέαρχος. Μετὰ τοῦ στρατοῦ λοιπὸν τούτου προσχώρων ὁ Κύρος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας συνῆψε παρὰ τὰ Κούναξα τῆς Βαθύλωνίας πεισματώδη μάχην πρὸς τὸν στρατὸν τοῦ ἀδελφοῦ του τὸν ἀποτελούμενον ἐξ ἐνὸς ἑκατομμυρίου ἀνδρῶν (401). 'Ἐν δὲ τῇ μάχῃ ταύτῃ οἱ μὲν Ἐλληνες ἐνίκων, ἀλλ' ἐφονεύθη ὁ Κύρος, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ μετ' αὐτοῦ βάρβαροι ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου οἱ Ἐλληνες στρατηγοὶ συνελήφθησαν διὰ δόλου ὑπὸ τοῦ σατράπου Τισσαφέροντος καὶ ἐθανατώθησαν. Ἀλλ' οἱ Ἐλληνες, ἀν καὶ ἔμειναν ἄνευ στρατηγῶν, δὲν παρεδόθησαν, ἀλλ' ἔκέλεξαν νέους στρατηγούς, ὃν ἐπισημότερος ἦτο ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, ὅστις εἰχε παρακολουθήσῃ τὸν Κύρον χάριν περιηγήσεως. Τότε λοιπὸν ἤρχισεν ἡ περίφημος κάθοδος τῶν μυρίων, καθ' ἥν οἱ ἐπιστρέφοντες οὗτοι Ἐλληνες τὰ πάνδεινα ὑπέφερον ἐκ τοῦ ψύχους, τῆς πείνης καὶ τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἐχθρῶν. Ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὐ ὑπέστησαν μυρίους κινδύνους διερχόμενοι δρηχιονοσκεπῆ καὶ ποταμοὺς ὀρμητικούς, κατώρθωσαν ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς καρτερίας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς στρατηγικῆς ἴκανότητος τοῦ Ξενοφῶντος νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ μεταξὺ Ἐρζερούμ καὶ Τραπεζοῦντος δρός, τὸ σπέιον ὃνομάζεται Θήχης. Ἐκεῖ, ὅτε εἶδον

τὴν θάλασσαν, ἐκραύγασαν πάντες «θάλασσα, θάλασσα» καὶ συγκεινημένοι ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους. Βεβαίως δὲ ἡ συγκίνησις τῶν ἦτο μεγίστη, διότι μετὰ τοσούτους κινδύνους καὶ ταλαιπωρίας, μετὰ στερῆσεις καὶ ἀπελπισμὸν ἐν χώραις ἀπωτάταις καὶ βαρβαρικαῖς ἔβλεπον πάλιν τὰ γλαυκὸν ἐκεῖνα ὕδατα τοῦ Πόντου, τῶν ὁποίων δὲ ἀφρός περιέθρεψε πόλεις φίλας, ἐν αἷς ἐλατρεύοντο οἱ αὐτοὶ πάτριοι θεοὶ καὶ ἐλαυνεῖτο ἡ ἑθνικὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἄφιξις αὕτη εἰς τὸ δρός, δθεν ἐφαίνετο ἡ θάλασσα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ τέλος τῆς καθόδου τῶν μυρίων, διότι ἐκεῖθεν μετά τινας ἐπιθέσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν διερχόμενοι τὴν χώραν τῶν Κόλχων, ἔφθασαν εἰς τὴν ἐλληνικὴν πόλιν Τραπεζοῦντα. Μετὰ τριακονθήμερον δὲ διατριβὴν ἐν Τραπεζοῦντα, ἔφθασαν εἰς τὴν ἐλληνικὴν παραθαλασσίαν πόλιν Κερασοῦντα, ἔνθα ἀριθμηθέντες εύρεθησαν 8 600, οἱ δὲ λοιποὶ εἶχον ἀπολεσθῆ ὑπὸ τῶν πολεμίων, τῆς χιόνος καὶ τῶν νόσων. Ἐκ Κερασοῦντος μετὰ νέας περιπετείας ἔφθασαν εἰς Βυζάντιον. Ἀπ' ἐκεῖ δὲ τοὺς ἀπομείναντας ἔξ αὐτῶν, ἔξακισχιλίους δύντας, ὠδηγησεν δὲ Ξενοφῶν εἰς Πέργαμον τῆς Ἀσίας καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς τὸν Σπαρτιάτην στρατηγὸν Θιβρωνα, δστις ἐπολέμει κατὰ τῶν Περσῶν. Ἡτο δὲ ἔαρ τοῦ 399. π. X.

Ἡ ἀνάβασις αὕτη τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοῦ Κύρου καὶ ἡ κάθοδος αὐτῶν διήρκεσεν ἐν ἔτος καὶ τρεῖς μῆνας. Μανθάνομεν δὲ τὰ κατ' αὐτὴν ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ξενοφῶντος τῆς ἐπιγραφομένης «Κύρου ἀνάβασις». Λέγονται δὲ ἐν αὐτῇ μύριοι, ἢτοι δέκα χιλιάδες, οἱ ἐπιστρέψαντες Ἑλληνες, ἐνῷ, ὡς εἰδούμεν, οἱ μετὰ τοῦ Κύρου ἀναβάντες ἥσαν 12 900, ἀφ' ἐνὸς μέν, διότι ἴκανοι ἔξ αὐτῶν κατεστράφησαν μέχρι τῆς εἰς τὰ ἐλληνικὰ παράλια ἐπανόδου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὸ στραγγύλον τοῦ ἀριθμοῦ.

§ 61. Θιβρων, Δεοκυλίδας, Ἀγνοσίλαος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου δὲ Τισσαφέργης ἔγινε σατράπης ἀπάσης σχεδὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔζητησε παρὰ τῶν ἵωνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τελείαν ὑποταγῆν. Ἄλλ' αἱ ἵωνικαὶ πόλεις ἀντέστησαν εἰς τὴν αἴτησίν του καὶ ἔζητησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Αὕτη δὲ ἀπέστειλε τὸν ἀρμοστὴν Θιβρωνα μετὰ 5 300 ἀνδρῶν, εἰς οὓς προσετέθησαν καὶ πολλοὶ ἐθελονταὶ ἐκ τῶν ἵωνικῶν πόλεων καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, περισσωθέντες ἔξακισχίλιοι ἐκ τῶν μυρίων Ἑλλήνων. Μετὰ τοῦ στρατοῦ τούτου δὲ Θιβρων ἐκυρίευσε πλείστας πόλεις τῆς

Μυσίας καὶ τῆς Αἰολίδος καὶ ἔφθισε μέχρι τῆς εἰγυπτίας⁷ Λαρίσης. Ἀλλ᾽ ἐν φήμηι μάζετο νὰ ἐκπορθήσῃ αὐτὴν, ἀνεκλήθη εἰς Σπάρτην καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀπεστάλη στρατηγὸς ὁ Δερκυλίδας, ὃστις καὶ κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος καὶ τῆς Λαρίσης καὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων.

Ἐν φήμηι μάζετο ταῦτα, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἔγινεν ὁ Ἀγησιλάος, ὃστις ἦτο μὲν βραχύσωμος, χωλὸς καὶ δύσμορφος, εἶχεν δόμως προικισθῆ ὑπὸ πλείστων ἀρετῶν καὶ μεγίστης γενναιότητος. Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἀναλαβὼν νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον εἰσέβαλε τῷ 396 π. Χ. μετὰ ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Πέρσας κατὰ κράτος παρὰ τὰς ὅχθας τοῦ Πακτωλοῦ ποταμοῦ, προυχώρησε νικητὴς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

§ 62. Κορινθιακὸς πόλεμος. Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.

Ο σατράπης Τιθραύστης, ὃστις εἶχε διαδεχθῆ τὸν Τισσαφέρνη, βλέπων τὸν κίνδυνον, τὸν ὄπειον διέτρεχεν ἡ Περσία ἐκ τοῦ Ἀγησιλάου, ὃστις προυχώρει νικητὴς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐσκέφθη νὰ ἐπωρευθῇ ἐκ τοῦ μίσους, τὸ ὄπειον εἶχεν κατὰ τῆς Σπάρτης αἱ Ἀθηναὶ, ἡ Κόρινθος, αἱ Θῆραι καὶ τὸ Ἀργος. Ἀποστείλας λοιπὸν εἰς τοὺς ἵσχυροὺς τῶν πόλεων τούτων χρήματα καὶ ὑποσχέσεις κατώρθωσε νὰ ἔξεγειρῃ τὰς πόλεις ταύτας εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης. Ο πόλεμος οὗτος κατ' ἀρχὰς μὲν δύναται νὰ δύναμασθῇ βοιωτικός, διότι αἱ ἔχθροπραξίαι ἥρχισαν ἐν Βοιωτίᾳ, ὥστερον δὲ κορινθιακός, διότι ἐπὶ 8 ἔτη (395—387) ἔξηκολούθησε περὶ τὴν Κόρινθον. Ἐνεκα τοῦ πολέμου τούτου οἱ Σπαρτιάται ἤναγκάσθησαν ν' ἀνακαλέσωσιν ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν Ἀγησιλαον. Ἐλθὼν δὲ οὗτος συνῆψεν ἐν Κορωνείᾳ μάχην κατὰ τῶν συμμάχων, καθ' ἣν ἐνίκησε μέν, ἀλλ' ἐπληγώθη, πολλοὶ δὲ τῶν στρατιωτῶν του ἐφονεύθησαν. Μετ' ὅλιγον δὲ διὰ χρηματικῆς βοηθείας τῶν Περσῶν ἀνήγειρε τὰ μακρά τείχη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ περὶ τὸν Πειραιᾶ. Οἱ δὲ Σπαρτιάται βλέποντες, ὅτι δὲν ἥδυναντο πλέον ν' ἀντιταχθῶσι πρὸς τούς εἰχθρούς, ἀπεφάσισαν νὰ περιποιηθῶσι τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Ἀρταξέρξην. Ἀπέστειλαν λοιπὸν πρὸς αὐτὸν τὸν πονηρὸν Ἀνταλκίδαν καὶ δι' αὐτοῦ συνωμολόγησαν τῷ 387 τὴν ἐπονείδιστον Ἀνταλκίδειον εἰρήνην, τὴν ὄπειαν ἀπεδέχθησαν

πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος, διότι ἡσαν βεβαρημέναι πλέον ἐκ τῶν πολέμων καὶ ἔχητουν ἡσυχίαν. Ἡσαν δὲ τὰ ἐν τῇ συνθήκῃ ὑπὸ τοῦ βασιλέως γραφέντα τοιαῦτα:

«Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς νομίζει δίκαιοιν αἱ μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις νὰ εἰναι ἴδιαι του, ὡς καὶ ἐκ τῶν νήσων αἱ Κλαζομεναι καὶ ἡ Κύπρος, τὰς δὲ δῆλας ἐλληνικὰς πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας ν' ἀφῆσῃ αὐτονόμους, πλὴν τῆς Λήμνου καὶ Ἰμβρου καὶ Σκύρου· αὗται δέ, καθὼς καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις, νὰ εἰναι τῶν Ἀθηναίων. Κατ' ἔκεινων δέ, οἵτινες δὲν ἀποδέχονται τὴν εἰρήνην ταύτην, θὰ πολεμήσω ἐγώ μετὰ τῶν συμφώνων πρὸς ταῦτα καὶ πεζῇ καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ διὰ νεῶν καὶ διὰ χρημάτων».

Διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης οἱ Ἑλληνες ἐδέσμευσαν ἀτυχῶς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκηλίδωσαν τὴν δόξαν αὐτῆς, ἥν εἶχεν ἀπὸ τῶν κατὰ τῆς Περσίας τροπαίων. Ωστε δικαίως ὁ Πλούταρχος τὴν εἰρήνην ταύτην ὡνόμασεν ἔργον αἰσχρὸν καὶ ἀνόσιον.

§ 63. Τὰ μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην συμβάντα.

Διὰ τῆς Ἀνταλκίδειον εἰρήνης μόνον οἱ Σπαρτιάται εἶναι ἔκεινοι, οἵτινες ὡφελήθησαν, διότι διὰ μὲν τῆς παραδόσεως τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐλληνικῶν πόλεων ἐκέρδησαν τὴν φιλίαν τῶν Περσῶν καὶ περιώρισαν τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων, διὰ δὲ τῆς διαταχθείσης αὐτονομίας τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα νὰ διαλύσωσι πᾶσαν συμμαχίαν, νὰ διατηρῶσι δὲ μόνον τὴν ἴδιαν τῶν. Τὴν ὑποστήσαις δὲ τῶν Περσῶν ἔχοντες οἱ Σπαρτιάται ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιβληθῶσι μετὰ τυραννικῆς βίας ἐπ' ἔκεινων τῶν πόλεων, αἴτινες ἐν καιρῷ πολέμου ἐφάνησαν εὔνοϊκαὶ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους τῆς Σπάρτης.

Ἐν ἔτει λοιπὸν 385 ἐπετέθησαν οἱ Σπαρτιάται κατὰ τῆς Μαντινείας καὶ, ἀφ' οὗ κατέστρεψαν αὐτήν, διεσκόρπισαν τοὺς κατοίκους εἰς τέσσαρας κώμας. Τῷ δὲ 384 ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ Φλιοῦντος, πόλεως κειμένης κατὰ τὰ ΒΑ τῆς Πελοποννήσου, ἥναγκασαν τοὺς κατοίκους νὰ δεχθῶσι τοὺς ἐζορίστους ἀριστοκρατικοὺς καὶ νὰ ἰδρύσωσιν ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα. Μετά ταῦτα προσκληθέντες ὑπὸ τῶν χαλκιδικῶν πόλεων Ἀκάνθου καὶ Ἀπολλωνίας, διποις βοηθήσωσιν αὐτὰς ἀγωνιζομένας κατὰ τῆς εὐδαιμονος Ὁλύνθου, ἀπέστειλαν στρατὸν καὶ μετὰ τριετῆ ἀγῶνα κατέβαλον τοὺς Ὁλυνθίους καὶ ἥναγκασαν αὐτοὺς νὰ γίνωσι σύμμαχοι τῆς Σπάρτης (380).

Άλλ' ἡ κατὰ τῆς Ὁλύνθου ἐκστρατεία τῶν Σπαρτιατῶν ἐπή-

νεγκε καὶ ἄλλο τι συμβάν. Τοιοῦτο συμβάν εἶναι ἡ κατάληψις τῆς Καδμείας.

§ 64. Κατάληψις τῆς Καδμείας.

Ἐν ἔτει 382 π. Χ. ὁ στρατηγὸς τῆς Σπάρτης Φοιβίδας μεταβαίνων εἰς Μακεδονίαν μετὰ τρισχιλίων Σπαρτιατῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κατὰ τῶν Ὀλυμφίων ἀγωνιζομένου σπαρτιατικοῦ στρατοῦ καὶ διερχόμενος διὰ τῆς Βοιωτίας κατέλαβε δολίως τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν, τὴν Καδμείαν, διότι παρεκλήθη κρυφίως ὑπὸ τοῦ πολεμάρχου τῶν Θηβῶν καὶ φίλου τῶν Σπαρτιατῶν Λεοντιάδου. Προσεκάλεσε δέ ὁ Λεοντιάδης τὸν Φοιβίδαν πρὸς κατάληψιν τῆς Καδμείας, διότι ἐφοβεῖτο τὴν δύναμιν τοῦ ἀντιπάλου του πολεμάρχου Ἰσμηνίου, ὅστις ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἐν Θήβαις δημοκρατικῆς φατρίας, ἥτις ἦτο ἀντισπαρτιατική. Ἄφ' οὐ κατελήφθη ἡ Καδμεία, πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ ἀντισπαρτιατικὸν κόμμα, οἵτινες ἦσαν 300 περίου, φοβούμενοι τὸν βέβαιον θάνατον, ἔφυγον εἰς Ἀθήνας· μόνος δὲ ὁ Ἰσμηνίας δὲν προέλαβε νὰ φύγῃ καὶ συλληφθεὶς ἐθνανατώθη. Ἡ δὲ Σπάρτη κατ' ἀρχὰς μὲν ἐφάνη, ὅτι ἡγανάκτησε διὰ τὴν αὐθαίρετον ταύτην πρᾶξιν τοῦ Φοιβίδου, ἔπειτα ὅμως τῇ προτροπῇ τοῦ βασιλέως Ἀγησιλάου ἐνέκρινεν αὐτὴν ως καλήν. Θέλουσα δὲ ἡ Σπάρτη νὰ δείξῃ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τὴν κατὰ τοῦ Φοιβίδου ἡγανάκτησίν της ἀφήρεσε παρὰ τοῦ αὐθαιρέτου τούτου στρατηγοῦ τὸ στρατηγικὸν ἀξιώματα καὶ κατεδίκασεν αὐτὸν νὰ πληρώσῃ πρόστιμον. Ἀλλὰ τὸ παράδοξον εἶναι, ὅτι ἡ Σπάρτη, ἀν καὶ παρεδέχθη ως αὐθαίρετον τὴν πρᾶξιν τοῦ Φοιβίδου καὶ ἐτιμώρησεν αὐτόν, δὲν ἐθεώρησεν ὅμως συμφέρον της νὰ ἐπανορθώσῃ καὶ τὴν πρᾶξιν, διὰ τὴν ὅποιαν ἐτιμώρηθη ὁ Φοιβίδας, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ κατέχῃ τὴν Καδμείαν.

§ 65. Ἐλευθέρωσις τῆς Καδμείας.

Δευτέρα κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων.

Ἐπὶ διάκληρον τετραετίαν οἱ Σπαρτιᾶται κατεῖχον τὴν Καδμείαν καὶ ἐπροστάτευον τοὺς τυραννικῶς διοικοῦντας τὰς Θήβας πολεμάρχους Λεοντιάδην, Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον. Ἀλλ' ἡμέραν τινὰ τοῦ 379 π. Χ. δώδεκα τῶν ἐν Ἀθήναις φυγάδων Θηβαίων, τῶν ὅποιων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Πελοπίδας, ἀφ' οὐ ἐνεδύθησαν ως κυνηγοί, ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ οὕτω μετημφιεσμένοι εἰσῆλθον ἀπαρατήρητοι εἰς Θήβας καὶ κατέλυσαν εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς τῶν

συνωμοτῶν, τοῦ Χάρωνος. Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτη συνήλθον καὶ ἄλλοι Θηβαῖοι συνωμόται καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ γραμματεὺς τῶν πολεμάρχων Φυλλίδας. Συνεφωνήθη δὲ ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν, ὃ μέν Φυλλίδας νὰ καλέσῃ τὴν ἐπομένην ἑσπέραν τοὺς πολεμάρχους εἰς συμπόσιον, οἱ δὲ περὶ τὸν Πελοπίδαν νὰ εἰσέλθωσι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ συμποσίου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φυλλίδου μετημφιεσμένοι ὡς γυναῖκες καὶ νὰ θανατώσωσι τοὺς συμποσιάζοντας πολεμάρχους. Τὴν ἐπομένην λοιπὸν ἡμέραν προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Φυλλίδου οἱ πολέμαρχοι εἰς τὸ συμπόσιον, εἰς τὸ ὅποιον καὶ προσῆλθον δύο, ἥτοι ὁ Ἀρχίας καὶ ὁ Φίλιππος· κατὰ δὲ τὴν ὥρισμένην ὥραν τῆς νυκτὸς εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φυλλίδου καὶ οἱ μετημφιεσμένοι συνωμόται. Μεθ' ὅλην δμως τὴν μυστικότητα ὀλίγον ἔλειψε νὰ προδοθῇ ἡ συνωμοσία, διότι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ συμποσίου ὁ Ἀρχίας ἔλαβεν ἐπιστολὴν, δι' οὓς ἡγγέλλοντο εἰς αὐτὸν λεπτομερῶς τὰ τῆς συνωμοσίας· ἀλλ' ὁ Ἀρχίας, ἐπειδὴ ἦτο οἰνοβαρῆς, χωρὶς ν' ἀγοίξῃ τὴν ἐπιστολὴν ἔθηκεν αὐτὴν ὑπὸ τὸ προσεφάλασθον καὶ εἶπε τὸ παροιμιῶδες καταστὰν, «ἔς αὔριον τὰ σπουδαῖα». Τέλος, δέ τε οἱ πολέμαρχοι ἐμέθυσαν, ὥρμησαν οἱ κεκρυμμένοι συνωμόται εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ συμποσίου καὶ ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν πολεμάρχων φονεύουσιν αὐτοὺς, εἶτα δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Λεοντιάδην ἐν τῷ οἴκῳ του. Μετὰ ταῦτα, ἀφ' οὗ ἡνώθησαν καὶ μετ' ἄλλων πολλῶν συνωμοτῶν Θηβαίων καὶ πολλῶν Ἀθηναίων, ἐπίτιθες ἐξ Ἀθηνῶν ἐλθόντων, πολιορκοῦσι τὴν Καδμείαν καὶ μετὰ ὀλιγοήμερον πολιορκίαν ἀναγκάζουσι τοὺς Σπαρτιάτας νὰ παραδώσωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν Καδμείαν καὶ νὰ ἐπιστρέψωσι κατηργυμμένοι εἰς Σπάρτην. Ήν περήφανος Σπάρτη δὲν ἤδυνήθη νὰ ὑπομείνῃ τὸ ῥάπισμα τοῦτο τῶν Θηβαίων καὶ ἀπεφάσισε νὰ κατακτήσῃ τὰς Θήβας καὶ τιμωρήσῃ τοὺς Θηβαίους. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν πολλάκις εἰσέβαλον εἰς τὴν Βοιωτίαν οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαος καὶ Κλεόμβροτος, ἀλλὰ πάντοτε ἀπεκρύσθησαν ὑπὸ τῶν Θηβαίων, διότι οὔτοι διώκουντο ὑπὸ δύο μεγάλων στρατηγῶν, τοῦ Πελοπίδου, δῆτις συνέστησε τὸν ἵερὸν λόχον, τὸν ἀποτελούμενον ἐκ νέων φιλοπατρίδων, καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, δῆτις ἐπενόησε τὴν λοξὴν φάλαγγα.

Εἰς τοὺς πολέμους τούτους τοὺς διεξαχθέντας μεταξὺ Θηβαίων καὶ Σπαρτιατῶν σύμμαχοι τῶν Θηβαίων ἦσαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους αἱ Ἀθῆναι ἀνήλθον πάλιν εἰς δόξαν, διότι διὰ τῶν ἐνεργειῶν δύο ἐπισήμων Ἀθηναίων, τοῦ Ἰφικράτους καὶ Καλλιστράτου, συνεστάθη ἡ δευτέρα κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν. Ἐδόμήκοντα καὶ ἐπτὰ δηλαδὴ πόλεις

καὶ νῆσοι ἔγιναν σύμμαχοι καὶ ἀνεγνώρισαν τοὺς Ἀθηναίους ἡγεμόνας πληρώνουσαι εἰς αὐτοὺς φόρον συμμαχικόν. Τὴν ἡγεμονίαν δὲ τῶν πόλεων τούτων καὶ νῆσων ἀναλαβόντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν δις τοὺς Σπαρτιάτας (τῷ 376 καὶ 375). Ἀλλ᾽ ἔπειτα (τῷ 371) ἔγκατέλιπον ἔνεκα ζηλοτυπίας τοὺς προοδεύοντας Θηβαίους καὶ ἔγιναν φίλοι τῶν Σπαρτιατῶν.

§ 66. Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη (371 π. Χ.).

Οἱ Θηβαῖοι διὰ τῶν δύο ἐνδόξων στρατηγῶν, τοῦ Ἐπαμεινῶνδου καὶ τοῦ Πελοπίδου, κατώρθωσαν νὰ ὑποτάξωσιν ἀπάσας τὰς ἐν Βοιωτίᾳ πόλεις. Ἡ Σπάρτη μὴ ἀνεχομένη τὴν πρόσδον ταύτην τῶν Θηβαίων καὶ συνεννόθεισα μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποστέλλει κατὰ τῶν Θηβῶν ἐν ἔτει 371 π. Χ. τὸν βασιλέα Κλεόμβροτον μετὰ 14 000 Σπαρτιατῶν καὶ συμμάχων. Ἐξακισχίλιοι καὶ τετρακόσιοι Θηβαῖοι ὅμως ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινῶνδαν καὶ Πελοπίδαν ἐπετέθησαν ἐν Λεύκτροις κατὰ τοῦ στρατοῦ τούτου καὶ κατετρόπωσαν αὐτὸν φονεύσαντες τετρακισχιλίους, ἐν οἷς καὶ τὸν βασιλέα Κλεόμβροτον. Διὰ τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης οἱ Θηβαῖοι ἀπέκτησαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐταπείνωσαν τὴν δύναμιν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἦως τότε ἐκαυχῶντο, ὅτι ἦσαν ἀριστητοί.

§ 67. Εἰσβολὴ τῶν Θηβαίων εἰς Πελοπόννησον.

Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην πλεῖσται πόλεις συνεμάχησαν μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν. Οἱ δὲ Ἀρκάδες, οἵτινες ἦως τότε ἦσαν διεσπαρμένοι εἰς μικρὰς κώμας, ἀπεφάσισαν νὰ συνενωθῶσι καὶ κτίσωσι πρὸς τὰ σύνορα τῆς Λακωνικῆς τὴν Μεγάλην πόλιν, ἥτοι τὴν σημερινὴν Μεγαλόπολιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Σπαρτιάται ἡθέλησαν νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτούς, οὕτοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Θηβαίων. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀποτελοῦντες μετὰ τῶν συμμάχων τῶν δύναμιν 70 000 ἀνδρῶν καὶ στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινῶνδου καὶ Πελοπίδου εἰσέβαλον τῷ 369 εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ λεηλατήσαντες τὴν Λακωνικὴν ἔφθασαν πρὸ τῆς Σπάρτης, εἰς ἣν δὲν ἦδυν ἡθῆσαν νὰ εἰσέλθωσι, διότι καὶ ἀνδρες καὶ γυναικεῖς καὶ παιδεῖς ὑπερήσπισαν αὐτὴν μετὰ ὑπερανθρώπου γενναιότητος. Μετὰ ταῦτα οἱ Θηβαῖοι τῇ προτάσει τοῦ Ἐπαμεινῶνδου προσεκάλεσαν τοὺς ἀπανταχοῦ διεσπαρμένους Μεσσηνίους, ὅπως κτίσωσι πόλιν, οἱ δὲ Μεσσήνιοι σπεύσαντες ἔκτισαν ὑπὸ τῷ

ὅρος Ἰθώμην καὶ Μεσσήνην. Ταῦτα κατορθώσαντες οἱ Θηβαῖοι ἐπέστρεψαν εἰς Θῆβας.

§ 68. Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη (362 π. Χ.).

Οἱ Ἐπαμεινώνδας, ὅστις τρίς εἶχεν εἰσβάλη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡναγκάσθη ἐν ἔτει 362 νὰ εἰσβάλῃ καὶ τετάρτην φοράν, διότι σύμμαχοί τινες τῶν Θηβαίων εἶχον ἐνωθῆ μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων. Καὶ ἔφθασε μὲν πάλιν ὁ Ἐπαμεινώνδας πρὸ τῆς Σπάρτης καὶ μάλιστα προυχώρησε μέχρις αὐτῆς τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ τόσον μεγάλην ἀντίστασιν εὗρεν, ὡστε ἡναγκάσθη ν' ἀποσυρθῆ εἰς Μαντίνειαν. Ἐκεῖ δὲ ἐν Μαντίνειᾳ κατὰ Ιούνιον τοῦ 362 συνεκροτήθη φονικὴ μάχη, καθ' ἥν οἱ Σπαρτιᾶται καὶ πάλιν ἐνικήθησαν. Ἀλλ' ἐν τῇ μάχῃ ταύτη ἐπληγώθη ὁ Ἐπαμεινώνδας θανασίμως εἰς τὸ στήθος διὰ δόρατος. Καὶ ἀπεσπάσθη μὲν τὸ δόρυ ἀμέσως, ἀλλ' ἡ αἰχμὴ αὐτοῦ ἔμεινεν ἐν τῷ σώματι. Διὰ τοῦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπεγειράτης κατὰ γῆς καὶ ἀμέσως ἀπεκομίσθη ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἰς τὸ στρατόπεδον, ἔνθα οἱ ἱατροὶ ἐγνωμοδότησαν, ὅτι, ἐάν ἀποσπάσθη ἡ αἰχμὴ, θὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος. Τὰς λέξεις ταύτας τῶν ἱατρῶν ἀκούσας ὁ Ἐπαμεινώνδας ἡρώτησε, τίνες ἐνίκησαν καὶ ἐὰν ἐσώθη ἡ ἀσπίς του. Ἄφ' οὐδὲ ἤκουσεν, ὅτι καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν καὶ ἡ ἀσπίς του ἐσώθη, εἰπεν. «ῳρά ἔστι τελευτῶν» καὶ διέταξε ν' ἀποσπάσωσι τὴν αἰχμήν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἴς τῶν θρηνούντων φίλων του εἰπε πρὸς αὐτόν. «ἀποθνήσκεις ἄτεκνος, ὦ Ἐπαμεινώνδα,» — «μὰ τὸν Δία, εἰπε, καταλείπω δύο θυγατέρας, τὴν τε ἐν Λεύκτροις νίκην καὶ τὴν ἐν Μαντίνειᾳ.» Τέλος ἡ αἰχμὴ ἀπεσπάσθη καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐζέπνευσεν.

Ἐν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἶχε φονευθῆ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ὁ Πελοπίδας πολεμῶν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τυράννου τῶν Φερῶν (τοῦ σημερινοῦ Βελεστίνου). Μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο τούτων μεγάλων ἀνδρῶν αἱ Θῆβαι κατέπεσον εἰς ἀσημότητα, νέα ότι δύναμις ἴσχυρὰ ἀνεφάνη πρὸς βορρᾶν, ἡ Μακεδονία.

ΤΕΛΟΣ

Αριθ. Πρωτ. 5924
Διεκπ. 8985

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Μαΐου 1904.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρός τὸν κ. Ἀλκ. Ἰωαννίδην, σχολάρχην.

Ἐχοντες ὑπ' ὅψει τὸν Νόμον, ΒΤΓ' τῆς 12ης Ιουλίου 1895 περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς Ἐκπαίδεύσεως καὶ τὸ Β. Διάταγμα τῆς 10ης Οκτωβρίου 1895, καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας Ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, τῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰσακτέων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης, ἵνα τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα **Ἐλληνικὴ Ἰστορία** (διὰ τὴν α' τάξιν) τὸ κατὰ τὸν εἰρημένον Νόμον ἐγκριθέν, εἰσαχθῇ ἐν τοῖς δημοσίοις, δημοσυντηρήτοις καὶ ιδιωτικοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1904-1909.

Ο. Υπουργός

Σ. ΣΤΑΗΣ

ΣΤΕΦ. Μ. ΠΑΡΙΣΗΣ

Ἐμμανουὴλ Γρηγορίου
Θήραις Τυπογραφεῖον "Εστία" Κ. 4297.

Στον
εργαστηριακό
Κέντρο
της Επανάστασης
θα παρουσιαστεί το
πρώτο βιβλίο της
Επανάστασης στην Ελλάδα.
Οι επαναστάτες
θα μαρτυρήσουν την
απόπειρα της Επανάστασης
και θα αποκαλύψουν την
αρχική ιδέα της Επανάστασης.
Το βιβλίο θα είναι ένα
βιβλίο για την Επανάσταση
της Ελλάδας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής